

SAKKOLAA kylä kylältä

Kirkonkylä, Sipilänmäki ja Karhola

Sakkolan pitäjän keskivaiheilla Suvantojärven pohjoisrannalla sijaitsevat alueet laaja Kirkonkylä. Pohjoisessa se ulottui Pyhäjärven pitäjän rajaan, idässä Haparaisten kylään, etelässä n. 8 km pitkälti Suvannon rantaa ja lännessä Hai-termaan kylään.

Kirkonkylä muodostui useasta kyläkunnasta. Kirkonmäki, sen ympärillä Luprikkala, Alamäki ja Sipilänmäki. Sijaintinsa puolesta myöskin Karholan kylä sulautui kirkonkylään ja kuului samaan koulupiiriin.

Kirkonmäki sijaitsevat kyläalueen keskipaikkeilla. Maasto nousi Suvannon rannasta useita kymmeniä metrejä. Varsinaisen kirkonmäen erotti itä- ja pohjoispuolella Luprikkalasta ja Karholasta korkeat harjanteet ja syvät notkot. Näistä mainittakoon Kapakkaharju, joka korkeana terävänä harjuna jyrkkine puistorinteineen kiemurteleva kirkonmäeltä alkaen parin kilometrin pituisena, päättyen Karholaan. Harju oli samalla Luprikkalan ja Karholan rajana. Harjulla oli erittäin kaunis puistotie. Lisäksi oli Heikurisen notkot, Kurenmäet, Patamäki ja etelämpänä Hukanpellon pengeri (ent. Suvannon rantapenger) Viinurmäki, Hiekkalilli ym. Pitäjän valtamaantie kulki kirkonkylän halki Kiviniemestä Metsäpirttiin. Kirkonmäen kohdalla siitä haaraantui maantie Pyhäjärvelle. Tienhaarasta naapuripitäjän Saapun kylään oli matkaa vain viisi kilometriä.

Kirkonmäen seutu oli kasvullisuudeltaan rehevää. Sen järeät puistikot olivat enimmäkseen mäntyvaltaisia. Jokaisen sakkolalaisen muistoissa ovat ne ikivanhat, tasalataiset, paksukaarnaiset kirkonmäen suuret männyt ja jättiläiskuusi.

Kirkonmäellä hongikkojen alla sijaitsevat kaksi kalmistoa, joista vanhempi oli perustettu v. 1616. Samoihin aikoihin ehä haautausmaan keskelle rakennettiin myös ensimmäinen pitäjän luterilainen kirkko. Näihin haautausmaihin ei oltu enää viimeisten sukupolvien aikana haudattu mutta sammaloituneiden kivialtojen ympäröimien hongikkojen alla olevat sukujen hautakivet ja malmiristit olivat arvokkaana

muistona menneiltä vuosisadoilta. Uudempi ja viimeksi käytössä oleva haautusmaa sijaitsevat kirkonmäellä n. 1 kilometrin päässä mäntykan-kaalla Metsäpirttiin johtavan maantien vieressä. Vanhimpaan haautusmaahan kirkon viereen oli haudattu kaksikymmentä vapaus-sodan sankarivainajaa. Heille pystytetyn upean muistomerkin viereen oli haudattu myös useimmat talvi- ja jatkosodassa kaatuneista noin kahdesta sadasta sankarivainajasta.

Vaikka kirkonkylä oli vuosisatoja ollut suuren pitäjän keski- ja hallintopaikkana, ei siitä ollut koskaan tullut tavanomaista taajaan rakennettua kylää. Siinä oli vain kunnan ym. hallintoa ja paikkakunnan välttämättömien palvelusmuotojen tarpeisiin pystytetyt rakennukset. Tästä johtuen sen kaunis luonto pääsikin paremmin näkyviin ja oikeuksiinsa. Mainittakoon, että pitäjän toinen ja suurempi keskus oli viimeisten vuosikymmenien aikana kasvanut Kiviniemeen.

Mäellä suurten koivujen ja havupuiden varjossa seisoi 1700-luvulla rakennettu punainen puukirkko. Yhä korkeammalla kirkon lähellä oli kellotapuli, mistä suunnit-aa- amuisin kellojen kumahudukset kuuluivat järven yli naapurikyliin asti. Muita yleisiä rakennuksia oli kirkonmäellä vain kunnantalo eli pitäjätupa ja Kannaksen vanhimpiin kuuluva kansakoulu. Kunnantalossa sijaitsevat kokoustilojen lisäksi kunnan säästöpankki, puh. keskus ym. Pienen matkan päässä oli Isopappila ja siitä edelleen Pikkupappila. Kanttorin virka-asunto sijaitsevat Patamäellä. Kirkonmäen kyläkunta oli pientaloja, käsityö- ym. ammattin harjoittajia. Luprikkalan kyläkunta oli kirkonmäen koillispuolella ja liittyi rajatonta kirkonmäkeen. Sen asukkaat olivat pääasiassa maanviljelijöitä. Kyläkunta kuului vielä vuosisadan vaihteessa pappilan torppari-alueeseen. Kylän reunassa virtasi omassa syvässä uomassaan kauniisti kiemurteleva Kyrköjoki. Suvannon rannasta huomattava osa tältä kohden ja koko kirkonkylä-alueen kohdalla oli ihanaa hiekkarantaa, jota nuorisokäyttökäsi kesäisin uima- ja virkistyspaikkoina.

Kirkonmäen länsipuolella avautui Alamäen maisema. Se oli ta-

saista Suvannon rannan ja melkein samalla tasolla olevan Suursuon välimaastoa. Suon puolella laajat viljelystasangot ja rannan puolella metsäiset pienemmät alueet, jotka maantie erotti toisistaan, Kirkkojoki virtasi rauhallisena vanhojen lehtipuiden ja rakennus-ten reunustamana vieden Kalalammen (Luprikanojan kautta) ja Suursuon vedet mutkitellen Suvantoon. Kirkkosillan lähtettyvillä oli Sakkolan Osuuskauppa, lääkärin talo, kahvila ja vanha idyllinen vesimylly sahoineen sekä muutamia pienempiä asuintaloja. Pienen matkan päässä sillasta oli vanha Kärräjätalo, Pitkäsen kauppa, posti-toimisto ja Virkin kartano sekata- varakauppoineen ja harjoittelut- iloineen. Tässä ryhmässä oli myös Sakkolan Apteekki.

Liikemies Virkin omistamat saha-höylämö ja höyrymölly olivat pitäjän suurimpiin kuuluva yritys aikoinaan. Sahatavaraa lähti laitoksesta aina Englantiin saakka. Kartanon viljelysala oli yli 100 ha sekä sekatavarakauppa V Virkin työllisti aikoinaan jatkuvasti useita kymmeniä pitäjäläisiä. Samassa Alamäen kyläryhmässä asui muiden maanviljelijöiden lisäksi Sakkolan kuuluisimpia porsas- parisniekkoja Naskalin veljekset. - J a n n e L o p o n e n .

Sipilänmäki oli Kirkonkylän läntis- in osa. Sen keskeisin paikka oli Sipilänmäen aho, jolta avautuivat laajat näköalat lähes joka suun- taan. Etelässä parin kilometrin päässä näkyi Suvannon sininen selkä ja sen takaa silmä tavoitti Sudenhännän ja Ojaniemenkin re- hevät rannat. Koko luoteen ja kaak- on välistä suuntaa hallitsi matala- lalla oleva keskeltä lähes puuton Suursuo, jonka takana kaakossa neljän kilometrin päässä näkyi kirkko ja kellotapuli sekä idässä Kurikkalan ja Karholan kylien suo- hon viettävät rinnepellot. Suursuon itä- ja pohjoispuolella näkyi vain mäntymetsää, jonka yläpuolelle kuitenkin kohosi vaaralla oleva Noitermaan kylä Pyhäjärven puo- lella. Lännessä Sipilänmäkeä ra- joitti lentokenttä mäntyä kasva- van hietikkokankaan keskellä. Ky- län rajamailla olivat vielä Sakkol- an kunnalliskodin ja lastenkodin

tienoot Suvannon rannalla sekä näistä länteen entisen Sakkolan ho- vin laajat viljelykset. -Tässä oli- vat Sipilänmäen maisemalliset puitteet: avaruutta, rauhallisia nä- kyymiä, Suvannon liplattavat lai- neet, kaukaa pyhäamuisin kuuluva kirkonkellojen verkkainen soitto ja mahtava Suursuo kurittamassa sil- loin tällöin viljelijöitä hallaisella kourallaan.

Puuttumatta yksityiskohtaisem- min Sipilänmäen historiaan on kui- tenkin syytä todeta, että se oli 1800-luvulla ei vain Kirkonkylän, vaan koko Sakkolan kulttuurikes- kus. Sakkolan ensimmäinen kansa- koulu aloitti toimintansa kylässä v. 1874 vuokratiloissa ja Koulukop- polin nimi jäi tästä pysyväksi muistoksi kylään. Koulu toimi siellä 8 vuotta. Myöskin kunnan toimipaikka oli pitkään Sipilänmä- ellä.

Oleellisesti kirkonkylään liittyi myöskin Karholan ja Kurikkalan kyläkunnat. Ne oli vaurasta maan- viljelysalueetta. Kylän useimmat talot olivat avaroilla peltokukka- loilla kylää ympäröivien teiden varsilla. Lännessä suunnassa alhaa- la avautui valtavan suuret suovil- jelystasangot liittyen Alamäen ja Sipilänmäen viljelyksiin aina Suur- suon reunaan saakka. - M a t t i L a a m a n e n j a J a n n e L o p o n e n .

Kiviniemi

Kiviniemen kylän jakoi kahtia kuohuva koski, jonka kautta virta- sivat Vuoksen vedet Suvantoon ja edelleen Laatokkaan Taipaleenjo- kea myöten. Kiviniemen suureksi kyläksi sanottiin sitä osaa, joka alkoi Petäjärven kylän rajalta ja kiemurteleva Saijanjoki kulki ky- län reunaan pitkin laskien vetensä Vuokseen. Saijanjoki oli Sakkolan ja Valkjärven pitäjän rajana. Suu- ri kylä päättyi Kiviniemen koskeen, jonka ylittäessämme olimme kos- kenpuolella ja siitä edelleen Sa- viojalla, joka kuului myös Kivi- niemen kyläkuvaan.

Hiitolan-Raudun rautatie sekä Viipurin ja Käkisalmen maantiet halkoivat kylää. Linja-autot välit- tivätkin liikennettä Viipuriin. Imat-

ralle ja moniin muihin suuntiin lähiseudulle.

Kylän luonne oli rauhallinen run- saine taloineen, peltoineen, järvi- neen ja jokineen sekä osittain kor- keine mäkineen. Maanviljelys oli pääelinkeino, joka antoi toimeen- tulon kylän asukkaille.

Teollisuudesta voi mainita Su- vantolan sahan, joka antoi työtä kylän asukkaille sekä myös naapu- rikyläläisillekin. Nahkatehdas oli Saijanjoen rannalla.

Suurena kylässä oli Koppasen sekatavarakauppa. Suvantolan mylly, rukoushuone, nuorisoseu- ran ja työväenyhdistyksen talot, kilpa-ajorata, jossa harrastettiin hevostenurheilua ja pidettiin kaksi kertaa vuodessa Kiviniemen mark- kinat. Kansakoulu alakouluineen kuului myös kyläkuvaan.

Historiallisia paikkoja olivat vanhat linnanrauniot sekä isonvi- han aikana hävitetyn ja poltetun kirkon jäännökset. Paikkaa sanot- tiin Kirkkonummeksi. Täällä kas- voi runsaasti reheviä pähkinäpuu- ta, joista kylän lapset keräsivät syksyisin pähkinöitä.

Hengellisestä toiminnasta voi mainita Kiviniemen rukoushuone- yhdistyksen, jolla oli oma huo- neisto Viipurin ja Pietarintien risteyksessä, samassa talossa oli toiminut aikaisemmin alakansa- koulu. Rukoushuoneyhdistys jär- jesti ompeluseuroja ja piti koossa myös sekakuoroa, jota johti ope- taja Hiekkaranta. Seurakunnan pa- pit vierailivat usein myös äitien- päivänä ja joulujuhlissa Kivini- men nuorisoseuran talossa.

Henkiseen toimintaan kuului myös marja- ja nuorisoseuratyö. Kansalaiskasvatusta - sekä yhteis- kuntakelpoisuutta vaalittiin kurs- si-, kokous-, juhla- ym. toiminnan välityksin seurojen jäsenten ja ko- ko kylän asukkaiden hyväksi.

Ruumiillisen kunnan ja isän- maanrakkauden kasvatuksesta vastasivat Kiviniemen Urheilijat, suojelekunta ja lotat kurssi-, harjoitus-, kilpailu- sekä juhlien järjestelyllä.

Työväenyhdistys toimi myös Rökkykylän ja Kiviniemen kylän yh- teisenä, mutta harjoitus-, kurssi- ja juhlatoiminnan keskipiste oli Kiviniemen suuren kylän alueella oleva nuorisoseuran talo uusittui-

ollista toimintaa alkoi ilmestyä ja se yhdessä perinteellisen maan- viljelyksen kanssa loi puitteet pi- täjän edelleen vaurastumiselle. Järkevästi ja edistyksellisesti hoidettu kunnallispoliittikka saat- toi kuntalaisten verorasituksen jo verraten aikaisessa vaiheessa Kannaksen kuntien keskitason ala- puolelle huolimatta kunnan suuris- tä investoinneista 20- ja 30-luku- jen vaihteessa: silloin rakennettiin ajanmukaiset vanhain- ja lasten- kodit, rakennettiin uusia kouluja jne.

Pitäjän liikenneyhteyksiä vaike- utti se, että Suvanto jakoi pitäjän kahtia, ja ainoa kiinteä tieyhteys oli Kiviniemessä. Erikoista han- kaluutta aiheutti tästä eteläpuo- len asukkaille, joiden oli hoidet- tava asiansa kirkonkylässä. Kui- tenkin aikanaan Kiviniemen lähe- tyville muodostunut varuskunta toi elämää ja toimintaa lisää ja näin oli pitäjän keskuksen kasva- minen siihen suuntaan luonnollis- ta. Talvisotaan mennessä olikin Kiviniemestä muodostunut senai- kaisiin olosuhteisiin nähden voi- makas asutustajama.

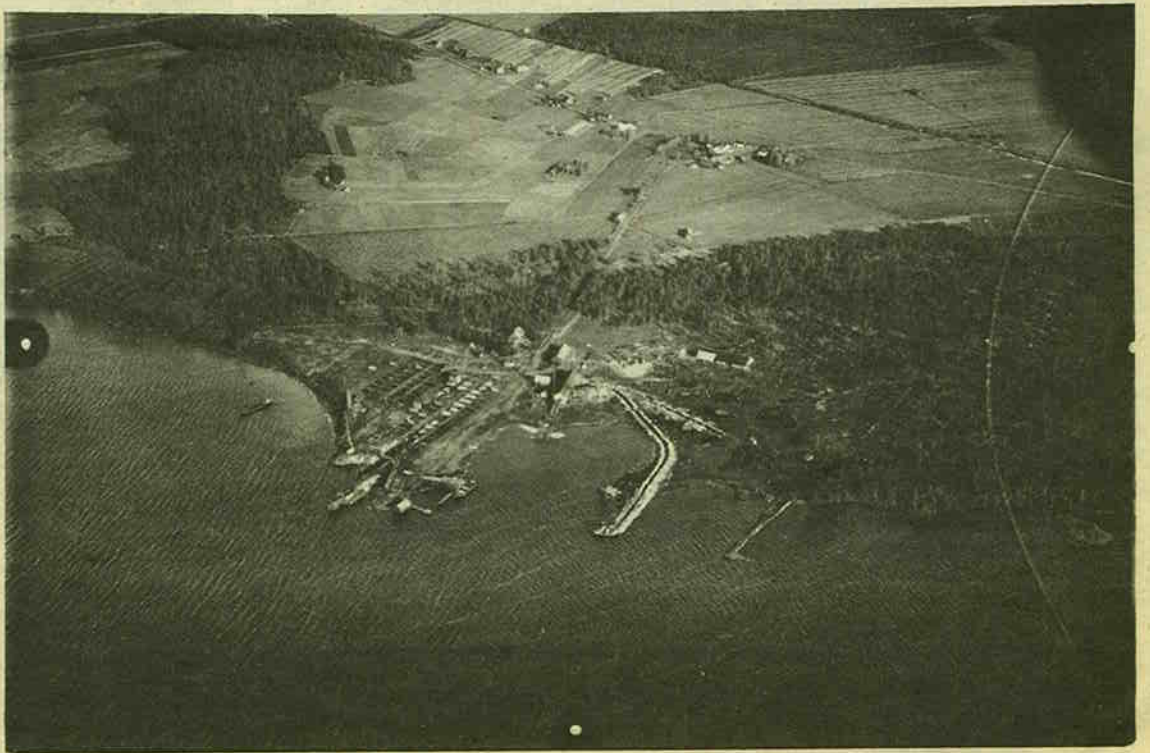
Tieverkosto oli Sakkolassa sa-

moin kuin muissakin Kannaksen pitäjissä tiheä. Teitä ei suurem- massa määrin oikaistu puolustus- laitoksen vaatimuksesta, mutta muuten niitten kunnosta huoleh- dittiin hyvin. Näin tuli mahdolli- seksi linja-autoliikenteen ohjau- tuminen melkein joka kylään jo 30-luvun lopulla.

Rautatieliikenteellä oli tietysti tärkeä merkitys, olihan pitäjän alueella kolme rautatieasemaakin.

Suvannon erinomaisen vesireitin ansiosta oli laivaliikenne aikai- semmin merkittävä henkilö- ja tavarakuljetusten hoitajana. Kui- tenkin linja-auto ja kuorma-auto- liikenteen lisääntyessä menetti laivareitti merkitystään ja laiva- liikenne loppui vähitellen koko- naan.

Tämän kirjoituksen tarkoitukse- na on ollut vain vetää yleisiä pää- linjoja Sakkolan pitäjistä ja sen aikaisemmasta historiasta. Eri alojen henkilöt tulevat kirjoituk- silleen täydentämään näin luotua pohjaa ja niin on ulkopuolisellakin mahdollisuus kokonaiskuvan saa- miseen siitä, millainen Sakkola todella oli silloin, kun se joudut- tiin jättämään.

Suvannon pohjoisranta ilmavalokuvassa, näkymä ennen talvisotaa

Petäjäjärven asema, valokuva otettu 1920-luvun loppuvuosina. Odottajain katseet ovat kääntyneet Kiviniemen suunnalta saapuvaan junaan ja — tulevaisuuteen . . .

ne näyttämöineen ja muine korjauksineen.

Täällä toimi myös sekakuoro Kiviniemen Laulajat, joka oli ensimmäiset vuodet itsenäisenä, mutta liittyi sitten Kiviniemen nuorisoseuraan. Kuoron pitkäaikainen johtaja oli kapellimestari Armas Muukka.

Kiviniemen kylän pohjoispuoleinen osa, kutsuttiin Koskenpuoleksi, oli muodostunut Sakkolan liikenteen, teollisuuden ja kaupan keskuspaikaksi. Kehitys alkoi jo 19-vuosisadan alussa ja jatkui voimakkaana aina talvisotaan saakka, jopa elpyi jatkosodan aikana.

Teollinen toiminta oli jo myös kehittyneessä, joka tarkemmin kerrotaan toisaalla lehdesämme. Kiviniemessä oli jo kaksi konepajaa, Selosen huopatehdas ja karsaamo, Suvantolan saha, Monosen puutyövästas, Siposen virvoitusjuomatehdas, Saviojalla savitiilenpolttimo ym. Sakkolan Osuuskouppa on toisaalla kirjoitus. Lisäksi oli Ylä-Vuoksen Osuusliikkeellä päämyymälä ja keskusvarasto Kiviniemessä, liike kuului OTK:n keskusliikkeeseen. Viimeisen 20 vuoden aikana oli yksityisiä kauppaliikeitä ainakin viisi, kirjakauppa, kelloliike, radio- ja polkupyöräliike, Saviojalla pohjainen maitomyymälä, valokuvaamo, Matkustajia majotti ainakin 3-4 matkustajakotia, kahvilaliikkeitä oli 5-6. Sairautta paranteli lääkäri, eläinlääkäri ja apteekki, Järjestyksestä vastasi nimismies, poliisi ja putka. Toisaalla selostettuun liikenteeseen lisättäkseen taksiasema. Oli asianaajotoimisto, kaksi liikepankkia, säästö- ja osuuskassat. Kaiken yritteliäisyyden tunnuskuvana kaksi komeata siltaa yli vellovan veen. Mitä voisi Kiviniemi olla tänään - ehkä kaupunki! - H.U.

Valkjärven kylästä

Sakkolan pitäjistä Räisälään johtavan maantien varrella oli Valkjärven kylä, kylää joskus kutsuttiin "Vennäivalkjärveksi", jolla nimellä erotettiin Sakkolan Valkjärven kylä Valkjärven pitäjistä, jotka aikoinaan erotti Pähkinäsaaren rauhan aikainen valtakunnan raja.

Kylä sijaitsi erittäin kirkasvesisen Valkjärven rannalla, josta luullakseni, juuri sen vuoksi kun siinä oli niin valkean kirkas vesi, koko kylä on saanut nimensä. Muistini mukaan kylässä oli taloja pari kymmentä, joista suurin osa tavallisia maataloustaloja. Kylän asukkaat, joita oli arviolta satakunta, harjoittivat pääasiassa maanviljelystä ja karjanhoitoa. Kylässä oli kaksi osaa, mäkikunta, varsinaisen kylä ja Hakonnotko. Kylässä oli kansakoulu, joka oli uuden koulupiirijonon mukaan muutamia vuosia aikaisemmin sinne Viiksalahden kylästä siirretty. Koulupiiriin kuuluivat Valkjärvenkylän lisäksi Viiksanlahti, Tikansaari ja Luprankylä. Kylässä oli toiminnassa, muutama vuoden, voimistelu- ja urhei-

luseura Isku. Muuta seuratoimintaa ei kylässä ollut, vaan kyläläiset olivat naapurikyläläisten kanssa yhteisissä yhdistyksissä ja seuroissa. - Matti Niippa.

Viiksalahden kylä

Viiksalahden kylä sijaitsi Suvannon yläjuoksun pohjoisrannalla. Suvannon rannan puolella kulki Hiitolan-Raasulin rautatie ja kylän kohdalla oli Viiksalahden seisake, jossa juna pysähtyi tarpeen mukaan. Kylän halki kulki maantie, jota pitkin kävi vilkas liikenne. Viipurista Käkisalmeen ja Metsäpirtin Taipaleesta Rautuun ja monille muille paikkakunnille kulki linja-autoliikenne tätä maantietä pitkin.

Paikannimistä muistan sellaiset kuin Vastamaa, Ylämäki, Alamäki, Heikkosennotko, Mikonmäki, Savimäki, Lepporo ja Kuusikkoniemi. Taloja oli kylässä muistini mukaan 30, joista suurin osa oli maataloustaloja. Maanviljely ja karjanhoito olivat kylän asukkaiden pääelinkeinona, asukkaita oli 100-150 henkeä. Varsinaisessa Viiksalahden kylässä oli sekatarvakauppa ja ajanmukainen vehnämylly, joka jauhoi kaikkea muuta kuin viljaa omalla osastollaan, myllyn yhteydessä oli myös sirkkeli-saha ja höyläämö sekä sementtivalimo.

Aivan Suvannon rannassa oli Radium-Hydro niminen luonnonparantola, jonka kunnallisneuvos Nestor Toivonen perusti ja rakennutti. Parantolassa käytettiin parantavana voimana läheisen lähteen radiumpitoista vettä, jota piti juoda lasipillillä suoraan lähteestä, jolloin uskottiin vedellä olevan parhaiten parantavan tehon. Toisena parantavana menetelmänä oli maansäteily, joka johdettiin erään laitteen läpi, joka sisälsi jotain nestettä. Johdot kiinnitettiin nilkoihin ja ranteisiin ja hoitokerran jälkeen oli potilaan juotava laitteesta ollut "neste"! Parantola oli auki ja käytössä koko vuoden ja hoidossa oli hyvin huomatavia henkilöitä. Tuosta maan uumenista pulpuavasta lähteestä, savikerrosten läpi, virtasi vettä pois 600 litraa minuutissa. Tätä vettä pullotettiin ja lähetettiin koemiellessä aina Amerikkaan saakka.

Kunnallisneuvos Toivosen kuoltua, testamentin perusteella siirtyi parantolan omistus Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitolle, joka sijoitti sinne urheilupuiston. Täällä Urheilupuisto toimi monia vuosia ja jatkaa nyt toimintaa Viurumäen urheilupuistona Heinolan lähistöllä. SVUL myi parantola-alueen ja viimeksi sen omisti konsuli P.J. Valkeapää. Parantolan toimintaa oli tarkoitus jatkaa jopa ajateltiin ajanmukaista hotellitoimintaa paikkakunnalle. Sota katkaisi suunnitelmat.

Viiksalahden kylään liittyi välittömästi varuskunta-alue, joka oli rakennettu Valkjärven rantaan Viiksalahden kyläläisten maille. Viimeksi joukko-osaston nimenä oli Jääkäripataljoona 4. Tämän JP 4 henkilökunnan ja sitä ympäröivän kyläasutuksen asukkaiden

välillä oli erinomainen yhteisymmärrys ja vilkas kanssakäyminen. Varuskunnan välittömässä läheisyydessä oli monia kauppa- ja ravitsemusliikkeitä ja Kristillisen Yhdistyksen rukoushuone.

Kansakoulu oli toiminut Viiksalahdessa jo monia kymmeniä vuosia, täältä koulu koulupiirijonon vuoksi siirrettiin Valkjärven kylään. Kumminkin muutaman vuoden kuluttua jouduttiin perustamaan uusi kansakoulu. Sakkolan pitäjän ensimmäinen marttayhdistys perustettiin Viiksalahdessa v. 1912. Tähän yhdistykseen, Viiksalahden Marttayhdistys, liittyivät jäseniksi myös naapurikylien Martat. Samoin oli nuorisoseura toiminut kylässä jo vuosikymmeniä, yhtyen kumminkin myöhäisessä vaiheessa Ylä-Suvannon Nuorisoseuraan. Kuorolaulua ja voimistelua oli kylässä myös jo harrastettu pitkän aikaa.

Vielä on mainittava, että Suvannolla kulkevat laivat aina vuorolaa poikkesivat Viiksalahden kylän laiturissa. Kun lisäksi oli junaliikenne ja kolmisenkymmentä linja-autoa kulki ohi vuorokaudessa niin liikenne oli vilkasta Viiksalahdessa.

Tikansaaren kylästä

Sille paikalle jossa Tikansaaren kylä sijaitsi tuli viime vuosisadan puolivälin jälkeen Tikka-niminen mies, alkaen raivata ja rakentaa itselleen olinpaikkaa. Vuosia myötä raivio laajeni peltoaukeamaksi ja muodostuvaa kyläyhteisöä alettiin kutsua Tikansaareksi. Vähäisestä alusta kylä laajeni niin, että siellä oli jo yhdeksän taloa, joista viisi oli maataloustaloja saaden elantonsa maanviljelyksestä ja karjanhoidosta.

Kylän elämää vilkastutti kansakäyminen naapurikylien asukkaiden kanssa, samoin monet yhteiset toiminnot läheisen varuskunnan henkilöiden kanssa. En ole maininnut kehenkään henkilön nimeä, mutta en voi sivuuttaa mainitsematta Tikansaaren kylän asukkaan Yrjö Leinosen nimeä. Hän teki ns routavuosien aikoina ja koko elämänsä ajan tärkeätä, uskallettua ja arvokasta kansanvalistusta. Työ oli erittäin suuriarvoista aikana jolloin kouluolot olivat kehittyneitä. Leinonen piti ns kotikouluja eri kylissä, opettaen nuorisoa lukemaan ja kirjoittamaan. Hän perusti useita Nuorisoseuroja ja oli perustamansa seurojen toiminnassa mukana uhrattavasti aina vanhuuden päivinä saakka. Tästä uhrattavasta työstään hän tuskin koskaan sai mitään ylempää annettua kiitosta taikka tunnustusta. - M.N.

Haitermaa ja Pannusaari

Nämä Sakkolan kylät muodostivat yhteisen koulupiirin, jonka alueen lapset kävivät Haitermaan kansakoulussa, noin puolen kilometrin päässä Sakkolan rautatieasemalta. Näiden kylien asukkailla oli myös lähin yhteinen ostokeskus Sakkolan aseman naapurudessa.

Kylien yleiskuva oli maanvilje-

lyksen ja siihen liittyvän arkisen aherruksen täyttämä. Näköalaan sisältyi aina peltoa, mäntymetsää ja Suvannon tai Kiimajärven kimalusta sekä näiden lomassa puna- ja keltamullalla maalattuja tai pelkästään hirrenharmaita taloja, saunoja, lääviä, aittoja, riisiä ja latoja.

Missä esimerkiksi Mat-setä Mannun tai Naskali Junan tai muiden kylän ihmisten päivittäiset askelkulkivat? Noitapa kaikkien karjalaiskylä samannimisiä ympyröitä ja rinkuloita: oman pihan ja mannan piirissä päivittäisissä askareissa, niistä välillä naapurin puolelle jotain asiaa toimittamaan, kaupoilla kuka ostajana, kuka myyjänä, asemalla "kuuden junilla", nuorisoseurantalolla, kansakoululla, pajassa, laivarykällä tai kultahiekkaisessa rannassa kahlaamassa satojen metrien matkaa polvenkorkuisessa vedessä kohti yhtäkkiä äkkijyrkkää vonkkaa.

Sakkolan aseman kautta tullessa postissa oli joskus vielä 30-luvullakin tarkennuksena maininta "Hiitola-Raudun rata", joka selvytys lie ollut tarpeen ehkä radan valmistumisen aikoihin 1917 ja vähän sen jälkeen. Tuo rata halkoi Haitermaata ja sen kylänosaa Voloskaa lounais-koillinen suunnassa ja siitä jäi Pannusaaren reuna noin 2 km sivummalle. Matkustajajunia pysähtyi muutaman tunnin väliajoin, ja lisäksi "sekajunat" ja tavaraajat vilkastuttivat rautatieliikennettä. Nuori ketterä väki saattoi joskus uhkarohkeasti hypätä päästä junan kyytiin myös vauhdissa, kun se puuskutti kohti Sakkolan asemaa joko Voloskan santamassa tai Kiviniemestä tullessaan Ylämäen paikkeilla. Asemal alueella oli laaja kenttä täynnä lautapuleita ja halkopinoja, kuten silloin oli melkein jokaisella rautatieasemalla. Niiden välissä oli lapsilla jännittäviä kuurupiilo- ja intiaanisotapaikkoja. Tärkeämissä toiminna siellä puuhaillivat propsinkurijat ja pinoajat, lautapulien tekijät, puutavaran ostajat Gurovitsit juutalaisine sukulaismiehineen ja paikalliset ohikulkijat.

Rautatieasemalta haettiin myös haitermaalaisten ja pannusaarelaitsten posti, jota oli Antti Juhonpoika Naskalille ja Antti Antinpoika Naskalille tai Juhonpoika Kuismalle ja Antti Juhonpoika Kuismalle jne Koirasille, Pitkäsille, Valtosille... Pannusaarelle vietiin postia, joissa oli saajina Naskalien lisäksi myös Meskasta, Kekkiä, Ruunaa ja joitakin muitakin nimiä. Sanoma- ja aikakauslehtiä näkyi sellaisia kuin Karjala, Käkisalmen Sanomat, Pellerovo, Koti, Kotiliesi, Yhteishyvä, jokunen Sirpale ja Perjantaikin ja Hakkapeliitti ja Kotimaa.

Sakkolan Osuuskouppalla oli Haitermaassa oma myymälänsä radan varrella, lähellä asemaa. Vieressä jonkun sadan metrin päässä oli Matti Ukkosen sekatarvakauppa. Näiden väliin ennätti vielä vähän ennen talvisotaa pannusaarelainen Aleks Naskali perustaa polkupyörä- ja ruumisarkuliikkeen. Nuo tuon ajan kauppalat maalaiskylissä olivat oikeastaan ainoita yleisiä kohtauspaikko-

ja arkipäivisin. Siellä saattoivat isännät tavata ja innostua joskus pitkiinkin tarinoihin, vaihtaessaan kokemuksiaan ja näkemystään vuodentulosta, hevosta, kilpajoista ja viime vuosina jopa autoistakin. Ukkojen tarinoidessa seisovat hevoset ulkona kiinnityspaaluja kaluten tai kaulassaan riippuvasta heinäpussista heiniä suuhunsa hamuten. Ukkosen Matin pienessä kaupassa riippui suurin osa kauppatavaroista katosta, entisajan malliin. Siinä riippui vesirinkeleitä ja ruskeita "sokeririnkeleitä", hevosvaljaita, huopatosuja, saappaita, housuja, karamellejä ym. Aina ystävällisesti myhäilevän Matin pyöreälinjainen vaimo, Vappu, saattoi viereisessä huoneessa tarjota myös kahvit tai sajut.

Henkisistä riennoista oli vakaan kirkollisen toiminnan lisäksi mainitsemisen arvoista nuorisoseura ja sekakuoroharrastus, jotka elivät hyvin vilkkaasti ja hyviä tuloksia tuottavasti. Nuorisoseuraliikkeen levittämää "Nuorison käytös"-kirjaa oli luettu ahkerasti ja sitä sovellettiin myös käytäntöön kauniin käytöksen muodossa. Järjestyshäiriöt ja räyhäävät ihmisryhmät olivat täysin tuntematon ilmiö koko Sakkolassa. Sekakuorotoiminnalla oli pitkät jäljet aina nykypäivän asti, sillä eiköhän vaan vieläkin liene ainakin Lemmälän kirkkokuorossa entisiä Haitermaan kuorolaisia.

Nykyajan rauhattomuudessa ja kiireessä rasittuva haitermaalainen voi helposti löytää vastakkaisen tunnetilan, kun ummistaa hetkeksi silmänsä ja asettuu aatoksissaan seisomaan vaikkapa Kankaanlaitaan, siihen lähelle kunnallismies Juhonpoika Koirasen taloa. Siitä ylhäältä metsänreunasta Haitermaata katsellessaan näkee kesäisenä lauantai-iltaa, kuinka sinerä savu nousee verkkaisesti Mörrekin, Ylämäen, Puumäen, Alamäen, Pitkänmäen ja Kivikkoajan saunojen korsteineista. Alhaalla virtaa hopeisena välkkyvä Suvanto, jonka pinnalla keinu joku kalanpyytävä venheessään, liehee Kuismen Aarne. Kirkolta päin tulee setä-Mikko Naskali hevosenä vetämässä kärryissä ja kääntyy peltoaukean yli vievää tietä kohti Alamäelle. Vastakkaiseen suuntaan ajaa Pannusaareltä Juhonpoika Kekki, luultavasti kunnan asioilla kulkien. - Aulis Airto.

Luprankylä

Luprankylän rajana Vpl Pyhäjärven suuntaan oli Lupranjärvi ja joki, Räisälän suuntaan oli suurri salo. Sakkolan asemalta tuli Pannusaaren kylän läpi kylään tie ja toinen tie tuli Valkjärven kylästä. Kylä jakautui kolmeen paikallisiin nimitykseen, Pannusaareneven tien läheisyydessä olevia taloja nimitettiin Sopenmäeksi, Räisälän tien varressa olevia Silvastinmäeksi ja Lupranjärven suuntaan taloja sanottiin Ylojaksi. Keskiyöllä jäi vain muutamia taloja. Kylän taloista sai maanviljelyksestä elantonsa 15 taloa ja 6 perhettä sai toimeentulonsa muista ammateista. Supistettu kansakoulu toimi kylässä vuodet 1924-31, jonka jälkeen kuuluttiin uuteen Valkjärven koulupiiriin. Valkjärven kouluun tuli matkaa 4 km ja siellä kävi osa Pannusaaren lapsista sekä Viiksalahden ja Kasarmilan kansakouluikäiset lapset.

Posti tuli kylään vain kolme kertaa viikossa Holttisen poikien tuomana Sakkolan asemalta.

Päivittäinen yhteys Haitermaan asemaseudulle oli maitokuskin hoidettavana. Maitoa tuli, ettei yhteen hevostenkuorman sopinutkaan, kasvatettiin myös porsaita, kuin muuallakin Sakkolassa.

Talvisin oli kylä monesti rahtimiesten kovasti "asuttama", sillä Räisälän suuntaan oli runsaasti kasvavaa metsää ja lisäksi Kasarmila osti runsaasti halkoja.

Marttatoiminta oli kylässä vilkasta, samoin opintokerho perustettiin n. v. 1934. Se kerhotoimin-

Urheilupuisto Viiksalahden kylässä

nan lisäksi järjesti urheilukilpailuja ja opintoretkeä, jotka ulottuivat eri puolille maakuntaa. Kerho johti monet vuodet tarmokkaasti Eino Kuisma. Evankelinen Nuorisoliitto perustettiin v. 1936, jonka nimeksi tuli Kasarmilan Nuorisoliitto, jonka toimintapiiriin myös Lupa kuului.

Pienessä kylässä tunnettiin toisemme, myös tervehdittiin toisamme. Paljon olisi kerrottavaa nuoruuden muistoja, tässä vähäys vain muutamasta. - Juho Akkanen, hevostiesaikanaan ahkera markkinoilla kävijä, muutti paikkakuntaa. Tunnettiin hyvänä terveyspolttajana. Mari Silvasti, suuren perheen äiti, piti järjestyksen perheessään, vähän kylässään. Oli hyvä parantaja ja hieroja. Adam Voutilainen oli raittiuspoliisi, veistonopettaja ja muurari laajalla alueella, lisäksi lämminhenkinen puhuja. Hilja Kuisma oli perheenäiti ja pyhäkoulun pitkäaikainen opettaja. Heitä ja monia toisia vastuuta kantaneita vanhempiä kyläläisiä muistamme kiitoksella ja samalla muistamme rakasta kotikyläämme. - E.K.

Haparainen, Kelja ja Purpua

Eräs Sakkolan pitäjän monista kylistä oli Haparainen, mikä kansan kertoman mukaan oli saanut nimensä "Haaparasi"-nimityksestä. Tarkemmin määriteltynä kylä sijaitsi 7 km Sakkolan kirkolta Taipaleen johtavan maantien varrella, Suvanto järven pohjoispuolella. Kajavaasaari, mikä oli ainoa saari Suvantojärven, kuului Haparainen kylään.

Kulkijalle, joka saapui kylän laitaan Rapa-Runteen- tai Kaltanmäelle, avautui kaunis näky, sillä kylän sijainti oli kuin laaksoissa. Pellot viettivät loivasti etelään, ympärillä kolmella suunnalla loivat männikkörinteet ja etelässä virtasi vuolas Suvanto. Vastakkaisella rannalla avautui Lapinlahden kylän aukeama.

Järven kauniit hiekkarannat laivalaitureineen muodostuivat kesäisin lasten ja nuorison viihtyisiksi oleskelupaikoiksi. Mikä olikaan ollut hauskeempaa kuin leikkiä ja kisailla kauniilla rantahietikoilla, tahi uida vilpoisassa, puhtaassa vedessä, jota ei vielä saasteet pilanneet. Mutta ei ollut ranta-asutustakaan, sillä yhtään kesähuvilaa ei Haparainen kylän alueella ollut, valtion omistamaa kalatupaa lukuunottamatta.

Tässä kyläaukeamassa, mikä oli n 4 km pitkä ja 2 km leveä, erotettiin kaksi eri kylää. Aukeaman itäistä puolta nimettiin Keljan kyläksi, millä nimellä se oli myös kirkonkirjoihin merkitty. Kylässä talvisodassa käytiin ankaria taisteluja. Pinta-alaltaan Keljankylä oli Haparainen kylää pienempi. Haparainen luoteista kulmaa nimettiin kyläläisten keskuudessa Korvenkolkaksi, vaikka se kuului Haparainen kylän alueeseen. Haparainen länsilaidalla - Rapa-mäelleä - 2 km Sakkolan kirkolle johtavan maantien varrella sijaitseva pieni kylä Purpua, joka oli myös sillä nimellä kirkonkirjoissa.

Kun Haparainen kansakoulu piiri v. 1903 perustettiin, muodostivat nämä kylät koulupiirin. Näin kyläen asukkaat tulivat lähemmäksi toisiaan, muodostaen kuin oman pienen yhdyskunnan. Asutus näissä kylissä oli aika tiheä jo vuosisadan ensimmäisellä vuosikymmenellä, ja tiheni vuosi vuodelta talvisotaan saakka. Sillä v. 1939 oli Haparainen kylässä kansakoulu, nuorisoseurantalo, kaksi liiketaloa ja n 70 asuintaloa, Keljassa rukoushuone, maito-osuuskunnan talo ja n 30 asuintaloa.

Talot kyläläisten keskuudessa luettiin kuuluviksi eri mäkikuntiin. Näistä ja muista paikannimistä ovat jääneet mieleen Ylä- ja Alamaiki Purpuassa, laivalaituri oli Mustassasaassa ja kolmimittaustorni Kolmikannanmäellä sekä luonnonlähde Suprukka-nimisellä

pellolla. Muita mäkikuntia oli kylän alueella Välimäki, Leppäsenmäki, Ristolannmäki ja Raaskanmäki. Ahoja oli Yläalonaho, Kärtehaaroinaho, Muraho, Somerikaho Tölaho. Laivalaiturit olivat Kekkilän ja Leppäsen rannassa. Kapakkanotho oli Haparainen ja Keljan rajalla. Aka-aho oli Keljan kylän alueella, jossa usein poltettiin juhannuskokko. Vortsanmäellä oli "Sussu-Jussin", Juho Meskasen ennen talvisotaa rakentama talo sekä sirkkelisaha- ja myllyrakennus. Rukoushuone oli Runteenmäellä.

Kaukkialta kylästä oli erittäin kaunis näköala Suvannon yli vastakkaiselle rannelle, niin kohosi Välimäenharju kokokohdaksi kaiken yläpuolelle. Tältä männikköharjanteelta voi ihailla kaunista Suvannon selkää Möngön rannasta aina Metsäpirtin rajalle saakka. Tuntien sydämen sisimmän äänen kuiskivan: -ah, kuink on Sun maasi kaunis...

Kyläläisillä oli viljelyksiä kylän rajojen ulkopuolellakin, kaukaisimmat niityt olivat Metsäpirtin Koukuniemen lietteillä ja Vilakkalan lammilla. Lähempänä olivat Valkeasuo, Hovisuo, Virhova, Tyynsuo, Torsuo, Piikanotho, Kylmäoja, Hausuo ja Raijoisuus, nämä olivat niittyalueita.

Kyläen asukkaat olivat suurimmalta osalta karja- ja sikatalousvaltaisen maatalouden harjoittajia. Missä talo, siellä emakko, useampiakin. Missä emakko siellä porsaita. Porsaskauppaa kuvailee kylän runonieikka Aholan Pekka runossaan Liikemiehen elämä seuraavasti: Ennen saatiin Pietarihin tavaroita ajaa. Siellä kulki kukka tahto, suljettu ei rajaa. - Rajalle on asetettu semmoinen nyt lukko, et täällä täytyy pysyä joka Suomen ukko! - Pietarista litkoiksi sai ryyppyn ryssän votkaa. Nyt porsaat joutuu juoksemaan vaik Kouvolaan ja Kotkaa.

Vaikka kylässä olikin maanviljelys pääelinkeino, niin kaikenlaisen sivuammattin harjoittajia oli kärkeärypyrön tekijöistä, kuppareihin ja hierojiin saakka, joten tytyväisenä todettiin: - Omavaraisia oltiin.

Kaiken arkisen työn rinnalla kyläläiset olivat henkisesti valvettuneita kansalaisia, sillä kylässä oli nuorisoseura, laulukouros, marittayhdistys, nuorten kristillinen yhdistys, suojeluskunta ja lottaosasto. Kaikki järjestöt toimivat vilkkaasti ja tarmokkaasti, sekä isänmaallisessa hengessä. Aina kerran vuodessa nämä järjestöt viettivät yhteisen juhlan äitienpäivää viettäessään.

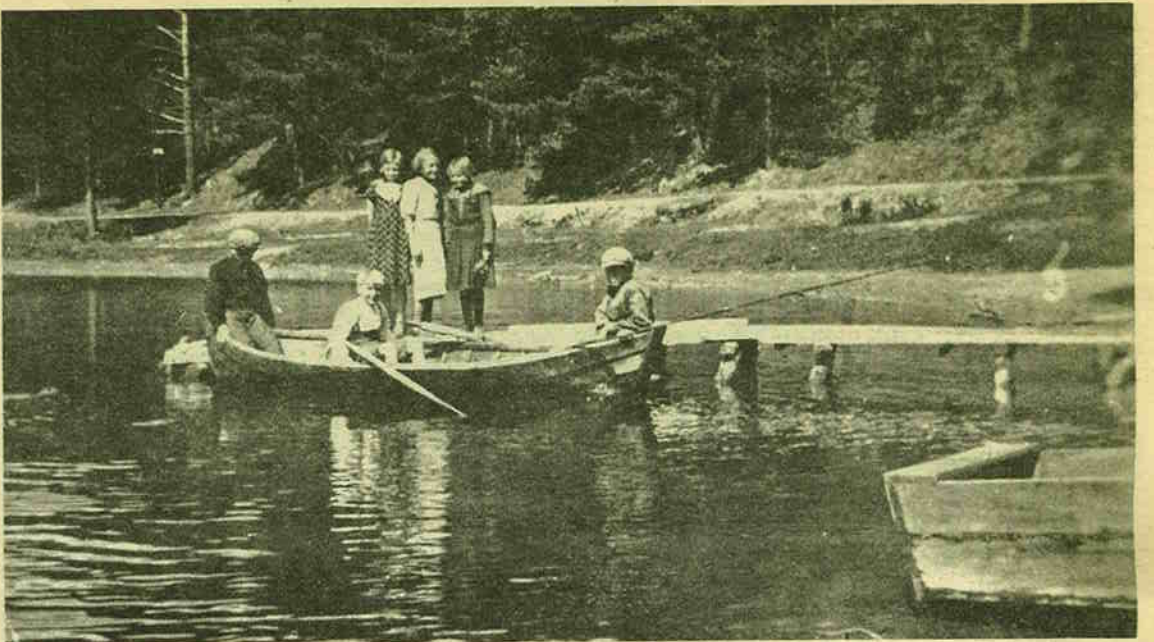
Kyläläisten suurta yhteisymmärrystä kuvaa se tosiasia, että v. 1925 valmistui nuorisoseuran talo ja juuri ennen talvisotaa rukoushuone yhteisvoimin ja talkootyönä rakennettuna.

Jatkosodan jälkeen valmistui Haparainen nuorisoseuralle talo Lempäälän Kulkujan, jonka rakentamisessa lahjoituksilla ja talkootyöllä oli myös huomattava osuus.

Tässä on lyhyt kyläkuvaus, joka kerronnan tuskin poikkeaa suurestikaan muista Itä-Kannaksen kylistä. Silti kylä on piirtynyt lähtemättömästi historian lehdille Keljan taistelujen tantereena, taistelujen, joissa näiden kyläen miehet joutuivat puolustamaan kylää ja vastaiskuin sen takaisin valtaamaan, jota he olivat pitäneet omanaan. Se oli heille paras paikka maailmassa - Kotikylä.

Rakas kotikylä. Vielä näin vuosienkin jälkeen tulee mieleen ajatus, olisitko Sinä sittenkin toisen omaa, olisivatko toisten jalat tutummat kulkemaan pihapolkujamme, olisivatko toiset ahkerammat kyntävatko toiset ahkerammat kyntämään peltojamme, hyväiliskö toisten katse hellempään kauneutasi. -Kotikylä, kuulutko Sinä toisille?

Ei. Niin se ei ole voinut olla. Luoja yksin tietää miksi? Hänen on armo ja Hänen on tuomio. - Vä i n ö K e k k i.

Petäjärven rantaa, taustalla Petäjärven-Lapinlahden maantie

Vilakkalan ja Lohjoen kylät

sijaitsivat Suvannon pohjoispuolella Sakkolan kirkolta 12 km itään, siis Metsäpirtin suuntaan. Useimmat Sakkolan kylät ulottuivat Suvantojärveen tai sen näköpiiriin, mutta Vilakkalan ja Suvannon välissä oli Volossula. Noin km levyinen metsäkannas oli näiden kyläen välissä. Vilakkalan kylän talot, joita oli 60, melkein kauttaaltaan ympäröivät Heinälammien, joka oli vuoteen 1920 kovin vetinen ja aina keväisin ja syksyisin yltään veden peittämä, mutta oli kuivattuna melko hyvä heinämaa.

Täällä Heinälammella oli keväisin runsaasti erilaisia vesilintuja ja kahlaajia. Monet 50-80-vuotiaat sakkolalaiset kylällä hyvin muistavat ne lintujen lokotukset, laulut ja kirkunat, mitkä lammelta kuuluivat. Muistamme kevään, jolloin saman aikaisesti oli lammella 52 laulujoutsenta, ja se oli katselijalle, maantien kulki-jallekin, viehättävä näky. Lisäksi ennen lammella poikkesivat monet muut linnut, sorsia oli runsaasti, hanhia, kuikkia, kuoveja ja syksyllä riistalintu tuupeli ja muita pohjoisen kahlaajia.

Eräänä syksynä tuli lammen rantaan kaksi komeaa haikaraa, komeita lintuja olivat, mutta häipyivät pian pois.

Vapaussodan jälkeen alkoivat kyläen miehet suunnitella tämän lammen kuivatusta, jos saadaan valtion lainavaroja käytettäväksi. Kokouksia pidettiin useita ja melko yksimielisesti lähdettiin ajamaan kuivatushanketta. Kuivatuksen alkuunpanijoina ja puuhamiehoina olivat mvj. Mikko Viskari, Aapro Viskari Vilakkalasta ja Juho Meskanen. Kuivattu niitty oli pinta-alaltaan 102 ha ja koko kyläaukean pinta-ala oli yli 200 ha tämän lammen ympärillä. Osan pinta-alasta omistivat Haparainen ja Keljan kyläen talolliset. Vesijätön omistus jakautui jo isossa jaossa toimitetun jaon perusteella.

Kuten sanotti, Heinälammien kuivatus tapahtui v. 1920 lammesta lähtevää ojaa perkaamalla. Perattava matka ojassa, joka laskee Taipaleen suuhun Laatokkaan, oli n. 5 km niin sanotulle Rytyn putoukselle saakka, josta eteenpäin riitti putous kaivamattakin.

Koulun luona olevan Mutalammen ja Heinälammien välinen karikko oli sen aikaisilla menetelmillä vaikein kohta kaivettavaksi. Nämä ojitukset tehtiin työnjohtaja Väisäsen valvonnassa valmiiksi ja hyvä pohjaiseksi osoittautui uusi viljelys-ala, koska kaura ja timotei lähtivät valtavaan kasvuun heti alusta alkaen. Pohja oli alkuun vielä niin vetistä, että hevosilla oli käytettävä töissä sepän tekemiä suokenkiä muokkauksen ja korjuun aikana. Maapohja kuivui vähitellen lisää, joten korjuussa voitiin käyttää jo silloin käytettävissä olevia konei-

ta. Sen sijaan ennen kuivatusta kasvanut niittyheinä ja korte korjattiin viikatteella "lyöden", käsiharavalla haravoitiin ja sapilalla kannettiin latoon tai jossakin määrin kerättiin heinäkekoihin, joiden pohja oli tehty tulvavesirajan yläpuolelle.

Sakkolan kirkolta Metsäpirttiin johtavasta maantiestä erkanvaltiontie keskeltä kylää Meskasenmäeltä Lohjoelle ja edelleen Vpl Pyhäjärven Yläjärvelle ja Sortanlahteen. Tässä Meskasenmäen tienristeyksessä olivat kylän kaupat, SOK:n Sakkolan Osuuskaupan ja OTK:n Ala-Vuoksen Osuusliikkeen myymälät. Majatalo, kesti-kevari, oli kylässä M. Viskarin pitämänä kymmeniä vuosia. Täältä oli kyytivelvollisuus Sakkolan kirkolle Virkille, myöhemmin Salakalle Metsäpirttiin ja talvella Suvannon yli Riiskaan Mamejeffille. Nämä majatalon pitämiset ja kyyditys annettiin huutokaupalla kolmi vuosikausittain kihlakunnan kruunuvoudin kansliassa Käkisalmessa.

Kulttuuritoiminta koulupiirisämme oli vähäistä, myönteistä oli kumminkin nuorisoseuran toiminta, joka ajoittain oli vireätäkin ja tuloksellista. Mainittakoon oman talon rakentaminen kansakoulun lähelle kunnalta 50 vuodeksi vuokratulle tontille. Nuorisoseuralle oli oma kuoro, jota johti itseopiskellut mvj. Mikko Repo, joka johti myös Kannaksen juhlien suurkuoroja Kiviniemessä ja Käkisalmessa.

Hiihto oli myös seuran ohjelmassa ja näissä kilpailuissa kunnostautuivat Vilakkalan kylän hiihtäjät, voittaan kilpailtavan "sarven" 7-8 kilpailun jälkeen omakseen. Myös voimistelujoukkue kunnostautui monissa nuorisoseuran ja suojeluskunnan piirien kilpailuissa.

Työväentalo oli valmistumisvaiheessa, kun talvisota syttyi. Se sijaitsi Mutalammin toisessa päässä kuten nuorisoseurantalokin. Tälle tasaiselle maapohjalle Sotikkalaan oli ajateltu myös urheilukenttä rakentaa, sekin ajatus jäi vielä toteuttamatta.

Kylän asukkaat olivat suurimmaksi osaksi pienviljelijöitä, jotka sivuansiona tekivät metsätöitä läheisessä valtion metsässä, kävivät jopa kauempanakin metsähakuksessa, sekä talvella metsäajoisissa 5-10 km päässä oleville varastoalueille Laatokan rantaan.

Lohijoki oli ainoa kylä Sakkolassa, joka rajoittui Laatokan rantaan. Lohijoen kylään oli Vilakkalasta matkaa 9 km, joka tie kulki läpi ns kruunupuiston, jonka metsäalueen omisti Suomen valtio. Lohijoki oli myös Sakkolan ja Vpl Pyhäjärven pitäjien rajana. Kylässä oli kymmenkunta taloa, jotka olivat maanviljelystiljoja, mutta joille sivuansiona monella oli kalastus, jota harjoitettiin Laatokan laineilla, joskin varsinaisia ammattikalastajia oli vain Heikki In-

kinen. Lohijoen suulla oli syksyisin kalasumppu "satka", jonne kutuohet kerättiin ja mädin "valtion mies" kävi lypsämässä, ja se kuljetettiin Vuohensalon Kalanviljelylaitokseen. "Satkan" hoitajana oli viimeksi Arvi Ukkonen, joka rengasti kutuohet ja ne laskettiin takaisin Laatokkaan. Eemil Ukkonen oli maanviljelyksen ohella myös rakennusmies ja urakoi talonrakennuksia lähi ympäristöstä.

Keskellä valtionmetsää kylään vievän tien varressa oli valtion metsänvartijan asunto, jossa viimeksi metsänvartijana oli metsätekniikko Eino Lehtolainen. Hyvin hoidettu valtionmetsä olikin yksi Sakkolan nähtävyyksistä.

Metsä kätki pimentoonsa myös valtion soranottoaikat, joista ajettiin maantielle tarvittava sora.

Myös talvisodan kuuluisa Kaarnajoen patteri oli tässä puistossa, joka erikoisella tavalla piirtyi talvisodan historiaan Taipaleen rintaman kovissa taisteluissa. - Vä i n ö V i s k a r i.

Kaarnajoki

Kaarnajoen kylä, jota myös Paukkulaksi kutsuttiin, sijaitsi Sakkolan kirkolta 14 km itäkaakkoon. Sen rajakylinä olivat lännessä Vilakkala, lounaassa pienen metsätaipaleen takana Volossula ja idässä 4-5 km päässä talvisodan ankara taisteluista kuuluisi tullut Taipale, vanha tunnettu kauppa-paikka. Kaarnajoki, Vilakkala ja Volossula muodostivat yhdessä Vilakkalan koulupiirin.

Kaarnajoen ja Vilakkalan rajana oli Kennahan mäki, jolla sijaitsivat molemmat koulutalot, vanha ja uusi sekä nuorisoseuran talo. Aikaisemmin, viime vuosisadan lopulla oli mäellä ollut meijeri ja sen jälkeen Juvosen kauppa ja li-monaattitehdas. Kaarnajoen kylän halki kulki Sakkolan kirkolta Taipaleeseen johtava maantie, joka oli tullut käyttöön jo 1600-luvulla. Kylästä johti talvitie pohjoiseen Koveraojalle ja toinen samanlainen lounaaseen Volossulaan.

Kylän pohjoislaidalla kiemurteli vähävetinen Kaarnajoki, joka sai alkunsa Vilakkalan Heinälammesta ja kulki halki Mutalammen. Noin kilometrin päässä kylän keskustasta Tyräniityllä siihen yhtyi Koveraojalta tuleva toinen haara ja Kaarijoki-nimisenä joki laskee Rytyn putousten kautta Taipaleenjoen suuhun.

Kaarnajoki oli pieni kylä, johon kuului vain n 20 taloa. Siltä huolimatta se jakautui eri osiin: Vanhakylä, Uusikylä, Hätäkorpi, Hiekkapello. Uudenkylän peräpursukkaa kutsuttiin Kullankukkaroksi ja siellä sijaitsi mm Paakelin (Nosen) talo, jossa oli paljon tyttöjä ja jonne kylän nuoret useasti ko-

koontuivat illanistujaisiin ja "pesakoihin". Hiekkapellon perällä oli Karosaho, juhannuskokkojen polttopaikka. Ikään kuin koko kylää hallitsevana rakennuksena oli vanha ja tilava, usean talon yhteinen Jortikan riihi Vanhankylän ja Uudenkylän välisellä kennelmällä.

Maastoltaan kylä oli joen palteita lukuunottamatta verrattain tasaista. Pellot olivat hyvälaatuisia multamaita, paikoin savikoita. Joen pohjoispuolella Hiekkapellolla viljelysmaat olivat kylän osan nimen mukaisesti hiekk- ja hieta-veltaitset. Suoniitty, joihin käytännöllisesti katsoen jokaisella kylän talolla oli osuutensa ja joihin myös edellä mainittu Tyräniitty kuului, olivat vv. 1919-20 suoritettujen kuitatuksen jälkeen erinomaisia kaura- ja heinämaita.

Kylän asukkaat olivat tyypillisiä pientilallisia, jotka saivat elantonsa maataloudesta ja siihen liittyvistä sivuansioista: metsätöistä ja rahdinajosta. Ammattimiehiäkin kylässä oli: Karosaholla työskenteli inkeriläissyntyinen suutari Yrjö Läärä, taitava saappaiden tekijä ja seppä Emil Jortikalla oli pajansa keskellä kylää maantien varrella. Sepän pajalle kokoontuivat iltaisin kylän miehet, niin vanhemmat kuin nuoremmatkin, nuo "Paukkula poja pakanat, leppälusika tekijät" vaihtamaan ajatuksia päivän tapahtumista ja maailman "toilauksista". Ammattihenkilöksi on myös laskettava Karosaholla pienessä mökissään asunut Martin Anni, tuohikonttien ja -virsujen valmistaja.

Muista kylän asukkaista ansaitsevat erityisen maininnan jo viime vuosisadan puolella asuneet Helena ja Aune Pohjolainen, vanhojen kansanrunojen taitajat, joilta on saatu kirjoihin merkityksi useita kymmeniä runoja. Maataloustutkija, maatalous-metsätieteiden tohtori Mikko Jortikka, myöhemmin Kekkilän kartanon omistaja, oli syntynyt Kaarnajoella Tuomasukon poikana ja viettänyt siellä lapsuutensa ja nuoruutensa. Vielä mainittakoon kyläläisistä tunnettu nuorisoseura- ja kuoromies Mikko Repo, monitoiminen Paakelin Eeva ja verraton tarinamies Hannan Juho (Juho Aataminpoika Jortikka). - Kaino Repo.

Arkuntanhuasta

Alkakoon Törnä Röykkylän kylän rajalta, jossa asuivat Rajamäen Roiniset, emäntä Ida perheineen. Hänen poikansa Erkki menehtyi talvisodan uhrina rintamalla vapaaehtoisena. Roinisen naapurina asuivat veljekset Mikko ja Matti Korkka äitinsä ja sisariensa kanssa, isä Aapro oli jo kuollut. Seuraava Rajamäen talo oli Pitkäsen Antin omistama. Myös hänen poikansa Aleksanteri kaatui Syvärin rintamalla. Näiden kolmen Rajamäen talon asukkaat asuvat nykyisin Punkalaitumella maanviljelijöinä.

Päivännousun suuntaan mennessä oli Kärpäänaho, jonne Korkan vävy Idor Naumanen rakensi perheelleen asunnon. He muuttivat siirtoväen mukana Naumasen syntymäseudulle Liperiin.

Tämän jälkeen on kahden kilometrin taival Sudenhännän taloihin, joista ensimmäinen Juho Sipiläisen vauras maatila, josta käsin hän poikansa Vilhon kanssa harjoitti myös laajaa porsaskauppaa ympäri Suomea. Sipiläiset asuvat nykyisin Viialassa.

Vieressä olevat Matti Sipiläisen tilukset olivat viimeksi myös Juho Sipiläisen omistuksessa. Aivan Hiekkarantaan menevän kirkkotien vierellä oli maatalo, jonka viimeksi omisti Tuomas Kuparinen. Isäntä oli käytetty mies kunnallisissa luottamustoimissa. Hänen poikansa ovat perheineen hajaantuneet ympäri Etelä-Suomen. Myös hänen vanhin poikansa menehtyi jatkosodassa.

Edelleen matkaa jatkettaessa tullaan metsätaipaleen jälkeen niin sanottuun Mönköön. Ensimmäisenä täällä oli Mikko Pulakan laaja viljelyksinen maatila. Heiltäkin kaatui poika Mikko ja Viljo ja Pentti jäivät sotainvalideiksi. Isä Mikko osti talvisodan jälkeen Turasan kantatilan Urjalasta ja kävi niin harvinaisesti, että hänen poikansa saivat asutustilat isänsä omistamista maista.

Mikko Pulakan naapurina asuivat veljekset Sulo ja Uno Pulakka. He omistivat paitsi maatalon myös tilan rajojen sisällä olevan Tiuranjärven eli Mönkönlammen. Järvessä oli kalaakin melkoisesti. Vielä oli täällä Mönkön taloryhmässä Lampun ja myös Lampun pojista jäi Tuomas sotatantterille. Veli Sauli asuu Punkalaitumella. Tämän jälkeen alkoi Ojaniemen kylä.

Kirkonkirjoissa kuului Arkuntanhuon kylään myös saumattomasti Lapinlahden kylään rajoittuva Lopenmäki. Tämän taloryhmän asuttivat Lopen ja Naskalin suvut tai heidän tilojensa uudet omistajat. Täälläkin näytti sodan aikainen viikatemies raskaan sadon, ainakin 5 sankarivainajaa. - A. Nihti.

Ojaniemen kylästä

Suvannon rannat Ojaniemen kylän kohdalla, johon myös Mönkön kylä läheisesti kuului, olivat luonnonkaunist, reheviä, kumpareista maastoa. Näköala Suvantojärven yli oli laaja. Vastakkaisella rannalla olevan Sakkolan kirkon länsipuolitse yli Sakkolan suuren suon oli katseella tilaa. Sinne aurinkokin laski iltaisin kullaten järven pinnan ja maiseman kauniisti.

Talojen pihamaat olivat n 70 m järven pinnan yläpuolella ja samalla korkeudella kirkon räystäään kanssa. Tämän oli professori Leiviskä mitannut ollessaan tutkimassa ja etsimässä Suur-Suvannon rantaviivaa, joka muuten löytyikin Kasakkamäen rinteeltä.

Suvannon eteläranta oli kasvillisuudeltaan monipuolista. Luonnon-tieteilijä Ilmari Hilden oli aikoinaan tutkimassa kasvistoa todeten Ojaniemen ja Arkuntanhuon olevan koko Suomen lajirikkainta aluetta. Siellä esiintyi harvinaisia kasveja ja puusto oli erikoista. Kasvoihan pätkinäpuu, jalava, tammi, lehmus ym villinä rantatöyräillä.

Ojaniemen kylä ei ollut yksin-

omaan kauniilla paikalla, vaan siellä asui myös mukavia, sopuisia ihmisiä. En muista kertakaan naapurisovun rikkoutuneen kyläläisten kesken. Naapurista sai aina apua puolin ja toisin, eikä ollut harvinaista talkoilla tehdyt kiireelliset työt. Monenlaisia henkisiä sekä maanviljelysammattiin liittyviä harrastuksia oli runsaasti. Myös maanpuolustustyö kuului näihin rientoihin. Hartaushetkiä pidettiin usein, monet kiertävät puhujat lähettivät kortin tilaisuuden ajasta, jonka jälkeen kierto-kirje talosta taloon ilmoitti tarkemmin asiasta.

Erikoisesti muistan Ojaniemen-Mönkön-Sudenhännän ompeluseuran. Suurella hartaudella emännät ja tyttäret niihin kokoontuivat ja kauniina kaikuivat Siionin virret ja hengelliset laulut. Käsitöitä tehtiin ahkerasti pitkin talvea, kevätesällä oli sitten juhlatilaisuus, jossa työn tulokset myytiin ja kertyneet rahat menivät Orpokoti-Siunauskelan hyväksi.

Kun Suvantojärvi jakoi Sakkolan pitäjän kahteen, pohjois- ja eteläosaan, oli siellä myös hankaluksia. Kunnantoimisto, kirkko ym olivat pohjoispuolella, joten järven ylittäminen oli aina edessä. Joka talossa oli veneitä, joilla pyhäisin soudettiin kirkolle ja arkisiin asioille ja kauppaan. Ojaniemen kylässä ei ollut omaa kauppa-liikettä, vaan ostokset suoritettiin joko "ylipuolella" tai Petäjärvellä. Myös Kiviniemen suuria kauppa-liikkeitä käytettiin usein. Suvannonlahan oli laivaliikenne, jota käytettiin hyväksi. Kaksikin laiva-yhtiötä kilpaili keskemään, "Suvanto" ja "Runo" höyryivät Kiviniemi-Metsäpirtti (Taipale) väliä. Laivalaitureita oli kylien kohdalla ja henkilö- sekä tavaraliikenne oli vilkasta. Laivan huudot antoivat piristävän leiman koko seudulle. Kun laiva huusi kaksi kertaa, tiedettiin, että nyt oli tulossa tavara-lähetys.

Tyyneä kesäiltana kuului järveltä Runon koneiden ääni: "Tätä tekköä, tätä tekköä, koko, koko koko kesän..." Lauantaisin tuli laivalta runsaasti väkeä, kun monet edempänä työssä käyvät tulivat pyhäiksi kotikyliinsä. Myös kyläilemään tultiin usein lauantai-iltaisin laivakyydillä.

Sunnuntaisin tuli Kiviniemestä kirkkolaiva Sudenhännän kautta Virkinrantaan odottaen kirkkoväen paluuta. Kiviniemessä ei näet ollut omaa kirkkoa ja petäjärveläisten oli päästävä myös järven yli, joka tässä kohdin oli lähes 2 km leveä. Muutenhan järven leveys oli keskimäärin n 1 km. Suurimpien juhlien, hautajaisten ym johdosta tuli ylimääräinen laiva.

Syksyisin ja keväisin Suvannon ylitys oli suurena pulmana. Rospuuttoaikaa saattoi usein kestää monta päivää. Uhkarohkeita jään ylityksiä tehtiin, joskus hevonen putosi jäihin, silloin juostiin nuoraraippon kanssa apuun. Keväisin odotettiin jäiden lähtöä. Suurina lautoina ne sitten vaelsivatkin kohti Taipaleenkoskea siirtäen rannalla olevia venelatoja tai laivalaitureita paikoiltaan. Oli suuri tapaus, kun ensimmäinen

laiva keväällä posotteli alavirtaan, se oli oikea kesän merkki järvenranta-asukkaille.

Kalastusta harjoitettiin myös omiksi tarpeiksi, olivathan kirkasvetisen Suvannon kalat hyvänmaakuksia. Rannat olivat yleensä eteläpuolella jyrkkiä, "vonkka" oli lähellä ja kaislikkorannat harvinaisia. Saariakin järvessä oli vain yksi, Lapinlahden kylän kohdalla. Kun Suvanto oli 30 km pitkä, saattaa arvata, että tuulen käydessä pituussuunnassa, olivat aallot tässä melko syvässä järvessä suuret. Ojaniemen kylä oli keskijärven kohdalla, 15 km oli kumpaankin suuntaan. Ei kesä-aikaan juuri moni maitse kirkolle lähtenyt. Aikaa meni paremmallakin kuluneuvolla.

Kesäaika oli oikeata juhlaa, kaunis luonto, edullinen, lämmin ilmasto ja lintujen laulua tulviva metsä. Satakielikin lauleli kesäiltoin rantakoivikossa. Metsätieltä pyrähteli kehrääjälintu lentoon säikäyttäen kulkijan yön hämyssä.

Muistiini on erikoisesti jäänyt juhannuksen tienoo. Jo päiviä ennen keräännettiin juhannuskokoon tekoon, koottiin puuta metsästä, tehtiin oikein säärökoko, välillä pyörityn piirissä ja laulettiin piirileikkilauluja. Usein poltettiin pientä "odotuskokkoa". Siihen aikaan oli piirileikki suosiossa ja piirileikkilauluja sanoineen osatien runsaasti. On suuri vahinko, kun tämä kaunis ajanviettotapa on lakannut.

Kun syksy sitten alkoi tehdä tuloan, kuhilaat ilmestyivät pelloille ja tuli piti sytyttää tupaan, harrastivat monet Ojaniemen miehet metsästystä. Mieleeni ovat erikoisesti jääneet ne illat, kun keräännettiin Mönkönlammen rannelle odottamaan aamun valkenemista ja sorsastuksen alkamista. Siellä olivat Heikit, Manut, Mikot ym nuotion ympärillä, olipa "ylipuolelakin" tulut vieraisiksi metsästäjäkavereita. Kyllä siinä juttu luisti ja mieli oli salaperäisen jännittyneet. Sorsastuksen jälkeen tuli metsälintujen ja jämskien vuoro. Vapaata oli silloin metsällä käynti, eikä maita oltu kellekään erikoisesti vuokratu.

Kun sitten talvi saapui, muuttui harrastus hiihdoksi ja mäenlaskuksi. Muistan monta laskiaista, kun Nihdin jyrkässä mäessä laskettiin "saahkalla" hurjaa vauhtia tai hiihtokilpailussa otettiin mittaa naapurin ja naapurikylien pojista. Sukset olivatkin suosittu kulkuneuvo. Kun kansakoulua käytettiin Petäjärvellä, jonne matkaa kertyi noin 5 km ja suurin osa koululaisista hihti tuon välin päivittäin edestakaisin, tuli hiihtämisestä hyvä tapa. Hiihtäen tehtiin iltama- ym matkat ja naapuriinkin sauvottiin iltakylille.

Kun Suvannon jää oli tarpeeksi lujaa, viehättiin hevostie järven yli. Silloin oli mukavaa hujauttaa hevospelillä jään yli. Pyhäisin ajettiin kirkolle kulkusten kilistessä.

Hevosurheiluaikin Ojaniemessä harrastettiin ja varsoista kasvatettiin hyviä hevostie järven kilpa-ajotkin pidettiin jäällä. Myös tukinajossa monet kävivät talvisin, tulihan siitä kaivatua lisäansiota. Usealla ojaniemeläisellä oli niittypalsta Petäjärvellä. Talvisin ajettiin lyhdekuormia niityltä kotiin puitavaksi.

Näin työn touhussa kului talvi ja edettiin kohti uutta kevättä ja kesää. - L.L.

Lapinlahti

Onko minulle annettu se onni, että saan kuvata sinun kauneuttasi tulevillekin sukupolville, jotka eivät ole sitä nähneet, mutta joiden olisi pitänyt se nähdä.

Meidän kotimme seisovat n 6 kilometriä pitkällä rantatöyräällä, 6 km vapaata uimarantaa Suvannon kullankeltaista santaa. Mistä muualta löytäisikään kuusikymmentä perhettä sellaista onnelaa, lahtia, niemiä, luotoja ja Suvannon ainoa Kajavaaari suo-

jana idän tuulia vastaan. Valtavat näköalat 8 kilometriä pohjoiseen pitkin Suvannon selkää, jonka takana siinsivät kirkkomme ja kellolapulin tornit, jotka näit kauniilla ilmoilla eikä siellä rumia ilmoja ollutkaan. Pitkin järven selkää kiirivät kirkonkellojen kauniit soinnut ja sinä kuulit ne silloin, kuulit käen kukunnan kevätlehdossa, sirkkojen sirinän heinäpellolla ja hyönteisen hyrinän simanhakumatalla, niin tarkka oli silloin sinun kuulosi.

Etelään ulottui katseesi kotisi akkunasta 5-6 km, rantaviivan vaikutusta lisäsivät lahdet ja niemet. Annoit samalta seisonalta katseesi kiertää rantoja, näit myötäpäivään kiertäen Ruunun-, Hennon-, Lampun-, Mustan-, Kekin-, Pato- ja Naisniemen, joiden valtavat hiekkamassat tänne siirrettyinä tekisivät meistä kaikista sakkulalaisista miljoonamiehiä.

Nämä valtavat ja kauniit näkymät varmaan kasvattivat kotikyläni ihmisistä kauas eteen ja ylös tähtäviä kansalaisia, mieli teki tuonne taivaanrannan taa ameriaan koittamaan. Muuttoliike Amerikkaan ja muualle Suomeen oli vilkasta, opintielle teki monen mieli, siivestys-harrastukset kiehtoivat kaikkia, varsinkin nuorisoa. Urheilulle ja liikunnalle antoivat syysäyksen metsäpölyt, uimarannat ja verrattomat suksimäet. Ristikki, Maikonpalle, Saikkelinmäki, Sokeritoppa ja Kohtrannanmäki olivat niitä paikkoja, joissa poikavuosien kunto karkeni ja kilvat käytiin. Eivät niitä mäkiä pysyneet pystyissä pojat puoletkaan, Söderin Viikke ja Ijanmikon Vertsa olivat ihailtuja sankareita näissä touhuissa.

Tällainen eristetty kyläyhteisö kasvatti yhteishenkeä ja kaunis kotiseutu opetti sitä ja koko isänmaata rakastamaan. Yhteiskunnallisesti kylä oli niin yksimielinen, että vaaleissa kyläläisten ulkopuolelle meni vain yhdenkäden sormin luettava ääni. Yhtä yksimielisiä oltiin silloin, kun kotikonnan uhkasi vaara ja vainolainen, v. 1918 ei ollut kukaan epä tietoinen siitä, mitä meidän kaikkien on puolustettava ja mihin mennä. Vapaaehtoisesti lähti täysi ryhmä Venäjänsaaren retkelle, toinen Antrean rintamalle, kolmas Rautuun yksistellen arvan kautta ja vapaaehtoisesti muualle.

Meidän toimeentulomme oli verrattain hyvä, olihan aikoinaan Pietari miljoonakaupunki 80 km päässä. Sinne elintarvikkeilla oli rajattomat menekkimahdollisuudet. Kylässä oli syntynyt eräänlainen yrittäjämuto, tottuneet Pietarin kävijät ostivat maidon, lihan, voin, kalan, marjat, jopa sienekin ja kuljettivat Pietariin. Kun tämä idänkauppa v. 1918 loppui, suuntautui voimakas tuotanto ja kauppa muualle Suomeen ja sitä tietä voin ja munien muodossa jopa ulkomaille. Esimerkiksi porsaskaupan alalla toimivat pitäjän parisiemat niin tehokkaasti, että Sakkolan porsaiden maine kantautui kaikkialle Suomeen. - A.K.

Riiskan kylä

Sakkolan pitäjän Riiskan kylä sijaitti etäisimpänä Sakkolan kylästä, Suvannon alajuoksulla. Kylä rajoittui etelässä Metsäpirtin Raajun kylään, länsilounaassa Raudun pitäjän metsiin, luoteessa Lapinlahden kylän metsiin ja pohjoiskoillisessa Suvantojärveen. Paikannimistä mainittakoon Raajun rajalta lähtien Tuokonmäki, Hovinmäki, seuraavana kylän keskustaa, jossa sijaitti Riiskan kansakoulu, mylly, saha ja sähkölaitos, jotka olivat Tenkasen veljesten omistuksessa. Myös Sakkolan Osuuskaupan Riiskan myymälä ja puhelinkeskus Skytän talossa olivat tässä keskustassa. Seuraavana länteen mennessä oli Koppe-roismäki ja siitä vasemmalla Notkonseutu, Martinnmäki, Tarhoinmäki sekä Lähteenmäki. Koppe-roisenmäen alta käännettiin oikealle Kiiskinrantaan ja Kiiskinmä-

Riiskan laivalaituri, -rykki, ja Pekkosen talot Suvannon rannalla

Ruista niitetään A. Kekin pellolla Haparaisissa v. 1937

elle, edelleen Mustaniemi ja Naisniemi. Keskustan kohdalla rannassa oli Vihtova, vastapäätä Suvannon pohjoispuolella oli Pantoniemi, jossa oli suuri soranotopaikka. Tuokonmäen vastarannalla oli Kirvesmäki ja Taipaleenjoen mutkassa Koukuniemi, nämä olivat Metsäpirtin pitäjää. Tuokonmäen metsät rajoittuivat Kyöniinmäkeen, joka oli hyvin korkeaa paikkaa. Sieltä näkyi hyvällä säällä kauas Laatokalle.

Elinkeino Riiskassa oli, niin kuin muuallakin Sakkolassa, pääasiassa maanviljelystä ja karjanhoitoa. Karjaa pidettiin joka lajia. Oli lehmä, lampaita, sikoja ja kanojakin. Emakoiden pito ja porsas-tuotanto oli mainittavin. Riiskassa oli useita porsasväittäjiä, "parisniekkoja", jotka huolehtivat kyllä porsaitten myynnistä. Mainittakoon Rastaan veljekset, Kiiskin Aleksanteri ja Eino Kiiski. Jo vähän vanhempaa polvea edustivat Tuokonmäellä Pekkasen Heikki ja Martti, ja myöhemmin Väinö Pekkanen.

Tavallisia ammattiseppiä oli Riiskassa kaksi, Koppasen Matti Tuokonmäellä ja Kopperoismäellä Adolf Kosonen, joka oli parhaita kengitysseppiä lähtienoilla. Liike-elämä oli hyvin vähäistä. Vain kaksi kauppa, Sakkolan Osuuskoupan lisäksi vain Aleksander Ukko-sen sekatavarakauppa.

Seuratoiminta Riiskassa oli hiljaiseloa. Oli kumminkin useita seuroja toiminnassa. Niinpä nuorisoseura toimi jatkuvasti iltamia pitäen ja kesällä urheilukilpailuja, talvella hiihtokilpailuja. Olihan nuorisoseuralla oma talokin Kopperoismäellä, juuri valmistumisvaiheessa ennen talvisotaa. Seuran toiminnasta on mainittava kylienväliset urheilukilpailut kesällä Petäjärven, Lapinlahden ja Riiskan kesken.

Maanpuolustustyö oli Riiskassa hyvin innokasta. Niinpä suojeluskunta ja lottajärjestö toimivat aktiivisesti. Kurssit ja harjoituksia pidettiin säännöllisesti. Lotat suorittivat kuntomarssejaan joka viikko ja ompeluseura kokoontui säännöllisesti. Marttayhdistys oli myös toiminnassa ja järjesti kurssit joka vuosi, kutoma- ja ruoanlaittokurssit, pari mainitakseni. Usein pidettiin kurssit ja kilpailuja Riiskan kansakoululla, kun siellä oli paremmat tilat ja kentät urheilukilpailuja varten.

Riiskalaisia asuu nykyään mm Punkalaitumella, joita allekirjoittajakin on. Tämä Punkalaidun on tyypillinen satakuntalainen maalaispitäjä. Kuntamuoto ei poikenne muista Satakunnan pitäjistä sanottavimmin. Sakkolalaisia on kunnanhallituksessa ja -valtuustossa sekä seurakunnan luottamushenkilöinä.

Elinkeinoelämä on pääasiassa maanviljelyä, erikoisesti viljanviljelyä. Nautakarjaa on kovasti vähennetty. Sikatalous on sensijaan hyvinkin suuressa mittakaavassa joissakin kylissä, erikoisesti porsas-tuotannon muodossa. Myös eräissä kylissä on kanatalous erikoisen suurissa puitteissa.

Vientikunta Munan auto hakee kannamunat suoraan tuottajan kotoa.

Teollisuutta ei Punkalaitumella juuri ole, vain puuteollisuutta hiukan, mutta enemmän toivottaisiin.

- T o i v o U k k o n e n .

Hovinkylä

Hovinkylä, nuorin Sakkolan kylissä, oli sotia edeltäneessä muodossaan tämän vuosisadan "lapsia". Kylän syntymäpäiväksi katsotaan toukokuun 11. päivä 1911, jolloin maataloushallitus nimesi asukkaat v. 1874 valtion lunastaman Petäjärven lahjoitusmaahovin kantatilasta muodostetuille 28 asutustalolle. Näin syntyi Hovinkylä virallisesti ja käytännössä se alkoi välittömästi muutoutua seuraavien viikkojen aikana, asukkaiden kiirehtiessä toukokuulle, nyt vuoravälillä ja myöhemmin kaupakirjalla haltuunsa saamilleen tiloille. Nimi Hovinkylä ei ollut kuitenkaan alunperin itsestään selvä asia, vaan se vaati oman kehityskautensa tullakseen käytännössä "viralliseksi" nimeksi. Kylään oli syntynyt Petäjärven lahjoitusmaahovin maille ja seutu oli tunnettu vain Petäjärven nimellä ja niinkin varhain kun 1300-1400-luvulla. Silloin mainitaan Petäjärvellä oleen peräti kahdeksan kylää, joista eräs nimeltä: "Kylä Petäjärven kappelin luona." Tämä ei kuitenkaan tarkoittane hovia ja sen kappelia - josko nekin jo lienevät oleet olemassa - vaan jossain Kappamäen seudulla ollut vanhaa kreikkalaiskatolista hautausmaata ja kappelia. 1500-luvun lopulla koko seutu oli jälleen niin autiona, että pitäjistä löytyi vain 5 verotalonpoikaa. Vuonna 1638 mainitaan jo Petäjärvelläkin oleen 17 verotaloa. Nimen järvi ja kylä lienevät saaneet niitä ympäröivien kauniiden petäjikkökankaiden ja -harjanteiden mukaan.

Varsinainen Petäjärven kylä sijaitsi järven länsipuolella kapeahkon metsäkannaksen takana. Hovi taas järven itäpuolella sijaitsevala kauniilla rantatormilla. Hovin pelot olivat hovista itään ja kaakkoon yhtenäisenä, noir kahdensadan hehtaarin suuruisena peltoaukeana. Näin ollen hovi peltoineen muodosti muusta Petäjärven kylästä aivan erillisen viljelysalueen, joka pinnanmuodostukseltaan oli kuin kumoon käännetty ruokailulautanen. Tästä alueesta oli lohokottu ne 28 asutustilaa, joista rakennettuina muodostui luonnonrajojen, metsien ja järven ympäröimä erillinen, mutta asutuksensa puolesta yhtenäinen kyläkunta. Mainittakoon, että tilojen lukumäärä oli kaikkiaan 30, mutta kaksi niistä ei ollut asutustiloja. Toinen oli hovin rakennusten ympärille jätetty viljelyalaltaan noin 2 1/2 ha suuruinen kantatila ja toinen kylän lounaislaidassa sijaitseva vähäinen myllytontti. Hovin pelloilla ei vuoteen 1911 ollut hovia lukuunottamatta mitään varsinaista asutusta. Rautuun johtavan tien varressa kylän laidassa oli ns eteläinen vahtitupa (nyk. Sikiön talon

paikalla) ja Riiskaan johtavan tien varressa läntinen vahtitupa (Tyrsvyn mäellä, Kiurun talon paikalla), Petäjärven kylään johtavan oikotien varrella Summosten kanakaalla oli Summosten torppa ja hovin välittömässä läheisyydessä ns riihitupa, Hartikaisen talon paikalla.

Hovin viljelysaukean yleisenä nimityksenä oli "Hovinpellot" ja tämä nimitys oli käytössä vielä asutuksenkin alkuaikoina. Hovinkyläläisistä puhuttaessa puhuttiin "hovinpellolaisista", tai mentiin "Hovin pelloille" ja tultiin "Hovinpellolta". Leikkisessä mielessä puhuttiin "Löytökylästä" ja Sakkolalaisittain äännettynä "löytökyläläisistä". Nimi Hovinkylä alkoi vakiintua 1920-luvun paikkeilla. Oli vuosi 1924, kun Hovinkylän isännät Pien-Petäjärvellä (Mikko Lampulla) vaativat Hovinkylästä omaa kirkonpiiriä sekä käyttämään kylästä virallisesti omaa nimeä Hovinkylä, mikä käytännössä alkoi olla jo vakiintunut nimitys. Jonkun mainittua jotain asian johdosta tehtävästä anomuksesta vastasi pastori Wikman: "Ei sitä tarvitse anoa eikä esittää, kun minä sen muutan, niin se on muutettu". Asia oli tosiaan näin, Kirkonkirjoissa muutettiin Petäjärvi sanan sijaan Hovinkylä ja kunnankirjoissakin nimi vakiinnettiin Hovinkyläksi. Maa-rekisteriin nimi jäi tietysti ennalleen Petäjärvi 1-3.

Näin siis vähän yli kymmenen vuotta sen jälkeen, kun Hovinkylä oli käytännössä muodostunut, vakiintui myöskin sen nimi ja uusi tulokas tuli tässäkin suhteessa tasaa-arvoiseksi muiden pitäjien kylien kanssa.

Vuosi 1924 on edellisen lisäksi kylän historiassa muutenkin merkivuosi. Silloin aloitti toimintansa vasta perustettu, valtion ylläpitämä Petäjärven emäntäkoulu entisissä, mutta perusteellisesti uusituissa Petäjärven lahjoitusmaahovin rakennuksissa. Näin alkoi vahvistua koko seudun ylle uudet tuulet tästä kaareiden kauhujuuttujen varjostamasta ruhtinaiden hovista. Aleksanteri Aava laulauksen koulun viikkäisiin kirjoittamassaan juhlarunossa:

"On näiltä paikoin kaskutkaameat. Kuin aaveet, liikkuu kansan kertomat. Ei ilosoinnuin helkä muistot nuo, ne suruhunnuin meille saapuu luo, ne värähdyttään haastaa, mieleen jää, on isäin elämätä aika tää."

Mutta jatkaa runonsa viimeisessä osassa:

Kyll on onni täällä olla, varsin armainen asua, ajalla ihanan aamun, sorjan päivän paistehessa! Yöt on ylitse käydyt, vuodet sameat samotut.

Emäntäkoulu toi tullessaan monia uusia virikkeitä nuoren kylän elämään. Koulun opettajakunta oli mukana kylän yhteisissä harras-

tuksissa ja vaikutti näin niin henkiseen kuin aineelliseenkin kehitykseen. Samoin joka vuosi uusiutuva oppilasparvi toi aina uutta väriä kylän elämään.

Samana vuonna 1924 lokakuun 5. päivänä vihittiin myöskin Hovinkylän uusi kansakoulu. Näin oli tämä iältään vielä lapsenkengissä te- pasteleva kylä saanut samana vuonna kaksi opinahjoa. Kylä ei ollut enää "Löytökylä", vaan alkoi olla seutukunnan keskeisimpiä paikkoja, varsinkin emäntäkoulun ansiosta. Kukapa itäisen Kannaksen tai ainakin lähimpäin asukas ei olisi käynyt jokasyksyisillä emäntäpäivillä Petäjärven emäntäkoululla.

Koulu ja kyläkin olivat kesäisin lukuisten retkeilyjen kohteina. Näkemisen arvoista ja opittavaa oli paljon. Varsinkin emäntäkoulun esimerkillisellä tavalla hoidettu iso puutarha herätti aina ihastusta. Retkeilijän mielenkiintoa herätti myöskin kylän peltojen keskeillä sijaitseva vanha kreikkalaiskatolinen kappeli, sekä sen ympärillä oleva neljänneshehtaarin suuruinen hautausmaa vanhoine hautakivineen. Kivissä olleita kirjoituksia tankkaillen yritettiin saada nimistä selvää.

Jos koulut antoivat uuden sysäyksen kylän kulttuurilliselle toiminnalle, niin maininnanarvoista oli jo aikaisemminkin. Kylässä oli eräs harvinaisuus. Sinne perustettiin jo vuonna 1919 oma kirjasto ompeluseuran keräämien varojen turvin, joka seura sittemmin muutettiin Hovinkylän kirjastoseuraksi ja on toiminnassa vielä tänäkin päivänä. Kolmikymmenluvun vaiheilla sillä oli jo useihin satoihin teoksiin nouseva oma lainakirjasto, joka myöskin oli ahkerassa käytössä. Seuran yhteydessä oli myös vilkkaasti toimiva urheiluosasto. Marttojen toiminta kurssineen ja kerhoineen oli monipuolista ja vilkasta. Erikoisen maininnan ansaitsee kansakoululla 10 vuotta toiminut Kotiopintokerho, kylän alkuaikoina puhujaseura ym.

Erikoisella lämmöllä muistelee kylän hengellistä elämää. Toimintaa oli. Herätysten tuulet puhaltelivat niihin aikoihin yli koko Kannaksen. Sananjulistustilaisuuksia järjestettiin kodeissa runsaasti, niin papiston kuin maallikoidenkin toimesta.

Tätä kaikkea ja kylän ulkopuolisia kasvoja muistellen tekisi mieli sanoa: Hovinkylä kasvoi sisäisesti ja ulkonaisesti kilpaa. Alussa väliaikaisiksi ajottujen asumusten tilalle olivat nousseet uudet kauniit kodit, tai entiset tulleet perinpohjin kunnostetuiksi. Talojen lukumäärä oli, veljesten kesken tiloja jaettaessa, noussut jo lähelle neljänkymmenen. Kylän peltoala oli uudisraivausten ansiosta lisääntynyt lähes puolella, ollen ennen talvisotaa 373,14 hehtaaria. Tämä kaikki täysin tuottavaa ja hyvässä kunnossa olevaa viljeltyä peltoa. Lienee ollut totta erään naapurikylän isännän sana "Hovin pelot o vilja-aitta".

Vielä kuuden vuosikymmenen takaa hovinkyläläiset tuntevat kunnioitusta isänsä työtä kohtaan ja kiitollisin mielin muistelevat, että heillä edes nuo 28 vuotta oli Hovinkylä. - K a i n o R y t t y .

Röykkylästä

Mistä lieneekään kerääntynyt niin paljon kiviä yhteen paikkaan kuin niitä oli Röykkyniemellä, Suvan-

toon pistävällä niemen kärjellä, jonka ohi Kiviniemen koskena viilettelevät Vuoksen vedet alkoivat matkansa Suvantoa pitkin Laatokkaan. Näistä kivi-röykkiöistä lienee kuitenkin saanut nimensä Röykkyniemen ja Sudenhännä välinen Röykkylän kylä, missä runsaat kolmekymmentä pientilallista - joukossa joitakin keskikokoisiaakin - söi leipäänsä "hies ot-san", kuten aikanaan Paavo Saarijärven salomailla. Kovin kaukana salomailla Röykkylä ei kuitenkaan sijainnut. Rautatie oli aivan naapurikylässä, ja pitkin Suvantoa, jonka rantapenkereille Röykkylä venyttäytyi puolen peninkulman pituisena kylänä, kulkivat laivat Suvanto, Runo ja Saimaa kukin aikanaan, Sakkolan kirkonkylänkin ohittaen, Kiviniemestä Taipaleenjoelle, jonka muu Suomi tunnetaan parhaiten talvisodan yhtenä kovimpana taistelupaikkana. Ja kun rautatietä pitkin pääsi Käkisalmeen ja sitä kautta melkein mihin tahansa, sekä maantietä Viipurin kautta vaikkapa Herrojen Helsinkiin, niin mikkään varsinainen syrjäköylä Röykkylä ei sijaintinsa puolesta ollut. Ellei nyt aivan liikennekeskuskään.

Röykkyläläiset eivät olleet ylen rikkaita, mutta varsin vähän oli rutiköyhiäkään. Kukin pyrki tulemaan omillaan toimeen ja osallistumaan siinä sivussa yhteisinkin rientoihin. Kylässä ei ollut kansakoulua, joten maalaiskylän henkisen elämän keskeisin hahmo kansakouluopettaja puuttui. Mutta kun naapurikylän kanssa yhteisessä kansakoulussa lapset olivat oppineet lukemaan ja saaneet kulttuurientoihin tarvittavaa virikettä, oli kylässä monia henkisiä harrastuksia, joita pidettiin viireillä kotikyläläisten voimin. Nuorisoseura toimi vuosikymmeniä ohjelma- ja näytelmäryhmineen, joskus opintokerhoineenkin. Kyläläisten oma-aloitteisuutta osoittava erityisesti nuorisoseuran ja kyläläisten yhteistyönä rakennettu tanssilava näyttämöineen, jolta esitettiin "Anna-Liisat", "Siemenperunat" ja monet muutkin tunnetut kansannäytelmät, tavallisesti kaikkien kyläläisten yhteiseksi iloksi. Osallistuvatpa röykkyläläiset Kiviniemen ja Röykkylän yhteisen työväenyhdistyksenkin toimitalon rakentamiseen ja innokaimmat olivat mukana myös Kiviniemen nuorisoseuran Näyttämön toiminnassa. Eräänä talvina toimi kylässä myös pitäjän lukkarin johtama laulukoulu, joten kyläläisten henkiset harrastukset olivat hyvin monipuoliset.

Syyskesäisin Röykkylässä oli eräitä juhlapäiviä, joissa olivat mukana niin nuoret kuin vanhatkin. Ne olivat talkoopäiviä, joita erityisesti kylän nuori väki odotti mielenkiinnolla. Talkoot olivat tavallisesti elonleikkukalvoja. Jos jonkun viljat valmistuivat niin yllättäen, ettei oman väen voimin ehditty niittää viljaa ennenkuin se alkoi "varista" eli tulla liian valmiiksi, järjesti asianomistaja talkoot, joihin kutsuttuna saapui koko kylän väki. Silloin oli elopelolla viilskettä. Yhdessä iltapäivässä tuli leikatuksi suurehkojakin viljapelloja, kun erityisesti vielä leikkuuväen kesken vallitsi leikkilinen kilpailuhenki. Tavallisesti koko talon ruispelto (tai kaurat tai ohrapelto) täyttyi iltaan mennessä kuhilaista (viisikoista tai kymmenikoista), minkä jälkeen talo tarjosi kaikille pullakahvit.

Suvantolan saha Kiviniemessä

25-vuotias Suvanto-Säätiö

Ja viimeisenä silauksena olivat talkootanssit, jotka kestivät niin kauan kuin tanssinhaluisia lattialle riitti.

Röykkyläisten yhteistoimintahenkeä osoittivat monet muutkin kuin viljanleikkutalkoot. Metsätalon mökkilläinen sai talven puut kotiinsa kutsumalla metsänomistajanaapurinsa puunvetovalkoisiin. Kattotalkoissa tuli pärekatonaputelluksi isoonkin taloon yhdessä iltapäivässä eivätkä tientekotalkoot yhteisen tien parantamiseksi oleet harvinaisia. Talkoot eivätkä juuri koskaan epäonnistuneet. Aina tuli se työ tehdyksi, joka ilman talkoita olisi viivästynyt tai jäänyt kokonaan tekemättä. Tietenkin tähän vaikutti suuresti se, että kyläläiset tunsivat hyvin lähinaapuriansa tarpeet ja vaikeudet ja näytivät käsittävän, että ajoissa annettu apu on kaksinkertainen apu. Mutta talkootilaisuudet olivat samalla hiljaisen maalaiskylän elämässä eräänlaisia virkistystilaisuuksia, joissa huvi ja hyöty mukavasti yhdistyivät.

Kylässä ei ollut puhelimia muilla kuin kylän kauppialla, mutta kylän sisäiset tiedotusyhteydet toimivat moitteettomasti ja joustavasti. Eikä tämä tarkoita suinkaan ainoastaan juorujen leviämistä, vaan ihan oikeidenkin tietojen kulkemistä. Jos kylään järjestettiin uskonnollinen harjaustilaisuus tai muu yleinen tilaisuus, tapahtui tiedotustoiminta kyläläisten yhteistoiminnalla. Tilaisuuden järjestäjä kirjoitti kiertokirjeen, joka sisälsi tiedon siitä, missä tilaisuus pidetään ja milloin. Tämä kirje lähti liikkeelle kylän toisesta päästä, kirjeen saanut talo kuljetti sen aina lähimpään naapuriinsa ja parissa tunnissa tieto oli kulkenut jokaisessa talossa ilman, että olisi tarvinnut maksaa penniäkään mainoskuluja. Eikä koskaan tapahtunut, että tieto olisi pysähtynyt välille. Se olisi ollut skandaali, jota varmaankin olisi muisteltu vuosikaudet.

Nykyajan nuorisolla sanotaan olevan vapaa-ajan pulmia. Röykkylän nuorisolla ei sellaisia ollut. Kesäisin arkipäivinä ei ollut vapaa-aikoja, ja sunnuntait menivät oleilussa Suvannon hienoilla hiekkarannoilla, urheiluleikeissä ja -kilpailuissa kylän ahoilla, lavatansseissa tai muissa huveissa. Talvisin yleisin nuorison ajanvietto oli mäenlasku ja hiihtely. Ei niin pientä tai suurta poikaa, joka ei olisi ollut mäkisillä hiihtoladuilla sunnuntai-aamusta iltamyöhälle. Usein mukana olivat myös kylän tytöt, joista monet kuitenkin enemmän poikien vikiteltävänä kuin hiihtoharjoittelulla kuntoaan kohtamassa. Ja korkeallahan nuorison kunto pysyi muutoinakin, koska talvisin metsätyöt ja kesäisin peltotyöt olivat ruumiillista kuntoa kohottavaa liikuntaa, missä saavutettu kunto mitattiin päivässä valmistuneiden kuhilaiden, kaadettujen tukkien, kaivettujen ojamerien, latoon ajettujen heinäkuormien ja muiden työsaavutusten määrällä. Ei siis sydämen lyöntien tiheydellä, kuten nykyisessä kuntokoulussa tehdään.

Röykkyläiset elävät nykyään hajaantuneena eri puolille Suomea. Heitä tapaa hyvin monissa pitäjissä aina Hangosta Rovaniemelle saakka, ja he toimivat maanviljelijöinä, opettajina, liikemiehinä ja monissa muissa ammateissa. Hyvin harvoin tapaa muualla Suomessa epäonnistuneita entisiä röykkyläisiä. Useimmat heistä ovat ammatissaan menestyviä, tyytyväiseltä vaikuttavia. Perusta tähän menestykseen lienee löydettävissä edelläkuvatuista terveistä kylätavoista. Vaikka kylästä puuttuivat koulut, elokuvat, baarit ja monet muut nykyajan ihmisten mielestä välttämättömät laitokset, niin niiden sijaan siellä oli aloitekykyisiä, omatoimisia ja yhteistoimintahaluista ihmisiä. Näiden ihmisten muodostama kyläkunta, josta nykyajan viisaat kai käyttäisivät nimitystä "ihmiskeskeinen yhteisö", kykeni kasvattamaan

Joukko sakkolalaisia kokoontui Lempäälän Manttalitalolle kesäkuun 8. päivänä 1947. Päätettiin perustaa sakkolalaisen säätiö. Kokouksen avasi kunnankirjuri Juho Koiranen korostuen entisen kotiseudun muiston ja tapojen vaalimisen tärkeyttä uusilla asuinsijoillamme. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Juho Koiranen ja pöytäkirjan tekijäksi Uuno Pulakka. Säätiö päätettiin perustaa yksimielisesti. Nimikysymys aiheutti keskustelua, koska entistä pitäjän nimeä ei silloin hyväksytty viranomaisen taholta. Monien ehdotuksien joukosta hyväksyttiin nimeksi Suvanto-Säätiö. Valittiin Karjalan Liiton suosittelien mallisääntöjen mukaisesti valtuuskunta, johon valittiin eri puolilta entistä Sakkolaa 12 jäsentä valtuuskuntaan ja heille varamiehet. Vallinnassa otettiin huomioon myös nykyiset asuinkunnat ja sovittiin periaatteessa siitä, että tulevaisuudessa valtuuskunnan jäseniä valittaessa meneteltäisiin samoin. Säätiön säännöt saatiin lopullisesti hyväksytyiksi 15. 12. 1947.

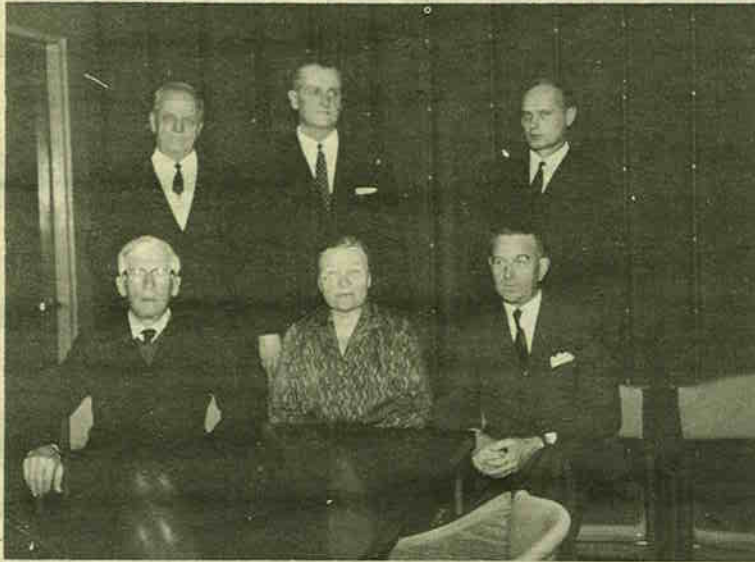
Tässä säännöistä muutamia pykälä:

1. pykälä: Säätiön nimi on Suvanto-Säätiö ja sen kotipaikka Lempäälän Kunta. - 2. pykälä: Suvanto-Säätiön tarkoitus on vaalia Sakkolan kunnan asukkaiden ja heidän jälkeläistensä keskuudessa yhteisiä muistoja ja yhteishenkeä sekä tukea heidän taloudellisia ja henkisiä pyrintöjään. 3. pykälässä mainituin rajoihin. - 3. pykälä: Edellä 2. pykälässä tarkoitettua aineellista tukea voivat saada henkilöt, jotka vuonna 1939 olivat tahti olleet v. 1944 hengillekirjoitettuja Sakkolassa sekä heidän perillisensä. Niin myös yhteisöt, laitokset ja yritykset, jotka toiminnallaan ovat edistäneet tai edistävät säätiön tarkoitusta. Oikeusministeriön virallinen vahvistus säätiön perustamiseen saatiin 18.5. 1948.

Toiminnan aloittamisen edellytyksenä olevan peruspääoman lahjoitti Mannerheimliiton Sakkolan paikallisosasto, määrältään 700.000 mk silloista rahaa. Täten oli kaikki lain edellyttämät vaatimukset täytetty ja toiminta saattoi alkaa. Epävirallisesti toiminta oli ollut käynnissä perustamisesta lähtien. Säätiö otti vastatakseen Sakkolan pitäjänjuhlien järjestämisestä eri puolilla sakkolalaisten asuma-alueita. Juhlan käytännöllisestä järjestelystä tulisivat huolehtimaan paikalliset karjalaisjärjestöt, säätiön vastatessa mahdollisesta taloudellisesta tappiosta, koska seuroilla ei silloin ollut omia varoja. Juhlat on kuitenkin yleensä kannattaneet itsensä, tuottaen tulostakin, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta.

Säätiön tulo on pyritty jakamaan pääasiassa opintoavustuksina. Kuitenkin säätiö on laajassa mitassa tukenut monia Sakkolan ja karjalaisen perinteen vaalimiseen liittyviä toimintoja, mm avustettu sijoitus-alueiden kuntiin pystytet-

tyjä vainajien muistomerkkejä, avustettu toimintaansa jatkavia sakkolalaisia seuroja, yhdistyksiä sekä täällä perustettuja karjalaisseuroja, Karjalan Liittoa ja Etelä-Karjalaisten Ns. Liittoa on muistettu vuotuisin avustuksin. Yhteisiä kokoontumistilaisuuksia on järjestetty ja kustannettu vuosittain. Ainakin seuraavat yhteiset kokoontumiset on järjestetty: ent. Sakkolan kunnanvaltuuston jäsenille, vapaussotaan osallistuneille Sakkolan naisille ja miehille, sankarivainajien omaisille, sotainvalideille, ent. sakkolalaisseurojen, yhdistysten edustajille, talvi- ja jakosotaan osallistuneille sekä useita pienempiä kokoontumistilaisuuksia. Säätiö on tukenut karjalaisen ylioppilaisjärjestöjen suorittamaa kotiseutukeräystä se-

Suvanto-Säätiön hallitus 12. 12. 1969, vasemmalta, istumassa: J. Laurila, Helmi Uosukainen, Y. Raaska, seisomassa: J. Naskali, Tauno Huuska ja Esko Kallonen. Kuvasta puuttuvat varajäsenet Kirsti Suokas ja Väinö Pekkanen

kenenkään sitä edes huomaamatta tai ainakaan kenenkään edes siihen huomiota kiinnittämättä - terveysieluisia ja tervetuumisia yksilöitä, jotka uusissa kyläkunnissaan ovat osoittautuneet elinkelpoisiksi ja sopeutumiskykyisiksi ihmisiksi. Tällainen havainto lämmittää mukavasti tavatessa entisiä röykkyläisiä, joiden kanssa keskustelu hyvin helposti siirtyi jokapäiväisistä asioista "vanhoihin hyviin aikoihin" Sakkolan Röykkylässä - rauhallisessa ja monitoimisessa karjalaiskylässä. - S i p r o l a n V ä i n ö.

Petäjärvö

Petäjärvö Sakkolassa, kylä kohdaloitettiin Kannaksella, levittäytyi satalukuisine taloineen Petojoen laakson laajan viljelysmaahan laitamille. Jääkauden mahtava maajätikkö oli työnnetty moreenisoran kylän metsäalueilla yleneviksi harjuiksi, sekasortoisiksi mäenkupeiksi. Petäjärvö yleni näillä rinteillä pitkän salskeaksi,

notkojen pohjat kasvoi mehevää heinää. Kylän niittymaita oli myös Sajenjoen rantamilla. Tämä hiihjälleen virtaava joki (ennen perkausta) ryöpsähti Koskenniskalla Saarniaisten kohisevaksi koskeksi, jonka rannalla sijaitseva Lenart Sääksjärven voimalaitos linjojaan myöten työnsi kylään valon ja voiman. Sähkön jakelusta huolehti Petäjäjärven Sähkö Oy. Samaisessa koskessa ui lohi ja taimen, sekä tarttui hopeankirkas harjus onkeen. Myös sen kivien kupeilla kuppelehti "kommu" - simpukka - kasvattellen kirkkaita helmiään onnellisen löytäjän iloksi. Petäjärvö - Hovijärvi - näin sitä kyläläisten kesken kutsuttiin, kasvatteli kaislarannoillaan kilon, kahden, kolmen painoisia lahjoja. Lukuisten metsälampien antina jäsähti onkijan vapa körmyselkäisen ahvenen nykäyksestä, ja iloksi ihmisen kukkui käki.

Näin lyhyesti luonnohdittuna kylän ympäröivä luonto, kylän asukkaat, iloisia ukkoja, tekeviä emäntiä ja nuoret laulavia Karjalan lap-

kä järjestelyin että taloudellisesti. Sakkolan historia toimitettiin v. 1951. Toimituskunnan muodostivat Juho Koiranen puheenjohtajana ja jäsenenä Santeri Ollikainen ja Aleks Kallonen, päätoimittajaksi saatiin maisteri Väinö Kaasalainen. Avustettiin Evl. Paavo Susitaipaleen toimittaman kirjan, Karjalainen Pataljoona Er.P 6 talvosodassa, aikaansaamisessa ja kustannettiin se ilmaiseksi jokaiselle em.pataljoonassa palvellelle sakkolalaiselle tai hänen lähiomaiselleen.

Keskeisellä sijalla on ollut sakkolalaisen kirjailijan Aleksanteri Aavan työn ja muiston säilyttäminen tuleville polville. Näkyvin osoitus siitä on Aavan muistomerkkin pystyttäminen Lempäälään Mainiemen pihaaukiolle vastapäätä kirkkoa. Muistomerkki on sakkolalaisen taiteilijan Onni Pursiaisen käsialaa. Paikan luovuttivat Lempäälän kunta ja Lempäälän - Viialan Osuuspankki, omistamansa kiinteistön keskeiseltä paikalta v. 1962. Näin jouduttiin entistä läheisempään yhteistyöhön Lempäälän kuntaakin edustavan taloudellisen yhtymän kanssa. Tästä olemme kiitolliset Lempäälän kunnan sekä Lempäälän-Viialan Osuuspankin hallintoelimille. V. 1966 päätettiin painattaa koko Aavan runotuotanto kirjaksi. Jo v. 1959 oli pankkivirkailija Esteri Pitkänen saanut suoritetuksi loppuun suuritöisen keräyksen, joka käsitti 130 runoa ja n. 40 muuta kirjoitusta. Kun ei kustantajien kanssa monista neuvotteluista huolimatta päästy sopimukseen, päätettiin säätiön valtuuskunta julkaista

mainitut runot omalla kustannuksellaan. Asetettiin toimikunta, jonka kokoonkutsujaksi tuli talousneuvos Aleks Kallonen, jäseniksi Helmi Uosukainen, Uuno Pulakka, Iivari Karpanmäki, Aimo Kuisma ja Yrjö Raaska, lisäksi Suvannon Seutu-lehden toimituskunta kokonaisuudessaan oli mukana. Paremmat yhteydenpidon aikaansaamiseksi perustettiin Tauno Karosen aloitteesta Suvannon Seutu-niminen lehti, jonka ensimmäinen numero ilmestyi lokakuussa 1957. Lehden levikki on vuosi vuodelta lisääntynyt ollen vuoden 1972 alkupuolella 1760 vuosikertaa, joten ei monikaan sakkolalainen halua olla ilman sitä. Säätiö on joutunut osaksi rahoittamaan lehteä, jotta tilaushinta on voitu pitää alhaisena. Vuoden 1972 alusta lehti ilmestyy 8 numerona vuodessa, siihen asti kuutena.

Mannerheimliiton Sakkolan po:n lisäksi ovat lahjoituksia tehneet Sakkolan Osuuskauppa, Sakkolan kunta, Sakkolan NKY, Haparaisten NKY, Vilakkalan ja Kiviniemen nuorisoseurat, Ala-Suvannon, Sakkolan ja Petäjäjärven maidonmyyntiosuuskunnat, Kaakkois-Karjalan Puhelin Oy, Suvannon Seudun Palovakuutusyhdistys, Sakkolan historiatoimikunta, Riiskan Jakokunta, Riiskan ML:n paikallisosasto, Sakkolan Valo Oy, Kiviniemen VPK, Aleks pp. Kallonen, Vilho Auramo, eräät tuntemattomat lahjoittajat sekä pieniä avustuksia lukuisat yhteisöt.

Em. lahjoittajat ovat näin kartuttaneet rahastoa, jolla on ollut huomattava merkitys sakkolalaisten nuorten koulutuksen tukemisessa, mutta huomattavasti kauaskantavampi merkitys sillä on syntymäseutumme Sakkolan ja koko karjalaisen perinteen vaalimisessa ja säilyttämisessä. On syytä esittää korostetut kiitokset niille sakkolalaisille, jotka lämmintä myötätuntoa osoittaen toimivat mainittujen yhdistysten ja laitosten johtoelimissä ja myötävaikuttivat varojen luovuttamiseen säätiölle. Samoin jokaiselle lahjoittajalle.

Pääosa lahjoituksista saatiin vuoteen 1954 mennessä ja vuoden 1956 tilinpäätöksen mukaan peruspääoma oli 10.281,096 silloista markkaa.

Voimakkaasti jatkuva inflaatio uhkasi kuitenkin viedä pohjan toiminnalta, rahan arvon jatkuvasti alentuessa ja näin myös säätiön reaaliomaisuuden pienentyessä. Säätiön hallintoelimissä oltiin tästä huolestuneita ja päätettiin etsiä pääomalle varmempia sijoituskohteita, kuin mitä se pelkkänä rahana silloin oli. Tilaisuus ilmaantuikin, kun Lempäälässä sijaitseva Hattulanmäen tila tuli myytäväksi. Hallitus tutki asiaa ja katsoi, että tilan ostaminen olisi säätiölle edullinen neuvotteluissa sovitulla kauppahinnalla. Näin ollen säätiön hallitus teki valtuuskunnalle ehdotuksen tilan ostamisesta.

Pietarin kaupan lakattua tunnetuista syistä läksi kylän maatalous etsimään uusia markkinoita. Venäläinen lese - liivi - oli halvan hintansa vuoksi syrjäyttänyt kotoisen rehuviljan. Nyt oli kiinnitettävä huomio viljan viljelyyn. Aurat alkoivat kääntää niittyjen sitkeää nurmea, ihmetellen isäntät katsoivat miten ne työnsivät sankkaa kauraa. Vanhoilla pelloilla tiheni kuhilasrivit, huojui raskas tähkäinen vehnä, ja kun sitä lämmössä kesäisen illan katsoi, uskoi, että pellossa on Suomen ponsi.

Perustettiin Maidonmyyntiosuuskunta välittämään tuotteet Valiolle. Karjanjalostusta harrastettiin, oli Sonnioosuuskunta. Kaupasta huolehti Sakkolan Osuuskaupan kaksi myymälää ja Heikki Paukun yksityiskauppa.

Kunnes joulukuun kolmannen päivän yönä 1939 tämän kylän sykkivä elämä sammui ja valtava loimu punasi taivaan. - V i k t o r R y y p p ö.

Valtuuskunta hyväksyi esityksen ja valitsi samalla asiaa hoitamaan toimikunnan, puheenjohtajana talousneuvos Juho Kekki, muina jäseninä herastuomari Juho Kekki, osuuskassanjohtaja Aleks Kallonen, talonomistaja Santeri Ollikainen ja toimitusjohtaja Yrjö Raaska. Kauppari allekirjoitettiin maaliskuun 8. päivänä 1956. Valtuuskunta vahvisti sen huhtikuun 4. päivänä pitämässään kokouksessa ja valitsi tilalle hoitokunnan, johon tulivat Juho Kekki, Santeri Ollikainen, Matti Naskali ja Yrjö Raaska. Näin oli pantu käyntiin taloudellinen yritys, joka antoi säätiön elimille huomattavasti lisää tehtäviä eikä arvostelijoita-kaan puuttunut. Alueelle teetettiin tonttisuunnitelma ja uusi asutus-alue oli syntynyt Lempäälän sakkolalaisten toimesta. Perästäpäin todetaan, että toimenpide on ollut edullinen säätiölle ja koku kaupan timoilta vaimeni, kun sen tosiasiat tulivat tunnetuiksi.

Säätiö voi käyttää vuosittain avustuksiin ja muuhun toimintaan vain omaisuuden tuoton, peruspääoma on säilytettävä kokonaan. Näin ollen voitiin ensimmäiset avustukset jakaa vasta v. 1950, jolloin 12 hakijaa sai yhteensä 50,000 mk silloista rahaa. Koko ensimmäisen kymmenvuotistoiminnan aikana jaettiin 21,360 mk, seuraavan kymmenvuotiskoajan aikana 85,810 mk. Nyt viimeisen viiden vuoden aikana vv. 1968-72 on jaettu 55,920 mk eli koko toiminnan aikana 161,710 mk ja säätiön pääoma on lisääntynyt n. 50 % 15 viimeisen vuoden aikana.

Hallintoelimiin ovat kuuluneet ja kuuluvat seuraavat henkilöt, valtuuskunta: Matti Laamanen Pirkkala 1947-1956 puheenjohtajana, Matti Niippa Pirkkala 1947- edelleen, puheenjohtajana 1956 lähtien, Väinö Viskari Orivesi 1947-edelleen, varapuheenj. 1956-65, Uuno Pulakka Ruovesi 1947-edelleen, varapuheenjohtaja 1966 lähtien, Juho Kekki Lempäälä 1947-56, Aapro Viskari Lempäälä 1947-51, Joonas Laurila Helsinki 1947 - edelleen, Aleks Kallonen Lempäälä 1947-edelleen, Helmi Uosukainen Pinsiö 1947-edelleen, Yrjö Raaska Vesilähti 1947-edelleen, Aapro Pitkänen Huittinen 1947 - 1969, Aleksanteri Ukonen Punkalaidun 1947-1962, Juho Kekki herastuomari Lempäälä 1951-1968, Matti Naskali Lempäälä 1956-68, Eero Kurikka Huittinen edelleen, Toivo Ukonen Punkalaidun 1962-edelleen, Tauno Koiraan Lempäälä 1969-1971, Olli Laamanen Pirkkala 1969 - edelleen, Aaro Viskari Lempäälä 1972-edelleen. Hallitukseen ovat kuuluneet: Juho Kekki tal. neuvos 1947-56 puheenjohtajana, Mikko Pekkanen Rauma 1947-50 varapuh. johtajana, Yrjö Raaska 1950 varapuheenj. ja 1956 lähtien puheenj. edelleen, Juho Kekki herast. 1965-68 varapuheenjohtajana, Santeri Ollikainen 1947-64 sihteerinä, Helmi Uosukainen 1947-edelleen, Joonas Laurila 1947 - edelleen, Jalmari Naskali Lempäälä 1956 - edelleen varapj. 1969-edelleen, Esko Kallonen Lempäälä 1968 - edelleen, varajäseninä Matti Niippa, Aleks Kallonen, Väinö Viskari, Väinö Pekkanen, Kirsti Suokas ja Tauno Huuska. Rahavarojen hoitajana on Lempäälän-Viialan Osuuspankki.

Säätiö pyrki edelleen etsimään uusia yrityksiä. Todettiin mm se, ettei ole pidetty kovinkaan kiinteää kosketusta entiseen sakkolalaiseen varuskuntaväkeen, jota nyt edustaa Hämeen Jääkäripataljoona Hämeenlinnassa, jatkaen näin JP 4:n perinteitä. Yhteyksiä on päätetty jatkaa. Näin päätettiin tänä talvena, kun säätiön edustajat osallistuivat Häm. JP vuosipäivän viettoon pataljoonan vieraina.

Säätiö on merkinnyt 10 kpl Karjalatalon osakkeita ja näin omalta osaltaan halunnut olla yhteistä karjalaisten kulttuurikeskusta luomassa. Edellä on luettelomaisesti esitelty Suvanto-Säätiön toimintaa, nyt kunsäätiö tulee toimineeksi 25 vuotta. Uskomme, että entiset sakkolalaiset ovat edelleenkin tätä toi-

I. KARPANMÄKI

SAKKOLAN VANHAA HISTORIAA

Sakkola oli aikoinaan kaakkoinen Karjalan kannaksen emäpitäjä, jonka pinta-ala oli laaja ulottuen Venäjän rajasta Käkisalmeen saakka.

Sakkolan ensimmäinen kirkko oli rakennettu Kiviniemeen, Vuoksen ja Suvannon yhtymäkohtaan joskus 1500-luvulla ja lie ollut ensimmäisiä kirkkoja Karjalan kannaksella. Kirkon sijaintipaikka oli paras mahdollinen, olihan se melkein pitäjän keskipisteessä laajan Vuoksen vesistön rannassa. Vedet olivat niinä aikoina parhaita kulkuteitä, Kiviniemi oli myös yksi niistä harvoista paikkoja, jossa Karjalan kannaksen kahtia jakava Vuoksen vesistö voitiin ylittää maaukkuneuvoilla, sillä ikkmuistoista ajoista saakka täällä oli ollut silta. Tosin se oli usein hävitetty ja poltettu sotien aikana, mutta aina se oli rakennettu uudelleen. Kulkijan tästä valtatie Käkisalmen, Viipurin ja Pietarin välillä.

Kiviniemeen oli rakennettu myös linnoitus lähelle kirkkoa ja siltaa. Mitään taistelua tämän linnan omistuksesta ei liene käyty. Linna oli ehkä tehty suojaamaan vesistön ylitystä ja asutusta kirkon lähellä. Linnassa oli mahtavien valihautojen sisällä avara tasainen kenttä. Aikaisemmin siellä lie ollut puurakenteita, jotka olivat lahonneet ja jännökset korjattu pois. Täällä, vehmaan luonnon keskellä, oli kesäisin kaunis ja suosittu juhlapaikka, mihin nuoriso usein koontui omini leikkeihinsä, ja jossa vietettiin myös useita suuria isänmaallisia juhlia.

Sakkolan alueella oli myös aikoinaan Taipaleen kaupunki Laatokan ja Suvannon yhtymäkohdassa. Tämä kaupapaikka lie periytynyt pakanuuden ajoilta. Venäläiset polttivat ja tuhosivat sen niin perinpohjaisesti 1656, ettei se enää

koskaan noussut entiseen asemaansa.

Kiviniemen kirkko poltettiin Isovihan aikana 1700-luvun alkupuolella. Kello upotettiin Suvantoon, josta se löydettiin yli sadan vuoden kuluttua ja nostettiin Sakkolan kirkontorniin entiseen virkaansa. Sakkolan kirkonkellot pelastettiin talvisodan jaloista kanta-Suomeen ja ovat Kansallismuseossa. Kiviniemeen ei enää uutta kirkkoa rakennettu, mutta hautausmaa oli käytössä vielä 1747 asiakirjojen mukaan. Sakkolan kylään, noin viisitoista kilometriä alemmaksi Suvannon rannalla oli rakennettu uusi kirkko jo 1674. Rakentamiseen lie vaikuttanut myös se, että samassa kylässä oli kreikkalaiskatolinen kirkko. Taistelu ihmislustasta oli kova täällä rajaseudulla. Myös seurakuntakeskus muuttui Sakkolaan ja Kiviniemen pappila myytiin jollekin Tikalle.

Myös majatalo oli Kiviniemessä jo 1700-luvulla Pietarin, Viipurin ja Käkisalmen maanteitten risteyksessä. Kaupunkien välinen kytydyslaitos oli jo silloin toiminnassa.

V. 1818 tapahtui luonnonmullistus, joka vaikutti paljon Sakkolan oloihin. Tällöin ryöstäytyivät Suvannon vedet Laatokkaan. Vedenpinta laski Suvannossa noin yhdeksän metriä ja rannoille saatiin paljon ensiluokkaista viljelysmaata. Kiviniemen koski alkoi virrata päinvastaiseen suuntaan. Tapauksesta kertoo Topelius Maamme kirjassa.

Sakkolan pitäjä pienentyi 1600-luvulla, jolloin siitä lohkaistiin Pyhäjärvi ja Rautu. Metsäpirtti erosi omaksi seurakunnaksi 1894. V. 1914 liitettiin uuteen Vuokselan seurakuntaan pitäjän länsiosasta Kuninkaanristin, Rähänrannan ja Noisniemen kylät.

MUISTIKUVIA SAKKOLAN KUNNALLISELÄMÄSTÄ

Ensimmäiset hajanaiset muistikuvat Sakkolan kunnallisesta elämästä ajoittuvat v. 1909 paikkeille, jolloin kylämme miehiä oli kutsuttu koolle kylän veroäyrien määräämistä ja vaivausten sijoittamista varten. Kokous oli kotini isossa tuvassa, kun parempia kokoustiloja ei silloin ollut kylässä saatavissa. Väkeä oli tuvan täydeltä, kylänvanhin ja lautamies mukana, sekä kunnanesimies, joka johti puhetta.

Äyrit asetettiin talottain ja verrattiin edellisen vuoden kantolueteloon, johon tehtiin tarvittavat ja perustellut muutokset, joihin vaikuttivat henkilömuutokset talossa, sairaustapaukset ja muu huomattava tarkistusta vaativa muutos talon elämässä. Muistaakseni suurin äyrimäärä oli 12 äyriä ja pienin 4 äyriä, lisäksi ne talot, jotka köyhyyden ja sairauden vuoksi kokonaan vapautettiin veron maksusta. Myös poikkeavan huono sato ja karjan sairaus olivat veroa vähentäviä asioita. Poikien kasvu miehiksi, peltojen pinta-alan kasvu ja perinnön saanti olivat veroa lisääviä tekijöitä. Äyrit määrättiin ja vahvistettiin aika sopuisasti jonkun naapurin, kylänvanhimman tai lautamiehen esi-

mintaa tukemassa ja toivomme, että säätiön puolesta voitaisi jatkuvasti tehdä tuloksekasta työtä Sakkolan tapojen ja perinteiden vaalimiseksi tuleville polville vietäväksi.

tyksestä. Kyläläiset vain pitivät siitä tiukasti kiinni, ettei kylän yhteinen äyrimäärä pääsnyt nousemaan ja kunnan puolesta taas oli tavoite aivan päinvastainen.

Vaikeammalta kuin äyrien määrääminen minusta tuntui olleen pöytäkirjan (kylän) vaivausten sijoittaminen "kiertoon". Vaivaiset kun eivät aina kulkeneet "kierron" mukana, vaan oma-aloitteisesti jättivät huonompia taloja väliin, jopa kesällä lähtivät pois paikkakunnalta, aina Pietariin saakka rahan ja votkan sekä tupakan "tuen" hyvin kuvaava on erään emännän sanonta, kun aamulla ei "ruotiämmä" ollut mailla ei pihoilla: -Leena leksahutti lanteitaan ja läks! Tämä Helena oli nuorena ollut Pietarissa ja oppinut kaupungin tavoiille, joten mielei paloi Pietarin humuun vielä vanhanakin. Näin meni kesä ja syksyn tullen Helena tuotiin kruununkyydillä jälleen kotikylään, jolloin jälleen vaivaisena kierto alkoi. Määrävuosina huollettavat jaettiin uudelleen eri piireille. Kuoleman ja uusien tulokkaiden aiheuttamat erot näin tasattiin.

Sakkolalle tuotti vaikeuksia se, kun kirkko oli rakennettu kylläkin melko keskelle pitäjää, mutta silloinen tärkeä kulkureitti järvi oli muuttunut liikenteelle rajoittavaksi tekijäksi. Aina huonommaksi muuttui syrjäkylän asema kun Hiitolan-Raasulin rautatie rakennettiin kulkemaan kunnan länsi- ja eteläpuolelta. Näin keskittyi lii-

Kiviniemi oli vuosisatoja liikenteen keskipäivä, kuvassa Kiviniemen maantiesilta

J. NASKALI

PALUU SAKKOLAAN 1941

Elokuun 23. pñä 1941 noin kaksi vuorokautta kestäneen kovan taistelun jälkeen omat joukot mursivat Sakkolan asemaseudulla rautatien suuntaa noudattavan vihollisen puolustuslinjan. Tämän murrottua vihollinen vetäytyi ilman vastarintaa Suvannon eteläpuolelle aina vanhan rajan tuntumaan, joten Sakkolan pitäjä vapautui kokonaan.

Sakkolan kunnanhoitokunta oli aikaisemmin Sotilashallinnon kehoksesta varautunut Sakkolaan jällempaluuta varten valiten kunnalle esikunnan, johon kuuluivat Juho Kekki kunnanpäällikkönä, Jalmari Naskali väestönsiirronjohtajana, Mikko Pekkanen kansanhuollonjohtajana, Matti Laamanen kuljetuspäällikkönä, muina jäseninä Juho Turkinen ja Aleks pp. Kallonen, kunnan maatalousjohtajaksi Arvi Lemmetyt sekä joka kylään viljelyspäälliköt.

Kunnanesikunta saapui Sakkolaan 5. pñä syyskuuta, ottaen majapaikakseen Matti Pitkänen talon Viiksanlahden kylästä. Ensimmäinen tehtävä oli ottaa selvää millainen on majoitustilanne hävitetyllä alueella. Tilanne oli tämän näköinen: ehjiä rakennuksia 315, korjauskelpoisia 190, kotieläinrakennuksia jäljellä ehjiä 192, korjauskelpoisia 189. Kunnan rakennuksista oli säilynyt: kunnalliskoti, lastenkoti ja kaksi kansakoulua. Seurakunnan rakennuksia ei ollut jäljellä kuin kanttorin asunto Patamäellä, siihenkin oli tullut kranaatti keskeltä rakennusta sisään.

Asuinrakennusten ja niidenkin huonon kunnan takia oli keskityttävä palaamisilua annettaessa vain täysin työkykyisiin asukkaihin ja ilman perinpohjaista puhdistusta taloissa ei voinut ajatel-

kenne Haitermaan, mutta ennen kaikkea Kiviniemen ja Petäjäjärven asemaseudulle. Kiviniemi oli jo laivaliikenteen aikana tärkeä liikekeskus ja siitä oli kehityksessä melkoinen asutustajama, kun sinne sijoitettiin myös Suomen puolustusvoimia, JP 4 kasarmit olivat Kiviniemen pohjoispuolella. Sakkolan aseman seutu välitti taasen Suvannon pohjoispuolen tavaraj- ja henkilöliikenteen ja sinne keskittyi myös Sakkolan kunnallinen toiminta.

Kunta sai huomattavia tuloja hyvitistä metsistään ja Kiviniemen markkinoista, jopa kunnalliskodin maatilakin tuotti joskus voittoa. Kun Kiviniemen kasarmi ja lukuisat kaupalliikkeet, jopa vähäistä teollisuuttakin oli, lisäsivät äyrimääriä, oli kunnan äyriin hinta Kannaksen alhaisimpia. Kun kunnan johtomiehet olivat pennistäkin kiinni pitäviä, oli kunnan talous tasapainoista halvasta äyriin hinnasta huolimatta. Kunnan toimitalo ja lääkärintalo olivat suunnitelmassa, kun talvisota lopetti kunnan toiminnan.

la majoittamista. Sitä varten tulivatkin heti alussa erikoiset nais-työryhmät, jotka tekivät alkusivouksen taloissa.

Kuljetukset tapahtuivat rautateitse Valkjärven asemalle ja sieltä armeijan autoilla perille, siihen saakka, kunnes keväällä 1943 saatiin Hiitolan-Raasulin rata liikenteelle. Rakennustoiminta alkoi heti kovalla vauhdilla niillä voimilla mitä oli paikalla, sillä asekuointien miesväki oli muilla savotoilla. Myöhemmin komennettiin rakennustyöväkeä muualta Suomesta. Rakennustoimintaa auttoi osaltaan se, että Sakkolan asemalle ja Luprikkalaan olivat jääneet isot tukkivarastot, joista Viljo Turkinen sotilashallinnon edustajana luovutti tukkeja isännille ja sirkkelisahurit sahasivat raakalautaa tarvitseville.

Maatalouspäällikkö luovutti sotilashallinnon hankkimia maatalouskoneita ja kaikenlaisia maataloudessa tarvittavia työvälineitä, sotasaalishevosia ja myöhemmin lehmäiä niitä tarvitseville.

Toiminnan laajennuttua esikunta joulukuulla 1941 siirtyi Haidermaan kansakoululle. Samaan aikaan siirtyi myöskin Sakkolan kunnantoinimisto Toijalasta sinne ja saatiin oma postitoimisto. Keväällä 1942 esikunta siirtyi Sakkolan lastenkotiin. Maatalous- ja rakennustoimisto toimivat J. Naskalin rakennuksessa Sakkolan aseman lähellä.

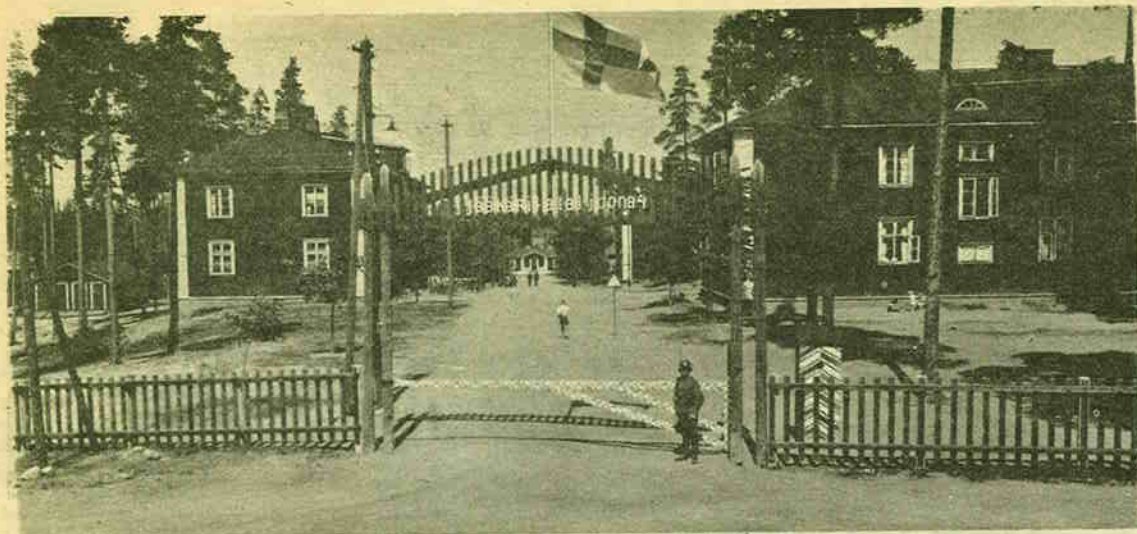
Seurakuntatyö saatiin alkuun, kun kirkkoherra Joonas Laurila ja kanttori Aaro Lehmusvuori marraskuussa 1941 saapuivat Sakkolaan. Molemmat majoittuivat kanttorin virkataloon Patamäelle, jossa myös kirkkoherranvirasto sai toimipaikan. Kirkkona oli Valistustalo. Seurakunnan suurpappilan piharakennuksen valmistuttua v. 1943 alussa kirkkoherra virastoineen muutti siihen.

Asukkaita oli 30,5. 1942 palanut entisille asuinpaikoilleen 2,977 henkeä, saman vuoden lopussa oli 3,994 henkeä. Seuraavan vuoden aikana kaikki halukkaat pääsivät tulemaan kotipaikalleen.

Vapaussodan aikoihin

oli Kiviniemen maantiesillä sotilasvarti, joka ei kosken yli päästänyt ketään ilman »lupalappua». Pitäjän vanhin asukas »Ämmälän Antti» Petäjäjärveltä oli menossa toiselle puolen kosken, mutta kun ei ollut kirjallista lupaa, niin ei tietysti päässyt. Antti oli tunnetusti kiivasta luonoltaan, mutta taipui kumminkin selittämään että ei meijä Simo uo miul mittiä uhont, jot miu pitäis jokuu lupa olla... Mikään ei kuitenkaan auttanut. Antti oli silloin jo melkein 90-vuotias mutta kirosi ja murisi, jos p-ke ois toine emämies paikallni koskie mänisittä siin terentelämäst.

JP 4:n pääportti Kiviniemen kasarmialueella

KAPT. EVP AAPO REPO:

KIVINIEMI — Hämeen JP:n lapsuus- ja nuoruuskoti

Sakkolan Kiviniemi on Karjalan kannaksen kauneinta seutua. Vuoksen muuttuessa Suvannoksi muodostuu Kiviniemen ylevä ja lohirikas koski. Kosken yli oli rakennettu Hiitolan-Raasulin radan komea rautatiesilta ja etelään kulkevan maantien liikennesilta, joka riippusiltaan oli erikoisuus koko Karjalan kannaksella.

Tuosta luonnon kauniista asutuskuksesta 6 km länteen, Kiviniemi - Räisälä - Vuoksela - Käksäsalmi maanteiden risteysmaastossa, tuoksuvien mäntykankaitten keskellä pistää maantielle näkyviin kirkasvesinen, helmen lailla lohtava järvi, "Vennäin-Valkjärvi". Nimensä järvi oli saanut siitä, että sijainti oli Pähkinäsaaren rauhan rajan Venäjän puolella, eroitukseksi Suomen puoleisesta Valkjärvestä. Valkjärvi ei ole suuren suuri, sen pituus on 1100 m ja leveys 400 m. Clemukseltaan järvi on hyvin lumoava, sen harjanteiset hiekkarannat ja lähdemäisen kirkas vesi antavat sille aivan satumaisen hohteen erittäinkin kuun valossa. Tämä lumoava maisema oli saanut oman lukunsa ja joukko-osaston, josta nykyinen Hämeen Jääkäripataljoona on kehittynyt.

Kun vapaussodan päätyttyä oli luotava puolustuslaitos, oli se myös sijoitettava sekä rauhannehtojen että maanpuolustusta vastustavasti. Entiset Venäjän sotaväen kasarmit ja varuskuntapaikat eivät yksistään tyydyttäneet tarvetta ja niin oli luotava uusia varuskuntia. Yksi näistä oli Kiviniemen varuskunta ja sen uudet puurakenteiset kasarmit Valkjärven rannalla. Savon Jääkäriyrykmentin kolmas pataljoona sai kodikseen nämä kasarmit ja Kiviniemen varuskunnan elämä alkoi sykkiä reippaassa jääkärihengen ja veren tahdissa.

Vuosittain Suomen nuorukaisia saapui Kiviniemen varuskuntaan noin tuhat miestä. Kun he junalla saapuivat Kiviniemen asemalle, useasti hyvinkin kasvavin tuntein, niin tuo jylhä nähtävyys, Kiviniemen koski siltoineen, sekä ympärillä ottivat tulijat heti lumoihin. Kun kunkin saapumiserän n. 300-päinen joukko marssi kumpuilevaa maantietä kasarmille, niin matkanvarren maisemat - Vuoksi ja Suvanto rehevin rantoineen ja tienvarren taloista vilkuttavat vilkkaat karjalaistytöt sekä perillä Valkjärvi ja varuskunta - toivottivat nuoret miehet tervetulleeksi suorittamaan kalleinta ja kunniakaipaava kansalaisvelvollisuuttaan. Kaikki edellä kerrottu sai aikaan sen, että heti oltiin kuin kotonaan ja osallistuttiin palvelukseen täydellä antaumuksella.

Mistä sitten johtui se erinomainen

viihtyisyys ja hyvä henki JP 4:n riveissä? -Varusmies, joka kesäaikana vapautui palvelustunneilta, ensin vilvoitti itsensä Kasarmijärven raikkaalla vedellä. Hänen ruokatuntinsa, iltansa ja kaikki vapaa-aikansa kuuluivat raittosti toveripiirissä Valkjärven hiekkarannoilla, vuoroin kristalliveden ja auringon luodessa virkistystä ja väriä kehoonsa. Ei ollut kaukana nuoren miehen kaipaama kevyempikään viihtyminen. Kasarmialueella oleva pataljoonan ruokasali ja v. 1936 rakennettu valtava tiilirakenteinen ruokala, "Messuhall", piti huolen tästä viihtyisyydestä. Noin kaksi kertaa viikossa oli kasarmialueella iltamat tai pelkät tanssiaisat, joihin saapui väkeä, etupäässä neitoseita, useasta pitäjästä, Sakkola, Rautu, Pyhäjärvi, Vuoksela ja Räisälä olivat voimakkaasti edustettuina. Tällöin oli tyttöjä enemmän kuin tarpeeksi ja monen pojan asevelvollisuus päättyi 30-vuotiseen sotaan.

Varuskunnan upea sotilaskoti, joka sijaitsi kasarmialueella, on kokonaan oma lukunsa sekä kantakokkolan että varusmiesten viihdyttäjänä ja yhdistäjänä. Sotilaskotityö rakentui melkein kokonaan vapaaehtoiselle talkootyöpohjalle, jossa työssä kantakokkolan perheineen oli tiiviisti mukana. Sotilaskodin hoitajatar oli varusmiesten "äiti" sotilaskotityön täydellisessä merkityksessä, hänellä ei ollut työaikatunteja,

vaan hän teki pitkiä päiviä. Sotilaskodin juhlayliönä tarjottuun sekä viihdytystilaisuuksiin tarjosi paljon ja hyvää varusmiehille. Varuskunnan amatööri näyttelijät harjoittelivat ja esittivät näytelmiä. Kenraaliparaati, Kapteeni keittiössä ja monet saman tapaiset näytelmät aiheeltaan sopivat hyvin sotilasmataliteettiin. Sotilaskodin kirjasto monipuolisin kirjoihin täydensi niitä aukkoja ja iltoja, milloin ei ollut muuta ohjelmaa.

Hengellistä työtä ei myöskään varuskunnassa unohdettu. Jumalalaskodin kirjasto monipuolisin kirjoihin täydensi niitä aukkoja ja iltoja, milloin ei ollut muuta ohjelmaa.

Kun puhutaan viihdytyksestä, niin ei sovi sivuttaa JP 4:n soittokuntaa. Soittokunnan viihdytysohjelma ulottui kauas varuskunnan rajojen ulkopuolelle, puistosoittoista maakunnallisiin juhlasoittoihin saakka. Palvelussoitosta haluan erikokoisesti mainita marssisoiton. Soittokunnan asettuessa rivistön eteen ja kun se viritti ilmoille sävelet, niin jalka nousi kevyesti ja väsymys oli tipotiessään.

Olen tässä tuonut esiin niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, että Sakkolan Kiviniemi oli muodostunut meille rakkaaksi kotiseuduksi ja varuskuntapaikkana parhaimmaksi moniin varuskuntapaikkoihin verrattuna.

LIIKENTEESTÄ SAKKOLASSA

Ensimmäiset höyryvoimalla kulkevat laivat tulivat Vuokselle ja Suvannolle 1800-luvun loppupuolella. Nämä alukset olivat pieniä ja lienevät kulkuvuorotkaan olleet säännöllisiä. Elämä oli vaatimatonta ja ihmiset pysyttelivät enimmäkseen kotinurkillaan. Sähkö-, Ellida- ja Lintu-nimiset laivat alkoivat liikkuu Vuoksella ja Suvannolla.

Olojen kehittyessä ja elintason noustessa alettiin hankkia liikenteeseen parempia ja isompia laivoja. Viipurilainen laivayhtiö toi Vuokselle laivat: Tapio ja Koivisto. Nämä liikennöivät monia vuosia linjalla Kiviniemi - Antrea. Suvannolla kulki Runo Kiviniemen ja Koukunniemen välillä.

Yhteydenpito muuhun maailmaan tuli kesäisin helpoksi ja mukavaksi. Matka Kiviniemestä Antreaan kesti noin kuusi tuntia ja laivat kulkivat tämän kaksi kertaa vuoro-

kaudessa edestakaisin. Antreaista voi jatkaa matkaa rautateitse mihin tahansa. Viipuri alkoi tunkeutua kaupantekopaikkana Pietarin edelle hyvien kulkuyhteyksiensä vuoksi.

Vuosisadan vaihteen ensimmäiset vuosikymmenet olivat valtavaa kehityksen aikaa koko Karjalan kannaksen ja Sakkolan elämässä. Ikivanhat puiset maanmuokausvälineet vaihdettiin uusiin rautaisiin ja tehokkaampiin välineisiin. Sorkka-atrat ja risuastuvat heitettiin syrjään ja uusi aika teki tuloaan tälläkin alalla.

Kaikki nämä uudistukset edellyttivät erilaisten kuljetusten valtavaa kasvua. Vasta alkanut ja aina tehostuva laivaliikenne suoritti nämä kuljetukset, mitä ei entisillä hevosajoneuvoilla olisi kyetty tekemään. Vuoksella kulki vanhaa ja uusia laivoja ja proomut yötä ja päivää Antrean Kiviniemen välillä. Jokainen kesä virtasi suurina määrinä erilaisia maatalouskoneita ja työvälineitä Kiviniemeen, Apulanta- ja muut

HÄMEEN JÄÄKÄRIPATALJOONAN KOMENTAJAN TERVEHDYS

Ensi syksyyn tulee kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun itsenäisen Suomen puolustusvoimiin kuuluva joukko-osasto sijoitettiin Sakkolan pitäjän Kiviniemeen. Lokakuussa 1922 saapui nämä paikkakunnalle Savon Jääkäriyrykmentin III pataljoona ollakseen siellä aina talvisotaan saakka. Pataljoonan nimi muuttui 1920-luvun lopussa III/Savon Prikaatiksi sekä 1930-luvulla ensin Vuoksen Jääkäripataljoonaksi ja sitten Jääkäripataljoona 4:ksi.

Vuosittain astui Kiviniemen varuskuntaan asepalvelustaan suorittamaan noin 1.000 nuorukaista. Heidän koulutuksensa oli varsin tehokasta erinomaisen harjoitus- ja koulutusmaaston ansiosta. Nopeasti syntyi alueelle myös täydelliset koulu- ja taisteluaupumaradat. Yhteistoiminta naapurijoukko-osastojen kanssa oli tiivistä.

Kosketus siviiliväestöön oli myös läheinen. Olihan tuohon aikaan suojeluskunta- ja lottatyö erittäin arvostettu. Yhteiset harjoitukset olivat säännöllisiä sekä vapaa-ajan harrastustoiminta vilkasta aina pikkulottien ja poikaosastojen osallistumista myöten.

Ylipäätään pataljoona, sen henkilöstö, niin kantakokkolan kuin varusmiehetkin viihtyi hyvin Kiviniemessä, joka oli erittäin luonnonkaunis paikka. Olihan siellä mahtava Kiviniemen koski sekä kasarmialueella kirkas Valkjärvi.

Nämä tuhansille sotilaille ja myös siviilihenkilöille tutut maisemat jouduttiin viime sotien jäl-

Evl. Velkko Rannikko, Hämeen Jääkäripataljoonan komentaja

keen jättämään, kun Karjalan kannas luovutettiin rauhannehtojen mukaan. Kiviniemestä lähtenyt Jääkäripataljoona 4 puolusti uljaasti kotipiitäjäänsä ja kulki sodan polkuja aina vuoteen 1945, jolloin se päätyi Hämeenlinnaan. Tässä kaupungissa on paljon pataljoonassa ja sen edeltäjissä palvelleita, jotka muistavat Kiviniemä ja Sakkolaa miehuitensa, nuoruutensa tai lapsuutensa asuinajana.

Hämeen Jääkäripataljoona tunnettiin vuoteen 1957 saakka JP 4:nä, jonka kunniaakaita perinteitä se edelleen vaalii. Hämeen Jääkäripataljoonan komentajana tervehdän tämän lehden välityksellä kaikkia Kiviniemessä pataljoonassa palvelleita ja pataljoonan ystäviä.

Aliupseeriliiton jokavuotisen hiihtoammunnan voittajat v. 1938. Oikealta kapt. A. Repo, sotimest. A. Kuronen, ltn. E. Honkaniemi ja luutnantti Mannerheimristin ritari T. Honkaniemi.

säkkipinot siirtyivät proomujen uumenista laiturille vahvojen käsiin heittelemään. Pitkät Hevosjonot kuljettivat niitä pois eri kyliin, kauppalikkeisiin ja Suvannon laivoille edelleen kuljetettavaksi. Ne tavaramäärät, mitä ei ehditty viedä määräpaikkoihinsa kesän aikana, siirrettiin suuriin rantamakaasiineihin talvea odottamaan. Voimakkaasti nouseva elintaso vaikutti sen, että kaikenlaisen ostotavaran käyttö lisääntyi.

Sakkolan ja Vuoksen ympäristön kauppiat ja liikemiehet alkoivat kaidehtia viipurilaista yhtiötä, joka hyötyi heidän kuljetuksistaan. He perustivat oman yhtiönsä, ostivat laivat: Vuoksi I, Saimaa I ja Suvanto, sekä rupesivat kilpailemaan entisen yhtiön kanssa. Muutaman vuoden kuluttua vanha yhtiö luopui leikistä, lopetti toimintansa, myi laivansa ja kaiken omaisuutensa uudelle yhtiölle. Nyt muutettiin yhtiön konttori ja korjauspaja Kivi-

niemeen. Muuten jatkui toiminta entiseen tapaan.

Kun Hiitolan-Raudun rata valmistui 1917, heikensi se paljon laivaliikennettä, jumat kun kuljivat talvella. Lopullisen kuoliniskun laivoille antoi linja-autoliikenne, joka ulottui melkein jokaiseen kylään sakkolassakin. Useita kymmeniä linja-autoja ylitti Kiviniemen kosken jokainen päivä. Laivoja ei enää paljon käytetty, ne joutuivat ruostumaanlaitureissaan ja alkoivat siirtyä museotavaraksi.

Rautatieasemia oli Sakkolan alueella kolme: Sakkola, Kiviniemi ja Petäjärvi. Matkustajaliikenne lie ollut vähäisempää, mutta erilaisista tavaraa kuljetettiin sitäkin enemmän. Liikekeskuksena Kiviniemi kasvoi ja kehittyi ajan mukana sekä tarjosi palveluksiaan laajalle ympäristöön Sakkolan ulkopuolella. - I.K.

HEINO KURIKKA:

Vapaaehtoinen maanpuolustustyö Sakkolassa

Vapaaehtoinen maanpuolustustyö sai Sakkolassakin alkunsa syksyllä 1917. Itsenäisyyssaatteen tueksi ja yleisen järjestyksen turvaamiseksi päätettiin 15. 9. 1917 perustaa Sakkolan »palokunta» ja aloittaa vapaaehtoisuuteen perustuvat harjoitukset. Ensimmäiset harjoitukset olivat salaisia, mutta pian ne kehittyivät julkisiksi. Kaljusen retkikunnan kulku Hiitolan—Raasulin rataa pitkin halki itäisen Kannaksen antoi lisää virikettä, vaikka Sakkolan pitäjän alueella ei Kaljusen retken aikana tapahtunutkaan mitään yhteenottoja. Joulukuussa itäisen kannaksen suojeluskunnat, jolksi noita palokuntia oli alettu kutsua, muodostivat »Yhdeksän pitäjän liiton». Sen johtajaksi valittiin Sakkolan silloinen nimismies, kapteeni Urho Seitola. Kun tilanne näytti yhä kärjistyvän, ryhdyttiin kiireesti järjestämään Sakkolassakin asehankintoja. Kunta katsoi asialliseksi antaa kunnalliselle suojelujärjestölle aseiden ostoon 20.000 markkaa ja osuuskauppa lainasi samaan tarkoitukseen 10.000 markkaa. Tunnetuin asehankkija oli Heikki Suokas Kaarnanjoelta.

Sakkolan suojeluskuntakuoro v. 1930, johtajana kanttori Liikkanen

lutusta hoiti aluepäällikkö ja sk. piiri järjestämällään erilaatuksilla kursseilla. Kyläosastojen omissa piirissäkin oli koulustoiminta eri aselajien kohdalla hyvin vilkasta. Kiviniemessä, jossa oli puolustuksen kannalta tärkeitä kohteita mm kosken yli johtavat sillat, oli Kiviniemen ja Röykkylän miehistä muodostettu ilmavalvonta- ja ilmatorjuntaosasto. Kyläosastolla oli ilmatorjuntaan kuuluvana aseistuksena it-tykit ja it-konekiväärit. Koulutusinnostus oli hyvä, sk. piirin järjestämällä it-peruskursseillaakin oli 30 kylän sk. laista saamassa aselajin opetusta, jota antoivat silloisen it-rykmentin upseerit. Kiviniemen kyläosasto joutui talvisodassa puolustamaan oman kylänsä kohteita, omistustienkin suojelemaan sillat viivytyksvaiheen aikana. Tulokoon tässä yhteydessä mainituksi, että Kiviniemessä käytiin talvisodan alkupäivinä kiivaasti taistelua ja osallistui niihin Sakkolan miehiä eri yksiköistä mm Rajakomppania 6:sta ja 7:stä ja ErP 6:sta.

Petäjärvellä oli aivan alkuvuosiina kk-joukkue, myöhemmin tehtiin kyläosastosta viestijoukkueen puhelinosa. Miestistö koostui Petäjäjärven ja Ojaniemen miehistä. Yli 80 % seutukunnan nuorista miehistä kuului suojeluskunnan riveihin. Koulutus oli pääasiassa vaativaa aselajikoulutusta, jota hoidettiin sk. piirin taholta monenlaatuksilla kursseilla ja harjoituspäivillä. Viestiosasto oli lkp-tapausten varalta 1-erillisen patterin viestiosasto, jonka tykkijoukkueet olivat Riiskassa ja Raudussa. Kyläosaston omasta toimesta tehtiin myös uterasti työtä koulutuksen hyväksi ja kaluston kunnossa pitämiseksi. Koulutustyö tuottikin tuloksia, sillä viestiosasto voitti sk. piirin puhelinosaajien välisissä rakennus- ja liikennekilpailuissa piirin komean kiertopalkinnon omakseen, samoin se voitti piirin viikkukilpailuissa 1. palkinnon. Kyläosaston miehistä oli osa lkp-tapaustensa määrätty jalkaväikyksiköihin, mm 6. ja 7. rajakomppaniaan ja osallistui he talvisotaa näiden yksiköiden mukana. Petäjäjärven kyläosastosta oli muodostettu torvisoittojoukko, joka oli Sakkolan suojeluskunnan torvisoittojoukko. Petäjäjärven seurojen omisti puolet suojeluskunta ja siellä pidettiin monet kurssit ja harjoituspäivät eikä osanottajista ollut koskaan puutetta. Kyläosastolla oli myös oman taloutensa, joka ylläpidettiin tilama- ja muilla itse hankituilla tuloilla.

Lapinlahden kyläosasto koostui kyläkunnan miehistä ja muodosti raskaan kk-joukkueen. Kannatusasialle oli yksimielinen ja toiminta sen mukaista. Koulutusta hoidettiin aluepäällikön, sk. piirin ja kyläosaston omasta toimesta, myös kk. ampumakoulutusta. Ky-

Aseet ostettiin Pietarista ja tuotiin salateitse Suomeen ja Sakkolaan. Tulokoon mainituksi, että Sakkolan suojeluskunnalle oli Pietarista ostettu tykkikin, mutta se häipyi kuljetuksessa eikä tullut koskaan perille. Vapaussotaan, joka se oli sakkolalaisesta näkökulmasta katsottuna, lähtivät Sakkolan nuoret miehet aseistettuina, joskin heikosti koulutettuina. Suurin osa miehistä osallistui vapaussotaan vapaaehtoisina eri rintamilla, sillä mitään yhtenäistä sakkolalaisen muodostamaa osastoa ei ollut. Vanhemmat miehet ja nuoret pojat osallistuivat rintamantakaiseen varti- ym huolto- palveluun. Samoin naiset osallistuivat vapaaehtoisesti muonitus-, lääkintä- ja vaatehuoltoon kiitettävällä ahkeruudella. Sakkolalainen väestö oli jokseenkin kaikki itsenäisyyssaatteen ja yleisen järjestyksen säilyttämisen kannalla, aivan muutamia poikkeuksia lukuunottamatta. Mitään kartano- ja torpparivastakohtaisuutta ei Sakkolassa tunnettu, se oli jo lahjoitusmaa-ajoilta taakse jäänyttä elämää. Ihmiset täällä maalais-ilmapiirissä tunsivat ehkä läheisempää yhteyttä keskenään kun teollisuus- tai kartanoyhteiskunnissa.

Varsinaisia taisteluita ei vapaussodan aikana Sakkolan kunnan alueella käyty, joskin rintamalinjat mm Raudussa kulkivat vain muutaman kilometrin päässä Sakkolan alueesta. Suvannon eteläpuolisista kylistä olivat useat talot tyhjinä helmi-maaliskuulla ja asukkaat sotapokolaisina Suvannon pohjoispuolen kylissä. Vapautemme hintana kaatui eri rintamilla 20 sakkolalaista nuorta miestä ja haudattiin heidät veljeshautaan kirkon lähelle ikikuusen juurelle. Myöhemmin pystytettiin haudalle jyhkeän kaunis graniittinen sankaripatsas. Vakaumuksensa puolesta punaisten puolella taistelleista kaatui 3 miestä. Minkäänlaisia terroritekoja ei Sakkolassa tapahtunut kummallakaan taistelevalla puolella. Päinvastaisena tapauksena mainittakoon, että vapaussodan kestäessä oli joitakin vaaleanpunaisesti ajattelevia miehiä pantu turvasäilöön, mutta kun aseet olivat vaienneet takasivat näiden naapureina asuvat isäntämiehet heidät vapaksi.

Kesällä 1918 alkoi sakkolalainen talonpoika opetella elämään vapaassa Suomessa. Raja oli sulkeutunut itään ja se oli muuttanut elinkeinoelämän ja ajattelutavankin uusille urille.

Suojeluskunnat oli sodan kestäessä julistettu laillisen hallituksen joukoiksi ja järjestettiin ne rauhan palattua uudelleen vapaaehtoiselle pohjalle. Sakkolassa suojeluskunta perustettiin virallisesti 29.9. 1918 ja tuli ensimmäiseksi paikallis-

päälliköksi Aleksanteri Karonen. V. 1919 tuli paikallis-päälliköksi Eevert Männikkö, joka hoiti tehtävää kaksi vuotta. Sen jälkeen oli Toivo Leinonen virassa lyhyen ajan. Matti Valkonen hoiti paikallis-päällikön virkaa 1.11. 1922 alkaen v:n 1939 loppuun. Viimeisenä paikallis-päällikkönä oli Matti Niippa, joka myös toimi suojeluskunnan talouspäällikkönä melkein koko toiminta-ajan, lyhyttä alkuaikaa lukuunottamatta, jolloin talous-päällikkönä oli Matti Laamanen. Talouspäällikkönä toimiessaan tuli Matti Niippa tuntemaan jokaisen suojeluskuntalaisen ja sopeutuvan luonteensa vuoksi joutui usein olemaan enemmän suojeluskuntalaisien palvelijana kuin päällikkönä, mutta saavutti myös tällä tavoin kaikkien jäsenten rajattoman luottamuksen. Paikallis-päällikkö Val-kosen ja talous-päällikkö Niippan ansioksi on laskettava se puolueeton isänmaallinen henki, joka suojeluskunnassa ja sen toiminnassa vallitsi. Suojeluskunnista on nyt, etenkin sotien jälkeen annettu monenlaatuista arvostelua. Tuomittu ne porvarien luokkakaarteiksi, jopa kapinanteikijöiksi. Miten paljon nämä arvostelut ovat vääriä tai oikeita ei kuulu tämän kirjoituksen puitteisiin. Sakkolan suojeluskunnasta on kuitenkin sanottava, että sen toimintaan tuollaiset arvostelut eivät sovi, koska ne olisivat aivan 100 %:sti vääriä. Sakkolan suojeluskunta oli ja toimi pelkästään turvataksaan maan vapauden ulkoista vaaraa vastaan ja taatakseen laillisen järjestyksen maamme rajojen sisällä. Tämä ajatus mielestään seisoivat sen riveissä rintarinnan isäntä ja renki, talonpoika ja palkkatyöläinen eikä heille kukaan muuta esittänytkään eikä heiltä vaatinut. Sakkolan suojeluskunnan jäsenmäärä ylitti v. 1939 400 miestä, joka on paljon pienestä maalaispitäjästä. Ketään ei nähin riveihin houkuteltu mainosten avulla eikä palkkiolupauksin. Vapaaehtoisesti he itse katsoivat asiakseen kuulua tähän joukkoon ja kaikki toivotettiin tervetulleeksi, arvoon ja asemaan katsomatta.

Mitä merkitsi suojeluskuntatyö Sakkolassa

miten se näkyi ja miten se oli järjestetty? Suojeluskunnista oli lailla tehty puolustuslaitoksen osa, jonka tehtävänä oli antaa jäsenilleen alokas-, sotilas- ja jatkokoulutusta. Kuitenkaan toiminta ei pysähtynyt pelkästään sotilaskoulutukseen, vaan siihen kuului myös valistus-, urheilu- ja taloudellista toimintaa. Sotilaskoulutuksen oli aluksi hyvin paljon paikallisten suojeluskuntien omana asiana ja hoidettiin Sakkolassa kyläosastoissa ja koko pitäjää käsittävinä yhteisharjoituksina paikallisin kouluttajavoimin.

Aluejaon tultua voimaan nimitettiin kuhunkin alueeseen aluepäällikkö huolehtimaan ja vastaamaan koulutuksesta. Sakkolan suojeluskunta kuului Suvannon alueeseen ja nimitettiin ensimmäiseksi aluepäälliköksi res.vänr. Simo Susi, joka hoitikin tehtävää kuolemaansa saakka. Väliaikaisina aluepäällikkönä toimi lyhyehköjä aikoja useita upseereita. Aluejärjestelmän voimaantultua ja Suvannon alueen muututtua tykistöalueeksi tuli aluepäälliköksi jääkärikapteeni Aarne Möttönen, hänen jälkeensä kapt. A. Kervinen ja viimeksi toimi aluepäällikkönä kapt. M. Metsola. Myöskin suojeluskuntapiirin puolesta järjestettiin koulutusta monilla eri aselaji- ja erikoiskursseilla. Sotilaskoulutus tapahtui siis pääasiassa puolustuslaitoksen toimesta ja kustantamana sekä myöskin sen vastuulla.

Kaikki muu toiminta olikin sitten suojeluskunnan omalla vastuulla ja omasta toiminnasta riippuvaa. Aseistus ja varusteet saatiin valtion kustantamana, muun toiminnan rahoitus oli suojeluskunnan itsensä hoidettava. Kunta antoi vuosittain pienehkön avustuksen, mutta rahaa oli hankittava myös omalotteisesti, sillä vaikka toiminta olikin vapaaehtoista eikä päivärahaa ollut varaa kilpailu- ja harjoituspäiviltä maksaa, vaati toiminta aina rahaa. Sitä hankittiin yleisillä iltamilla ja juhlilla, niin suojeluskunnan kuin myös kyläosastojen kassoihin.

Urheilu oli saavuttanut Sakkolassa jo huomattavan jalansijan ja kannatuksen ennen vapaussotaa. Suojeluskunta oli hyvä foorumi urheilun harjoittamiseen ja harrastamiseen. Se järjesti jo alkuaikoina kilpailuja ja vei edustusurheilijansa suurempiin kilpailuihin, mitemmään voimiaan ja taitojaan maan parhaiden kanssa. V. 1936 valmistui kirkonkylään suojeluskunnalle oma ajanmukainen urheilukenttä. Hiihto ja voimistelu olivat hyvin suosittu lajit samoin myös kenttäräheilu. Ammunta kuului ilman muuta kilpailulajien joukkoon. Hiihdossa Sakkola oli sk. piirissä kärkipäässä, tulokoot vain mainituksi sellaiset nimet kuin Kuisman ja Kyllästisen veljekset, Kuopot, Nallit ja erikoisesti suojeluskunnan hiihtokasvatti suurhiihtäjä Oskari Rouvinen. Vilakkalan kyläosaston voimistelujoukkue sijoittui sk. piirin kilpailuissa v. 1935 I:lle ja v. 1937 II:lle palkinnolle. Tulokoon vielä mainituksi hiihtäjänä ja valmentajana tunnettu Väinö Sares, joka kaatui talvisodassa. Uskon myöskin, että maailmankuulu maratonari Veikko Karvonen on saanut ensi virikkeensä urheiluun ja juoksuun jo nuorena poikana Sakkolassa.

Suojeluskunta ja sen kyläosastot

eivät olleet myöskään unohtaneet henkisen puolen kehittämistä. Ne pitivät puhe- ja esitelmätilaisuuksia, järjestivät iltamia ym esittivät näytelmiä, tanhuja yms. Sakkolalaiset oli totuttu näkemään näyttelijöinä oman seutukuntansa ulkopuolellakin. Tulokoon mainituksi että kun tämän kirjoittaja oli työasioissa Vuoksenniskalla v. 1936 ja siellä olivat sk. piirin hiihtomestaruuskilpailut, tuli sk. piirin valistusohjaaja maisteri Paavo Korven-Korpinen kysymään, onko sakkolalaisilta tilattu näytelmä lopettajaisiltamaan. Täytyi kiittää kunniaa, vaikka vastaus olikin kielteinen.

Tuli jo mainituksi, että suojeluskunta ja sen toiminta Sakkolassa oli nuorisoa hyvin puoleensa vetävää. Nuorisoa on aina ollut uudistuksiin pyrkivää, joskaan itsenäisyyden alkuaajan nuorisoa ei voi nykymielessä nimittää radikaaliksi. Nuorison yhteisiä harrastuksia olivat ennen vapaussotaa vaalineet nuorisoseurat. Niiden ohjelmat olivat kuitenkin jo vuosikymmeniä vanhoja ja osittain kaavohinsa kangistuneita, niin hyviä kun ne olivat olleetkin ja kasvattaneet sekä ylläpitäneet suomalaista kansallishenkeä. Nuorisoa näki nyt suojeluskunta-aatteessa ja toiminnassa monipuolisemmat ja väljemät toimintamahdollisuudet ja halusi olla työssä mukana. Silti unohtamatta nuorisoseuratyötä, sillä Sakkolan nuorisoseurat toimivat itsenäisyyssajalla hyvin tarmokkaasti ja ovat toiminnassa vieläkin uusilla aasuinsijoilla.

Kyläosastoittain

Sakkolan suojeluskunta kuului tykistöalueeseen, mutta olisi väärin sanoa, että Sakkolan suojeluskunta oli tykistösuojeluskunta. Sotilaskoulutus oli mitä monipuolisinta, melkein joka kyläosasto sai eri aselajin koulutusta. Kou-

Sakkolan sk:n viestijoukkue valokuvattuna Talissa 2. 5. 1937. Joukkue voitti johdonvetokilpailuissa kiertopalkinnon omakseen v. 1939. Joukkue voitti neljä kertaa ja oli kahdesti toisena

Sakkolan sk:n joukkuepäälliköt Juho Turkkinen, Albin Kallonen, Jalmari Naskali, Niilo Penttinen, Toivo Pursiainen ja Matti Niipaa

läösasto järjesti myös iltamia ja muita tuloa tuottavia tempauksia oman taloutensa ylläpitämiseksi. Riiskan kyläosasto muodosti 1-erillisen patterin I jaoksen tulenjohto-ym miehistöineen. Riiskassa kuuluivat riveihin jokseenkin kaikki terveet miehet. Koulutus kysyi tarmoa ja intoa sekä ruumiillista työtä, sillä kalusto vaati kunnossa pysyäkseen oman hoitonsa. Samoin joutuivat harjoitussien aikana isännät luovuttamaan yksityiset hevosensa tykkien ja muun kaluston kuljetukseen, useimmiten saamatta mitään korvausta. Koulutusta hoiti aluepäällikkö harjoituspäivien ja kurssien avulla. Kyläosaston sisäinen koulutus oli myös harrasta ja tuloksellista. Kyläosaston jäsenissä ei ennen talvisotaa ollut upseereita, mutta sellaisia aliupseereita oli useita, jotka kykenivät laskemaan ja antamaan tulikomennot sekä tekemään tulikorjaukset. Talvisodassa kyläosaston pitkäaikainen johtaja ylennettiin upseeriksi. Talvisodassa patteri otti osaa viivytystaisteluihin Raudussa ja myöhemmin asemien vakinnuttua Taipaleen loholla, ampuen mm entisiä omia kyläaukeitaan.

Vilakkalan kyläosaston miehistö koostui Vilakkalasta, Kaarnaajolta ja niiden ympäristöalueilta: osasto oli krh-osasto viestiryhmineen. Koulutus tapahtui paikallisilla harjoituksilla, harjoituspäivillä ja kurseilla. Osanotto ja innostus samanlaista kun pitäjän muillakin alueilla. Tulokseen mainituksi vielä kyläosastojen väliset oma-alotteiset yhteisharjoitukset. Petäjärven ja Vilakkalan viestiosastojen yhteisharjoituksessa eräänä pimeänä syysiltana pidettiin vilkuilla sanomayhteyttä pitkin Suvannon selkää, liikenne toimi vaikka asemien välimatka olikin noin 13 km. Vilakkalan kyläosaston johtajana toimi viimeisinä vuosina opettaja Veikko Lehtonen, hänen aikanaan kyläosasto kunnostautui erikoisesti voimistelussa, osoittaen sen sk-piirin kilpailujen voitoilla. Vilakkalan miehet joutuivat talvisodassa taistelemaan ja puolustamaan aivan omia kotinurkkiaan Keljan ja Taipaleen verisissä taisteluissa.

Haparaisten, kirkonkylän ja Haitermaan kyläosastot olivat jalkaväki- ja kk. osastoja. Kirkonkylän Valistustalo oli pääasiallisesti suojeluskunnan omistama, samoin jo mainittu urheilukenttä. Innostus ja harjoituksissa käynti oli kiitettävää. Näiden kylien miehet oli lkp. tapauksen varalta määrätty jv. osastoihin erikoisesti kk. yksiköihin. Suurin osa palvelikin talvisodan aikana Er.P 6:n riveissä ja rajakomppanioissa, joutuen omakätisesti ottamaan osaa kotiseutunsa puolustukseen. Tulokseen vielä mainituksi, että kirkonkylän osaston kasvatti majuri Pentti Valkonen oli ainoa Sakkolassa syntynyt Mannerheinristin ritari. Sakkolan suojeluskunnan kotipaikka ja kanslia sijaitti kirkon paikallispäällikkö Valkosen kotona, varusvarasto talouspäällikkö Niipan luona Viikanlahdessa. Kiviniemessä oleva valtion omistama harjoitustalo oli myöskin suojeluskunnan hallinnassa.

Suojeluskuntaan perustettiin poi-

kaosasto v. 1930. Se oli erittäin suosittu poikien keskuudessa ja kasvatti uutta ainesta riveihin. Poikaosaston viimeinen vahvuus oli yli 200 ja sen innokkaina johtajina toimivat opettajat Lehtonen ja Saarilahti.

Vapaaehtoisen maanpuolustustyön yhteydessä on ehdottomasti mainittava

naisten osuus

Vapausodan aikana Sakkolan naiset ottivat osaa muonitukseen, vausteiden hankintaan ja valmistukseen sekä sairaanhoitoon. Järjestetty Lotta-Svärd -toiminta alkoi Sakkolassa 12.11. 1922, jolloin perustettiin paikallisosasto. Harrastus levisi nopeasti yli pitäjän ja heti perustettiin 8 kyläosastoa, jotka toimivat paikallisten sk. kyläosastojen kanssa yhteistyössä, hoitaen niiden huolto- ja muonitustehtäviä, samoin koko suojeluskuntaa ja kurssien huoltotehtäviä. Myöhemmin ruvettiin kouluttamaan lottia viestitys- ja iv-tehtäviin. Sairaanhoidohenkilökuntaa samoin kansliahenkilökuntaa koulutettiin sk.- ja lottapiirien toimesta sekä paikallisilla kurseilla. Lottien merkitys suojeluskunnan taloudellisena tukijana oli erittäin huomattava. Lottien taloudellinen ja aulis tuki auttoi monesta vaikeasta tilanteesta. Viidentenä toimintavuotenaan lotat lahjoittivat suojeluskunnalle oman lipun. Paikallisosaston yhteydessä toimi myöskin tyttöosasto, joka kasvatti uusia voimia lisääntyviä tehtäviä varten. Lottien työ on usein jäänyt sille kuuluvaa kunnioitusta ja kiitosta vaille, vaikka se sille ehdottomasti kuuluu. Miehet olivat lailla määrätty puolustamaan maan ja kansan vapautta, mutta naiset tekivät sen täysin vapaaehtoisesti, täyttäen ja täysin tasaveroisesti miesten paikkoja, vapauttaen heitä enemmän varsinaisiin rintamatehtäviin.

Talvisodan syytessä hajaantuivat Sakkolan lotat rintamien eri lohkoille hoitamaan heille määrättyjä tehtäviä. Osa jatkoi vielä sotavuosien päätyttyä palvelustaan puolustuslaitoksessa. Lotista Toini Aflecht ja Nora Backman kaatuivat tehtäviään suorittaessaan.

Lottatyönjohtajista tulkoon mainituksi pitkäaikaisimmat puheenjohtajat Toini Valkonen ja Kreetta Halminen. Lottatyössä ansiotuneita sakkolalaisia naisia voisi ja pitäisi luetella jopa satamäärin, sillä antaumuksella ja taidolla he täyttivät tehtävänsä niin rauhan töissä kuin sodan pauhuissakin. Rehellinen kiitos vain heille kaikille, he tekivät kaikki mitä voivat, enemmän kuin osattiin toivoa ja odottaa.

Vapaaehtoista maanpuolustustyötä suoritettiin Sakkolassa innolla ja antaumuksella, se oli näkyvää ja tuloksia tuottavaa. Vapaata kaikesta poliittisesta toiminnasta, työtä kansan ja isänmaan vapauden turvaamiseksi. Varmasti tällä työllä, harjoituksissa saaduille kokemuksilla ja taidoilla kyettiin paremmin täyttämään sodan vaikeat tehtävät. Ehkä saadulla koulutuksella sekä yhteishengellä säästettiin monenkin miehen

Nuorisoseuratyö ja näytelmä-harrastus vireätä Sakkolassa

Vuosisadan vaihteessa elettiin voimakasta kansallisen herätyksen aikaa. Kansakouluja kirjastoja perustettiin, kansanopistot sekä nuorisoseurat aloittivat toimintansa. Etelä-Karjalaan perustettiin 1890 keskusseura ylioppilaiden toimesta, jonka jälkeen alkoi paikallisten nuorisoseurojen synty.

Sakkolassa oli yhdeksän nuorisoseuraa, joista kahdeksalla oli oma talo. Røykkylän nuorisoseuralla oli kesäpaviljonki. Nuorisoseurat tekivät Sakkolassa erilaisten toimintamuotojensa kautta erinomaisen hyvää kasvatustyötä jäsentensä keskuudessa. Vastuuntunto, yhteenkuuluvaisuus ja kunnioitus syveni, seurojen riveissä kasvoi kunnallis- ja yhteiskuntakelpoisia ihmisiä.

Sakkolan-Petäjärven nuorisoseura oli ensimmäinen ja perustettiin se 1899. Perustajina olivat kunnanlääkäri Levinson, Simo Karvanen, Martti Kuparinen, Juho Pitkänen, Tuomas Jääskeläinen ja Loviisa Lamppu. Levinson perusti seuraan torvisoitokunnan ja miesvoimistelijat, joita hän kumpaakin johti useita vuosia. Laulukuntia oli 5, joista sekakuoroja 2 ja mieskuoroja 3. Kansanopistoon meneville annettiin apurahoja, järjestettiin iltamia sekä juhlia. Seuralla ilmestyi oma lehti Suvanto.

Seuran toiminta jakaantui 1917. Itsenäisinä seuroina jatkoivat toimintaa Sakkolan kk. nuorisoseura ja Petäjärven nuorisoseura. Sakkolan kk. ns. esimieheksi tuli apteekkariksi Jaakko Eränen, varapuheenjohtajaksi Mikko Pitkänen, sihteeriksi Mikko Pekkanen, rahastonhoitajaksi Anna-Maria Pitkänen ja johtokuntaan Tuomas Jääskeläinen, Heikki ja Matti Tenkanen.

Seuran toiminta alkoi iltamajuhla- ja vierailuillatien järjestämisellä ja varojen keräämisellä. Tavoitteena oli oma talo. Sisäinen toiminta oli monipuolista, oma lehti Elvyttäjät, soitto-kunta, jota johti Aadolf Pitkänen, sekakuoro, johtajat Israel Maasalo ja Matti Valkonen, nais- ja miesvoimistelu, näytelmät, joita ohjasi maisteri Anni Pitkänen. Sakkolan kk. nuorisoseuran talo valmistui 1922.

Petäjärven nuorisoseuran esimieheksi tuli Simo Karvanen, sitten Santeri Ollikainen ja häntä seurasi monta kunnallista muissa yhteisissä riennoissa ansiotunutta henkilöä. Myös sihteerit vaihtuivat usein, näin saivat monet nuoret harjoitusta seuran eri tehtävissä. Seura sai ostetuksi oman talon 1919. Tämä lisäsi edellytyksiä varsinkin näytelmätoiminnalle, joka oli seuran toiminnassa tärkeällä sijalla. Monia suurinakin näytelmiä esitettiin. Myös opintokerhoa pidettiin, johtajina Santeri Ollikainen ja Viktor Ryyppö. Sekakuoroa johti Martti Kuparinen. Soittokunta, joka ei ollut seuran perustama, oli läheisessä yhteistyössä ja aina tarpeen vaatiessa

henki sodan syövereissä, vaikkakin talvisodan sankarivainajien luku onkin 54 miestä ja jatkosodan 141 sakkolalaista.

Ammuttujen uhrien luku on suuri ja vielä suurempi niiden Sakkolan miesten luku, jotka kärsivät sodasta saaduista vammoista tai kantavat rautaa ruumiissaan, muistona noista vaikeista ajoista. Kotimme jäivät rajan tuolle puolen, mutta siitä huolimatta emme ole, emmekä saa olla katkeria. Olemme tehneet sen, minkä olemme voineet ja uskon vieläkin, että vanhempien Sakkolassa syntyneiden ja myöskin heidän lastensa mielestä, kannattaa tätä maata puolustaa ja sen vapautta suojella.

seuran käytettävissä. Musikaaliset nuoret miehet Bernhard Ryyppö, Matti Kuparinen, Aapo Kurikka ja Onni Pursiainen esiintyivät usein viuluineen seuran tilaisuuksissa. Seuralla oli myös oma seuralehti Männynkäpy, joka vieläkin vaalii seuran jäsenten kirjallisia harrastuksia.

Sotien jälkeen on seura jatkanut toimintaansa Vesilahdessa, johon huomattava osa seuran jäseniä on saanut uuden kotipaikan.

Riiskan nuorisoseura toimi Suvannon etelärannalla ja sillä oli hyvin lahjakkaita jäseniä. Sellaiset nimet kuin Aleksanteri Aava (Kuparinen), Helena ja Alma Kuparinen, Simo Tuokko, Niilo Penttinen, Nikolai ja Vilho Kiiski sekä monet muut nimeltä mainitsemattomat jäsenet tekivät seuran varhaisessa vaiheessa hyvinkin arvokasta työtä kotiseudun onneksi. Seuralla on ollut oma soitto-kunta sekä laulukoulu ja opintokerho. Näytelmiä esitettiin, mm. »Kun naiset pelkäävät». Myös tehtiin 30-luvulla esitysretkiä useimpiin lähikyliin. Riiskan kylään jäi rakenteilla oleva seurojen talo Kopperoisen mäelle 1939 hetkellä, jolloin jouduimme jättämään rakkaan kotikylän.

Lapinlahden nuorisoseuran nimen kohdalla tulevat mieleen nimet, jotka olivat seuran tukipylväitä kotikylässä, sekä uudella paikalla Punkalaitumella. Seuran alkuvaiheita muistelen Aukusti, Matti ja Aleks Kallosen, Matti Kuparisen, opettaja Antti Sunin puolisoineen, Hilda Söder ym. Myöhemässä vaiheessa, näihin aikoihin saakka Juho Kuparinen, Albin Kallonen, Reino Söderin, Lydyia Ollikaisen Matti Naskalin ym. Nyt on Lapinlahden Nuorisoseura lopetettu.

Haparaisten nuorisoseura on perustettu 1904. Perustajajäseninä mainitaan opettaja Uno Böckerman, Aapro Viskari, Juho Turkkinen, Katri Kiiski, o.s. Turkkinen, Katri Nuora, o.s. Kekki, muutamia mainitakseni. Seuran toiminta on ollut työntäyteistä niin aikeellisesti kuin henkisesti. Seura on kuuden vuosikymmenen aikana rakentanut kaksi taloa lähinnä talkoovoimin. Ensimmäinen talo valmistui Sakkolan Haparaisiin 1925 ja toinen Lempäälän Kuljussa 1955. Vaikka seuralla toimintansa aikana onkin ollut kaksi taloa, niin vielä joutuivat seuralaiset harjoittelemaan jopa navetan parvella ja saavuttivat niin korkeatasoisia tuloksia, joilla pääsivät keskusseuran kilpailuissa ensi sijoille. Lempäälän Kuljussa, seuran nykyisellä kotiseudulla, on seuran toiminnasta ja talon rakentamisesta kantanut suurimman vastuun Aapro, Toivo, Eino, Lahja ja Seemi Nuora, Aaro Viskari, Martti Kekki, Väinö Kekki, Aira, Aarre ja Väinö Leppänen sekä monet muut. Seuran toiminta oli erikoisen vilkasta talon valmistuttua ja jatkuu vielä tälläkin kertaa varhaisnuorisomuotona.

Vilakkalan nuorisoseuran toiminta oli vilkasta ja monipuolista siellä kotona Suvannon rantamalla. Seuralla oli oma talo. Iltamia ja juhlia pidettiin, kurssi- ja opintokerhotoiminta kuului myös seuran ohjelmaan. Vilakkalan nuorisoseuran toiminnasta vastasivat lähinnä Mikko Viskari, Mikko Repo sekä heidän jälkeläisensä monessa sukupolvessa. Vilakkalan nuorisoseuran hiihtojoukkue sai Vuoksen nuorisoseura-piirin kiertopalkinnon omakseen vahvan hiihtourgilu ansiosta. Seura ei ole jatkanut toimintaansa uudella kotiseudulla kylän hajanaisen sijoituksen johdosta.

Kiviniemen nuorisoseura perustettiin 1901. Perustajajäseniä olivat: kauppias E. J. Koppanen, Otto Koppanen, Pekka Puhakka, Eedvard Raaska, Aam Koppanen ja Eemil Männikkö. Seura järjesti juhlat linnan valleilla. Nettotuloilla hankittiin kirjasto. Iltamia pidettiin taloissa, ohjelmassa oli laulua, puheita, lausuntaa sekä pikku näytelmiä. Seuran oma lehti Rientäjä alkoi ilmestyä.

Seuralle rakennettiin oma talo, jolle saatiin lahjoituksena tontti Pekka Puhakalta. Puutavaran lahjoittivat Pölläkkälän sahayhtiöt. Talo vihittiin käyttöön 1912.

Oman kurkkirren alle päästyä seuran toiminta vilkastui. Harrastuksista mainittakoon sekakuoro, näytelmätoiminta, iltamat ja juhlat, kansantanssi, retkeily-, hiihto- ym. kilpailut, osallistuminen kurseille, piirin kilpailuihin ja maakuntajuhlisiin. Seuralla on oma lippu, jonka symbolina on Kiviniemen koski. Toiminta jatkuu edelleen Villalassa.

Røykkylän nuorisoseura. Røykkylän kylä kuului Kiviniemen kanssa samaan koulupiiriin, mutta siellä oli oma nuorisoseura. Toimintaa ohjasivat Vullit, Karppaset, Ollikaiset sekä Vilhelm ja Eino Huuska. Seuralla oli vahva hiihtojoukkue, oma paviljonki, jossa kesällä järjestettiin tilaisuuksia, mm. näyteltiin kerran kokonan näytelmä Anna-Liisa. Sitten seuran jäseniä alkoi liittyä Kiviniemen nuorisoseuraan näyttelijöiden ja laulajien parin. Seuran toiminta oli viime vuosina hiljaisinta.

Uuusilla asuinsijoilla ovat jatkaneet toimintaansa Sakkolan kk., Petäjärven, Haparaisten, Ylä-Suvannon ja Kiviniemen nuorisoseurat. Toiminta on keskittynyt iltama-, juhla- ja näytelmä-harrastukseen, kokouksiin, merkkipäivien juhlamiseen, kansantanssuun ja varhaisnuorisotyötä sekä opintokerhotoimintaa ei sovi unohtaa. Kokoukset, retkeilyt keskusseuran ja piirin juhlisiin ovat myös olleet ohjelmassa. Sakkolan pitäjäjuhljen järjestämiseen ovat seurat myös osallistuneet.

Näytelmä-harrastus ennen sotia oli Sakkolassa erittäin vireätä, ehkä tähän antoi vauhtia se, että omassa pitäjässä asui Etelä-Karjalan Nuorisoseuran näytelmäohjaaja Väinö Renvik ja hänen puolisonsa Iida Pappinen-Renvik. Oppivat tuntemaan ohjaustyössään seurojen näytelijät, usein oli osajako valmiiksi tehty heidän tulleensa seurojen luokse. Kaikkien sakkolalaisten nuorisoseurojen työohjelmiin kuului näytelmä-harrastus, joten voi sanoa, että se oli vankka toimintamuoto seuroissa. Ohjatut näytelmät olivat usein koko illan näytelmiä, joita esitettiin muutamia kertoja oman seuran taloissa. Vierailuja tehtiin naapurikyliin, jopa naapuripiittäjiinkin.

Nuorisoseurojen rinnalle alkoi syntyä myös muita seuroja ja yhdistyksiä Sakkolaan sekä kaikkial-

Petäjäjärven emäntäkoulun oppilaat v. 1935

Petäjäjärven emäntäkoulusta

Petäjäjärven emäntäkoulu oli perustettu ja sijoitettu entiseen Petäjäjärven lahjoitusmaahoviin, jonka maa-alueisiin kuuluivat ennen Suvannon eteläpuolella olevat kylät Sakkolan pitäjistä ja suurin osa Metsäpirtin pitäjää.

Ruotsinvallan aikana tämä lahjoitusmaatila kuului ruotsalaiselle aatelissuvulle. Isovhian aikana se lahjoitettiin venäläisille, kuuluu mm v. 1713 kreivi Ivan Musin-Puskinnille ja v. 1774 paroni J. Freederickszille, jonka suvun jäsenistä moni oli haudattu koulun lähellä olevaan kappeliin. Tältä suvulta Suomen valtio lunasti Petäjäjärven lahjoitusmaahan v. 1873 - 74 ja antoi maat entisille lampuodeille. Myös kantatilan maat jaettiin myöhemmin, itsenäisyyden aikana, asutustiloina tilatommille. Päärakennuksen ympärille jätettiin valtiolle 6 ha viljelysmaata sekä muutamia kymmeniä ha haka- ja metsämaata. Tämän jälkeen, kun kantatila oli jätetty valtiolle, teki Viipurin läänin Maanviljelysneuvoston emäntäkoulun saamiseksi tälle tilalle. Nämä aloitteet, joiden alkuunpanijana oli silloinen maanviljelysneuvoston sihteeri, myöhemmin pj., maanviljelysneuvoston Erkki Pullinen, veivät siihen, että Suomen senaatin maanviljelystoimikunta antoi v. 1913 maataloushallitukselle kehotuksen yksissä neuvoin Viipurin l. Maanviljelysneuvoston johtokunnan kanssa tehdä ehdotus puutarha- ja emäntäkoulun perustamisesta tälle kantatilalle sekä laatia ohjelma ja talousarvio koulu varten.

Tämä ehdotus meni maataloushallituksen puoltavan lausunnon kanssa senaattiin, jossa se ei kuitenkaan antanut aihetta enempiin toimiin.

Paikkakunnalla heräsi kumminkin voimakas harrastus koulun saamiseksi. Maamiespäivillä Konnitsan maamieskoululla v. 1920 oli jo valittu toimikunta, jonka kutsusta Sakkolan, Metsäpirtin, Raudun, Valkjärven, Vuokselan ja Py-

le Karjalaan. Perustettiin urheiluja maamiesseuroja, marttayhdistyksiä, lotat ja suojeluskunta, itsenäiset sekakuorot ym. kuuluivat meillä pitäjän kuvaan.

Kaikkilla seuroilla oli yhteistä varojen hankkiminen toimintansa tukemiseksi. Järjestettiin iltoja ja juhlia, joissa näytelmien esitys oli tärkeä ja välttämätön ohjelmanumero. Tämän vuoksi levisi ohjattu näytelmäharrastus melkein jokaiseen Sakkolan kylään. — H. U.

hjärven marttayhdistysten ja maamiesseurojen edustajat kokoontuivat kokoukseen Kiviniemen huhtikuussa v. 1920. Kokouksen yksimieliseksi päätökseksi tuli "anoa mitä pikimmin perustettavaksi Talouspuutarha- ynnä talvisir myös Käsityökoulu Petäjäjärven kantatilalle", kuten sanat kuuluivat. Asiaa eduskuntaan viemään valittiin kansanedustaja, opettaja Matti Valkonen, joka lausui eduskuntaaloitteen, mutta tämäkään anomus ei vienyt toivotuun tulokseen.

Maataloushallituksen silloinen ylijohtaja, koululle sittemmin niin rakkaaksi käynyt huoltaja ja rohkaisija, maanviljelysneuvoston Uno Brander, teki kuitenkin opetusosaston silloisen päällikön maatalousneuvoston Hällströmin kanssa kaikkensa koulun saamiseksi.

Kun maataloushallituksella oli v. 1922 onni saada maatalouskoulun rakennusrahoja vähän runsaammin, päätti se käyttää 50000 mk tämän koulun päärakennuksen korjauttamiseksi. Vuosina 1923 ja 1924 saatiin maataloushallitukselta vielä lisää rakennusrahoja ja saatiin jatkaa töitä, joskin summa on pidettävä erittäin vaatimattomana, ottaen huomioon, miten huonossa kunnossa korjattavat rakennukset olivat ja miten perin pohjin ne on uusittu, sekä miten paljon rakennettiin uusia rakennuksia. Näin suhteellisen alhaisin kustannuksin päästiin kun rakennusten suunnittelu ja teettäminen oli arkitieteitä Paatelan taitavissa käsissä.

Uuden vuoden korjauksiin saatiin rakennukset välttävään kuntoon. Maapinta-ala alkuperäisestä lisättiin niin, että perustettavalla koululla oli oppilailta havaintotila, pinta-ala yhteensä n 60 ha, josta peltoa 10 ha, puutarhaa 1 ha, laidunta 6 ha, metsää n 40 ha.

Entisistä rakennuksista päärakennus, palvelusväen rakennus ja meijerirakennus korjattiin sopivaksi emäntäkoulun tarkoituksiin, ensin mainittu varsinaiseksi koulurakennukseksi ja toiset opettaja- ja oppilasasunnoiksi. Yhteensä niissä oli 26 työskentely- ja asuinhuonetta. Talousrakennukset tehtiin kaikki uudet.

Maataloushallitus pani erikoisella huolella taloa kuntoon ei vaan ulkoa vaan sisältäkin. Sisustamisessa ja kaluston suunnittelussa näki tarkastaja Eliina Kanervo suurimman vaivan ja uhrasi paljon työtään saaden siten esimerkiksi keittiön ja ruokasalin ensiluokkaisiksi ja maan ensimmäisiksi kouluhuoneiksi käytännöllisyydessään.

Koulutyö päästiin aloittamaan maaliskuun 3. p:nä 1924, jolloin alkoi kaksi ja puoli kuukautta kestävä käsityö- ja talouskurssi, oppilaita 18. Saman vuoden syksyllä oli samallinen kurssi. Varsinainen emäntäkoulu alkoi tammikuun 15. p:nä 1925.

Opetus oli emäntäkoulukurssilla alusta alkaen sekä tietopuolisista että käytännöllistä. Tietopuolisesti opetettiin ruokatarvareita, kodinhoitoa, puutarhanhoitoa, terveys- ja pienten lasten hoitoa, käsityöoppia, maanviljelys- ja maatalanhoitoa, karjanhoitoa, laskentaa, kirjanpitoa, aine- ja asioimiskirjoitusta, yhteiskuntaoppia, kasvatustieteitä, voimistelua ja laulua. Lisäksi pidettiin keskustelukurssuksia, joihin jokainen oppilas vuorollaan valmistui esitelmän, jonka johdosta keskusteltiin. Käytännöllisissä töissä vuorottelivat oppilaat ruoanlaitossa, puutarhatöissä, käsityöissä, kodinhoitotöissä, kotieläin- ja maataloustöissä.

Johtokunta merkitsee paljon koulun menestymiselle. Emäntäkoulullamme oli onni saada asiaan innostunut johtokunta. Alkava, rakennettava, alusta alkaen suunniteltava koulu usein tarvitsee sen läsnäoloa ja varsinkin puheenjohtajaansa. Johtokuntaan kuului vain kolme jäsentä, joista yhden määräsi maataloushallitus, toisen Karjalan Marttayhdistyksen Piiri-liitto, kolmantena jäsenenä koulun johtaja. Varajäsenet osallistuivat kokoukseen vain varsinaisen jäsenen estyneenä ollessa.

Koulun johtokuntaan kuuluivat vakinaisina jäseninä: opettaja Matti Valkonen Sakkolasta, ollen koko koulun toiminta-aajan johtokunnan puheenjohtaja. Hänen erikoista, lämmintä harrastustaan koulua kohtaan osoitti se, että hän, aikaansa ja vaijojaan säästämättä, kulki koulun asioissa sekä virastoiltaan puheilla että aivan luke-mattomia kertoja koululla sen järjestelyasioissa. Vain yksi johtokunnan kokous, koko koulun toiminta-aikana, pidettiin ilman häntä.

Vuokselasta kuului johtokuntaan samoin koko koulun ajan emäntä, talousneuvos Helena Virkki, jonka äidillinen sydämellisyys oli korvaamaton koulun historiassa. Muina johtokunnan jäseninä ovat olleet mv. Albert Karvonen Sakkolasta, osan ajasta varajäsenenä, sekä emäntä Maria Vesalainen Raudusta.

Opettajia oli koulussa viisi, maatalousaineiden opettaja, käsityönopettaja, puutarhaopettaja, kaksi

MARTTAYHDISTYSTOIMINNASTA

"Päivä kun paistaa pirttiin pieneen", lauloivat Martat kokoontuessaan omiin tilaisuuksiinsa sielä omilla rakkailla kotitankuvillaan. Marttayhdistyksen oli suuri merkitys henkisenä sekä taloudellisenä kasvattajana naisten, etenkin perheen emänten keskuudessa. Henkinen kasvu opittiin kokouksissa, illanviettoja ja juhlia järjestämällä. Talouspuolta edistivät erilaiset kurssit ja opintopäivät.

Sakkolan Marttojen toiminta jatkuu vielä uusilla asuinsijoilla, laulavat edelleenkin: "Työtäni teen ja olen onnellinen", kokoontuessaan yhteen. Suvanto Säätön ja eri seurojen järjestämissä pitäjänjuhliissa ovat Martat aina huolehtineet tarjoulupuolesta.

Sakkolan Marttayhdistyksistä ovat vielä toiminnassa seuraavat: Kiviniemen - Rökkylän yhdistys toimii Lempäälän - Viialan seudulla, pj:nä Lempi Nykänen ja sihteerinä Taimi Sipiläinen, Haparainen Martat toimii Lempäälän Kujussa, pj. Pirjo Kallonen, siht. Emma Koiranen, rahastonh. Hilja Nuora, Lapinlahden Martat Punkalaitumen Oriniemessä nimellä Oriniemen Marttayhdistys, pj. Anna Naskali, Ojaniemen - Koskioisten Martat Punkalaitumen Koskioisissa, pj. Anna Tenkanen, Sakkolan Kk ja Viiksanlahden Martat Pirkkalassa, pj. Sanni Laamanen, siht. Leena Pennanen ja rahastonh. Ida Niippa. Riiskan Martat ovat lopettaneet toimintansa.

Nykyisin lienee Karjalan nimi parhaimmin tunnettu Marttojen toimesta karjalanpiirakoissa ja karjalanpaistissa, josta Marttoille parhaat kiitokset. Perinteelliset käsityöt, kudonnaiset ja virkkaus kuuluvat edelleenkin Marttojen ompeluseuraohjelmaan. Jatkuvaa utuutusta sekä reipasta mieltä kaikille Marttoille toivottaa Sakkolan tyttö.

Sakkolan Marttojen neuvontapiiri

Muutama sana vanhaa marttataistoriaa Sakkolan Marttojen neuvontapiirin työstä. Neuvontapiiri perustettiin Sakkolan kaikkien marttayhdistysten, joita oli muistaakseni yhdeksän, yhteiseksi elimeksi, joka toimi n 10 vuotta ennen sotia. Neuvontapiirin tehtävänä oli palkata neuvoja joka kävisi kaikissa yhdistyksissä pitämässä kurssuja. Yhdistysten puheenjoht-

talousopettajaa. Koulun ensimmäisenä johtajana ja maatalousaineiden opettajana lehtori Hanna Karttunen. Hänen osalleen tulikin opettajakunnan raskain ja vaativin tehtävä, hän laski perustan ja näytti suunnan, joka teki koulusta tunnetun ja tunnustetun läpi Suomen. Toisena uranuurtajana edellämäin tunnettu maatalousopettaja, Ida Ollila, ollen hänkin tunnollinen ja taitava uudisraivaaja.

Vuodesta 1929 koulun lakkauttamiseen saakka, myös perinteitä jatkaneen Naantalien Emäntäkoulun, johtajana ja maatalousaineiden opettajana toimi Kreetta Halminen. Muina opettajina olivat Kerttu Aillas, o.s. Lehtiranta, talousopettaja, samoin Elsa Huitti, o.s. Stauffer, ja Siiri Räsänen, o.s. Liimainen, Sofia Reini käsityönopettaja, Anna Tiainen puutarhaopettaja, Mirja Hiidenheimo talousopettaja, Lyyli Murtti, o.s. Rytsälä, talousopettaja, Aili Sallenvuo talousopettaja, Aune Vuorinen o.s. Kotiaho, käsityönopettaja, Kyllikki Vesterinen talousopettaja, Siviä Rantamäki talousopettaja.

Kouluhuoneiden pienuuden ja oppilashuoneiden, joita oli 8, vähälukuisuuden tähden otettiin oppilaita vuosittain vain 35-42. Oppi-

tajat tai heidän valtuuttamansa kävivät näissä neuvontapiirin kokouksissa, joita pidettiin kerran kuukaudessa eri puolilla Sakkolaa. Kokouksissa suunniteltiin neuvonantajat ja kaikki kurssit, joita pidettiin paljon. Tämän piirin tehtävänä oli myös hankkia varat neuvonantajien palkkaukseen, joka tehtävä ei ollut kaikkein helpompia toimia.

Neuvontapiirin puheenjohtaja oli alussa rouva Maija Virkki 3 vuotta, sen jälkeen opettaja Anna Tiainen, sihteerinä opettaja Hilma Koskenjaakko, rahastonhoitajana emäntä Hilja Ryyppö.

Tämä neuvontapiiri tietysti kaikkien marttojen myötävaikutuksella järjesti ravintolan Kiviniemen suuriin maatalousnäyttelyihin ja teimme sen niin perusteellisesti, että pöytäliinat ja pyyhkeetkin kuodottiin aivan tätä tarkoitusta varten. Nämä näyttelyt tosin helpottivat rahatilannetta pitkiksi ajoiksi Kiitän vieläkin Teitä kaikkia mukana olleita. Olisi mukava kaikkia vielä tavata. Kiitän erikoisesti rouva Maija Virkkiä, joka oli pääemäntänä, opettaja Koskenjaakko ja Hilja Ryyppö huolehtivat myös aineiden hankinnasta. - 46 Mukana o l l u t .

Sakkolan Petäjäjärven Marttayhdistys

perustettiin 1918. Sen perustajajäsenet olivat Rosa Holopainen, Amalia Ryyppö, Hilda Kallonen, Helmi Karppanen, Anna Lamppu, Helena Lamppu ja Helena Raaska. Yhdistys piti alkerasti ompeluseuroja, erilaisia kurssuja, juhlia ja iltoja. Marttayhdistys on vielä toiminnassa, vaikka pitkät matkat tekevät haittaa. Vieläkin pidetään ompeluiltoja, kurssuja jopa juhliakin. - 46 vuotta mukana o l l u t .

Ylä-Suvannon Marttayhdistys

Viiksanlahden Marttayhdistyksen kuuluivat kaikki Viiksanlahden koulupiirin kylät. Kokouksista pidettiin kerran kuukaudessa eri kylien marttojen kodeissa, joissa läsnäolojoita oli aina useita kymmeniä.

Tästä yhteisestä marttayhdistyksestä erosivat Haitemaan ja Panusaaren martat 1920-luvun alkupuolella, perustaen itsenäisen yhdistyksen, jonka nimeksi tuli Ylä-Suvannon Marttayhdistys. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi tuli

laaksi pyrkijöitä oli niin runsaasti, että voitiin ottaa vain 60 % hakijoista. Oppilaita oli eniten Sakkolasta, lähinnä Raudusta, Valkjärveltä, Pyhäjärveltä, Vuokselasta ja Metsäpirtistä. Kaikkiaan oli maantieteelliseltä Kannakselta oppilaita 75 %, 10 % Itä-Karjalasta, muualta Suomesta vain 15 %.

Lähiseutujen mielenkiintoa koulua kohtaan todisti se, että joka vuosi kävi retkikuntia koulua tervehtimässä ja siihen tutustumassa. Etupäässä martat ja maamiesseurat muistivat koulua retkillään. Myös puolustusvoimat kävivät oikein lentokonein talvisaikaan tervehdyksyneillä, käyttäen läheistä Petäjäjärven jäätä lentokenttänä.

Koulun viimeisen kurssin päättäjäiset olivat emäntäkoululla 24.10.1939, joka aika muodostuikin koulun päättymispäiväksi. Talvisodan kolmantena päivänä paloväet koulurakennukset maan tasalle.

Petäjäjärven Emäntäkoulun toverikunnan jäljelle jääneet varat jaettiin Sakkolan, Raudun, Valkjärven, Pyhäjärven, Kivennavan, Vuokselan, Metsäpirtin ja Kaukolan siirtomarttayhdistyksen kesken, koska näistä pitäjistä oli eniten oppilaita koulussa, seuraavina olivat Ayräpää, Käkisalmen mlk, Koiviston... - K.H.

Sakkolan tuloksekkaasta urheiluelämästä

Talvi- ja jatkosodan jälkeen oli Karjalan heimon osuus Suomen huippu-urheilun tasolla erittäin huomattava. Olihan saavutettava »paikka auringossa», päästävä arvostuksessa toisten heimojen tasolle. Myös Sakkolassa syntyneet ja heidän lapsensa ovat tehneet pienen isänmaamme hyväksi suuria tekoja olympiavoitoista ja Euroopan mestaruuksista ja maaotteluvoitoista kamppailtaessa.

Siniristi rinnassaan

Hiihtäjä Oskari Rouvisen latu alkoi Kiviniemen kylästä ja kierteli voitollisesti Salpausselän sekä oli mitalin arvoinen hiihtäjä Ounasvaaralla ja Suomen mestaruuskilpailuissa. Oskari oli mukana myös v. 1936 olympiajoukkueessa varamiehenä. Asuu nykyisin Jyväskylässä.

Hiihdon maailmanmestari, suurmestari, Ounasvaaran kolmoisvoittaja, Suomen mestari neljästi on August Kiuru. Hän on syntynyt Sakkolan Hovinkylässä, joskin muutti jo nuorena toiselle paikkakunnalle. »Aksu» on myös olympialaisissa saavuttanut viestihiihdossa hopeamitalin ja maailmanmestaruuskilpailuissa henkilökohtaisen pronssimitalin.

Pysyäksemme hiihdon MM-kilpailuissa on muistettava mäkihypyypääjä Veikko Heinonen Lahdesta. Hän on varmistanut hopeamitalin Suomelle kaksoisvoiton. Hänen äitinsä on Helena Kurikka Petäjärveltä ja olen isänkin kansa Sakkolassa kirvestä takkonut. Ampumahiihdon kansainvälinen tekijä on Arvo Kinnari Sakkolan Kirkonkylästä. On ollut pistesijalla MM-kilpailuissa, jopa Saporon matka oli aivan hilkulla. Äidin puolelta on Arvo Kirkonkylän Hallikaisia.

Emil Kuisman pojat ovat kulkenet sukunsa latua hyvällä vauhdilla. Manne on voittanut Kockolan kisoissa, jolloin jälkeen jäi suurtekiä Mora-Nisse Karlsson Ruotsinmaasta. Lisäksi monia

hyviä sijoituksia suurkilpailuissa. Lauri on saavuttanut akateemisen maailmanmestaruuden ja akateemisen Suomen mestaruuden. Immo on Suomen mestari alle 18-vuotisten sarjassa ja Salpausselän kolmonen. Kun otetaan huomioon toisessa kirjoituksessa mainitut vanhemman polven saavutukset, ei liene Suomessa montakaan samaan »kastiin» yltävää hiihtoperhettä. Kuismat lähtivät ladulle Sakkolan Pannusaaresta.

Samppa Viskari on kammotellut jopa Veikko Hakulisen kanssa 10 km hiihdossa ja on ollut Hämeen hiihdon parhaita voimia. Nykyisin tunnustettu urheilujohdaja ja seuratoimitsija. Kotikylä Vilakkala. Hiihdon puolella on vielä mieleen muistunut Eino Savinen Petäjärveltä ja Oiva Huuska.

Talviurheilijoista on lisäksi muistettava nuoremman polven edustaja Mikko Räikkönen, vanhemmat Sakkolan Kiviniemestä. Mikko on Suomen mestari jääkiekossa, edustajan KOOVEE:tä Tampereelta.

Kesäolympialaisissa on pronssille yltänyt maratoonari Veikko Karvonen sekä saavuttanut viidennen tilan. Hänellä on myös Euroopan mestaruus ja hopeamitali Euroopan mestaruuskilpailuissa sekä voittoja Amerikoissa ja Japanissa, Pohjoismaiden mestari, moninkertainen Suomen mestari ja paljon muita suursaavutuksia. Hän on syntynyt Sakkolan Petäjärvellä.

Jorma Valtonen on syntynyt Sakkolan Valkjärvellä. Hän saavutti V sijan Helsingin olympialaisten pituushypyssä ja voittanut maaotteluissa.

Pankinjohtaja Pentti Repo on syntynyt Sakkolan Kaarnajoella. Hän on Suomen ennätysmiehes kiekonheitossa. Edustanut Suomea Euroopan mestaruuskilpailuissa ja maaotteluissa.

10-ottelussa on Ilmari Karppanen saavuttanut Suomen mestaruuden, lisäksi oli sotien aikana ja jälkeen kansallista tasoa kuulantyyppönsä. Hän on Sakkolan Röykkylästä. Kansallista tasoa taivoittaneista sakkolalaisista tulee muistiin Matti Ukonen, suku Sakkolan Riiskasta, kolmiloikkaa yli 14 metriä ja Matti Naskali, Kirkonkylästä? 400 m alle 50 sek.

Tällä hetkellä ovat tulevaisuuden toivoista lupaavimmat: Arja Patja, vanhemmat Sakkolan Lapinlahdesta, naisten ja tyttöjen kuulassa ja kiekossa, saavuttanut tyttöjen Suomen mestaruuden ja edustanut maamme maaotteluissa, sekä Harri Käppi, Kiviniemestä, nuorten SM-mitalimies ja maaotteluedustaja.

Jos on lisää tietoja sakkolalaisista urheilijoista, niin tiedot ovat tervetulleita osoitteella: Suvannon Seutu 37370 Narva. — V. P.

Sakkolan Jäntevä

Urheilu jossain muodossa on ollut pidetty harrastus kautta aikojen, se on innostanut katsojakin mukaan. Nuorisoseurojen ohjelmaan on perustamisesta saakka kuulunut osana urheilutoiminta. Vuonna 1913 katsottiin kumminkin Sakkolassa tarpeelliseksi perustaa urheiluseura edelleen kehittämään ja hoitamaan edustusta naapuripiiriin.

Koska on käynyt niin hyvin, että alkuperäiset pöytäkirjat ovat säilyneet, on paikallaan lukea mitä niillä on kerrottavana.

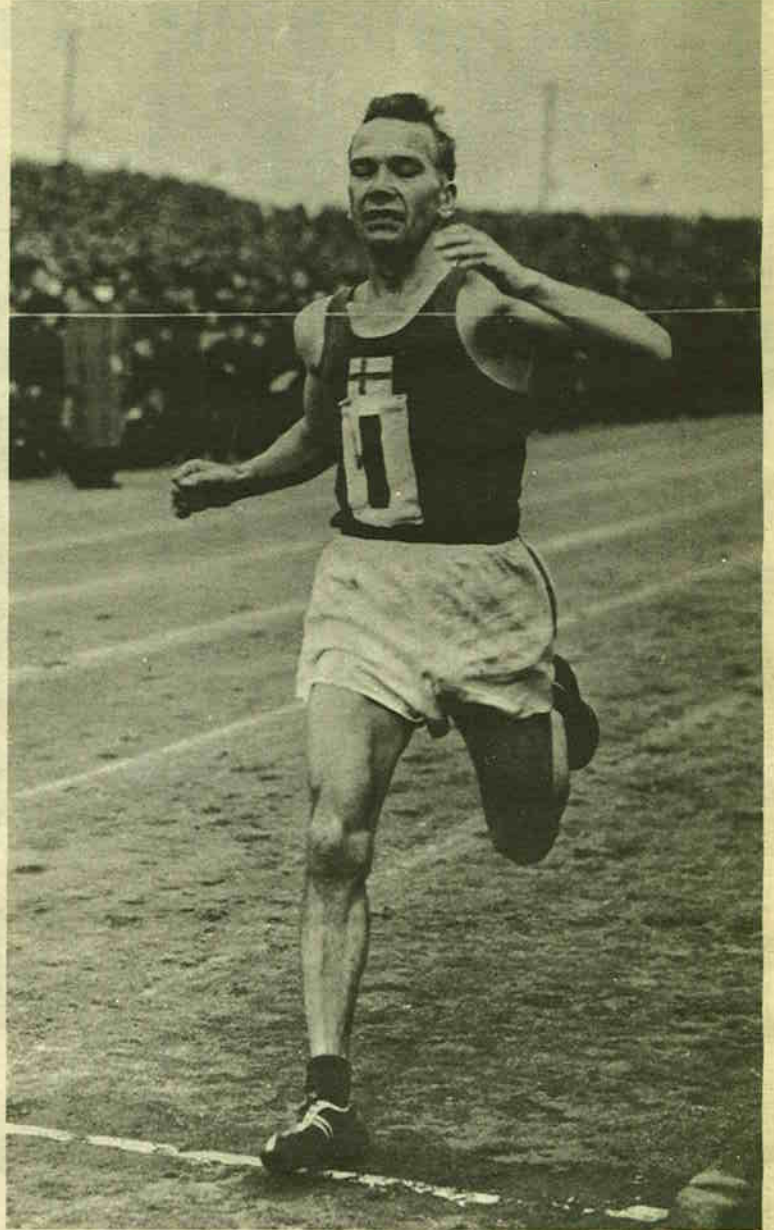
»Pöytäkirja Sakkolan urheilijain kokouksesta Sipilänmäen aholla 29 p:nä kesäkuuta 1913.

Päätettiin perustaa Sakkolan pitäjää käsittävä urheiluseura. Valittiin viisihenkinen toimikunta hakemaan mallisääntöjä, ja tulivat niiksi toht. Y. Salminen, Matti Laamanen, Mikko Karonen, Aleks Sipiläinen ja Mikko Pitkänen. Perustavan kokouksen kokonkutsujaksi valittiin toht. Y. Salminen.»

Seuraava pöytäkirja on kirjoitettu Kunnantuvalla elokuun 10. p:nä 1913. Tässä kokouksessa poismuuttaneen toht. Salmisen tilalle kutsuttiin Eemil Repo. Samassa kokouksessa päätettiin lähettää seuran edustajia urheilujuhlin Pyhäjärven Montrualle.

Näin lähti urheilutoiminta käyntiin Sakkolan Jäntevän puitteissa. Seuran virkailloiksi valittiin seuraavat: puheenjohtajaksi, äänestyskäsillä, Matti Laamanen, siht. Santeri Jermolajeff ja rahastonhoitajaksi Mikko Pitkänen. Lisäksi seuraavassa kokouksessa Mikko Pitkäsen talossa Viiksanlahdessa valittiin johtokuntaan Antti Kuisma, Aleks Sipiläinen, Manu Pitkänen ja Yrjö Pitkänen. Panttiin tuumasta toimeksi ja iltamia ja kilpailuja järjestettiin, toiminnan kattaessa koko pitäjän alueen.

Seuran hiihtäjät osallistuivat maaliskuun 22. p:nä Käkisalmen Sanomain hiihtoihin ja viikkoa myöhemmin Viipurissa. Osanottajat olivat Juhon Keinänen, Matti Laulajainen, Jooseppi Huuska, Jooseppi Vulli, Evert Männikkö, Salomon Käppi ja Albert Vulli. Myöhemmin osallistuttiin Viipurin hiihtoihin, jopa oli kiertopalkinto katkolla, mutta yhden miehen keskeyttäminen esti lopullisen voiton joukkueena, vaikka henkilökohtaisesti olikin kolmoisvoitto selvä, lienee ollut v. 1915, jolloin Keinänen oli ensimmäinen, Männikkö toinen, Laulajainen kolmas ja Vilh. Karvanen

Veikko Karvonen voittaa Asahi-maratonin Japanissa v. 1955

ylkstoistas, mutta yksi puuttui ja sen »seurauksena» Keinänen sai vuoden kilpailukiellon. Näihin hiihtäjiin kuuluivat myös kiinteästi nimet Juhon Kylläinen, Manu Kurikka, Manu Viskari, Matti Kuuppo, Aapro Viskari ja A. Repo. Ehkä monia muita, joiden nimi ei muistu mieleen. Samana vuonna järjestettiin Käkisalmen piirin urheilun ja kesäjuhlat 10.—11. p:nä heinäkuuta 1915 Kiviniemessä. Juhlien ohjelmassa oli mm. torvimusiikkia Sakkolan soittokunnan esittämänä ja juhlapuhujana itse Tahko Pihkala. Tänä vuonna siirtyi toiminnan painopiste Haltermaan puolelle, josta on osoituksena, että suunniteltiin jopa yhteistä toimitaloa Ylä-Suvannon nuorisoseuran kanssa.

Vuonna 1916 Jäntevä, jaettiin ns. »osakuntiin», kyläosastoihin: Kiviniemi, Röykkylä-Petäjärvä, Haltermaa — Viiksanlahti, Kirkonkylä — Korhola — Sipilänmäki, Haparainen — Kelja — Vilakkala — Volossula — Taipale ja Räihäranta — Noisniemi — Kunnikaanrasti.

Näin tiivistyi toiminta ja edustus pitäjän ulkopuolelle oli vilkasta. Kesäurheilussa oli Jäntevän Manu Pitkäsellä Viipurin piirin »urheilukuninkaan» titteli, jolloin hän saavutti kymmenottelussa 6 lajivoittoa ja »kuninkuus»-mitalin. Hänellä on vieläkin tallessa n. 40 mestaruusmitalia.

Tämän jälkeen yhdistys- ja seuratoiminta tietyistä tapahtumista johtuen katkesi ja jatkui vasta 1920, jolloin puheenjohtajaksi tuli Juhon Turkinen Haparaisista, sihteeriksi Yrjö Koppeironen ja rahastonh. Matti Paaso. Seuran keskuspaikaksikin muodostui Haparainen seutu. Muuten Matti Paaso oli kansakouluseminaarilaisten ennätysten omistaja

kuulassa ja moukarissa. Tämän jälkeen tuli myös »vastaisku» pitäjän länsipuolta; perustettiin Ylä-Suvannon N.S. Urheilijat ja Kiviniemen Urheilijat. Myönteistä oli, että 1933 perustettiin Lapinlahden kyläosasto. Petäjäjärven osasto oli ajat sitten nukahtanut ja herätettiin uudelleen henkiin vasta aivan talvisodan kynnyksellä. Nyt jälleen siirrettiin pääseura kirkonkylään, joka olikin onnistunut teko. Kun puheenjohtajaksi saatiin nuori luutnantti Pentti Valkonen, alkoi uusi vaihe seuran historiassa. Tällöin tuli v. 1938 myös Haltermaa jälleen mukaan. Kun samanaikaisesti valmistui suojeluskunnalle urheilukenttä kirkonkylään, näytti kaikki lupaavalta. Myös Kasarmilaan kyläosasto (vai oliko vallon itsenäinen »Isku»).

Kun hiihto siirtyi maastoon, on tältä ajalta muistettava veljekset Eemil, Arvi ja Manu Kuisma sekä Väinö Sares. Salpausselällä oli v. 1932 Sares 10:s 10 km, E. Kuisma 13:s ja 12:s 50 km. Hiihtäjinä muistetaan myös seuraavat Nallin veljekset, Arvo, Aarne, Alvar ja Onni, Väinö ja Toivo Viskari, Viljo Turkinen, Aapro ja Matti Jääskeläinen, Leevi Loponen, Aapro ja Eero Kurikka, Martti Salmela, Toivo Koironen, Väinö Kurki, Martti ja Viljo Karonen, Heino, Viljo ja Aarne Kurikka, Yrjö Pulakka, Viljami ja Kauko Virolainen ja Väinö Pekkanen.

Kesäurheilussa on muistettava mm. Aaro Kekki, Edvart Koironen, Emil Pitkänen, Armas Laamanen, Matti Naskali, Pentti Valkonen, Martti ja Toivo Salmela, Matti Paaso, Toivo Koppeironen, Matti Kuuppo (nuorempi), Kalervo Viskari, Arvi ja Reino Söder ja Lauri Lemmetti. 1920-luvulta on muistettava Albert Viskari, joka suoritti asevelvolli-

Hiihtäjä Oskari Rouvis ja hänen palkintokaappinsa

Kuusikkoniemeen ja asemanrantaan vesitornin kohdalle.

Nämä alueet valtio vuokrasi 5 vuoden sopimuksella halukkaille. Vuokraajia olivat ainakin metsäpirttiläiset Laulajaiset, Myöhäset, Tahvo Peltonen ja viimeksi Mikko Peltonen. Taneli Torri oli vuokraajana vuosina 1910-20, hän oli kotoisin Virolahdelta.

Viime aikoina kalastettiin vain Taipaleen joen suupuolella ja Kiviniemen yläpuolella isorysillä ja lohipadoilla. Kiviniemen koskesta ongittiin lohta erikoisella pohjaongella, jota sanottiin »nupiksi». Tämä »nuppi» oli paikkakunnan omaa oivallusta ja oli nykyisen peiliöngän alkumuoto, joskin vielä parempi ja syötilä varustettu.

Tälläistä onkea ei nykyisin ole kauppoista saatavana. Onkiessa soutu- ja veteli vastavirtaan ja onkea pitelevä »nyky» 5-10 sek. tahtia. Kiviniemeläiset kävivät lohia onkimassa myös Nevalla ja Pohjois-Suomen koskissa.

Onkiessa ei saanut puhua. Jos onkija tahtoi veneen sivulle, niin hän taputti kädellään sen puoleista polveaan, jonne vene oli ohjattava. Väsytyt lohet nostettiin haavilla veneeseen. Tämä onkimistapa opittiin ja kehittyi jo viime vuosisadan puolella. Viimeiset ammattonkijat Juhon Keinänen ja Antti Holappa kävivät vielä 50-luvulla muutamana syksynä onkimassa Utsjoella ja saivat erittäin hyviä lohisaaliita. — V. Vuorinen.

Kiviniemen Urheilijat

Heti vapaussodan jälkeen heräsi Kiviniemessä ajatus paikallisen urheiluseuran perustamisesta paikakunnalle. Ajatus kiteytyi teoksi v. 1925, jolloin perustettiin urheiluseura Kiviniemen Urheilijat. Lisää intoa seuran toiminnalle antoi, kun liikemies, olympiamies ja mestariampuja Nestori Toivonen testamentissaan lahjoitti Viikkanselän Radiumparantolan Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitolle. Täällä opistolla oli heti ensimmäisillä kursseilla Kiviniemen Urheilijoista kaksi miestä, joten seuran yleisurheiluvallantajat olivat tavallista seurojen tasoa pätevämpiä tehtävässään.

Urheilu- ja kesäjuhilla saatiin varoja, joilla hankittiin täydelliset voimistelutelineet ja yleisurheiluvälineet. Kiviniemen kesäradalle (raviradan sisäpuolelle) tehtiin tarpeelliset heitto- ja hypypaikat. Juoksuratakin oli suunniteltu, mutta tunnettujen tapahtumien takia jäi tekemättä.

Valitettavasti kaikki KU:n arkistot tuhoutuivat, joten puheenjohtajakin on muistin varaisesti muisteltu. Ainakin tehtäviä K. Kaitala ja joht. V. Korjus ovat muistamisen mukaan toimineet puheenjohtajana. Johtokunnassa olivat ainakin Vilh. Nuora Petäjäjärveltä — oli aikansa parhaita kiekonheitäjiä, tavoitti 40 m kaaria sekä juoksi vieläkin voimassa olevan Kiviniemen Kesäradan 400 m ennätyksen alle 54 sek., sekä kersantit Haapaniemi ja Kärkkäinen Kasarmilasta. Pitkäaikaisena sihteerinä oli kansakoulunopettaja Ilmari Pihlajaniemi ja rahastonhoitajana myymälänhoitaja Väinö Kiuru.

Emme puutu enemmälti aikaisemmin aktiivisesti urheilijoihin kiviinimeläisiin, rajoitumme tähän 14 vuoden toiminta-aikaan.

Tältä ajalta on mainittava KU:n hyvä voimistelujoukkue, jota johti Arvo Koho. Kaikki muistamme hiihtäjä Oskari Rouvisen, joka voitti kerran sodan jälkeen Salpausselän 50 km hiihdon ja sijoittui kolmen parhaan joukkoon Suomen mestaruuskilpailuissa ja Ounasvaaran hiihdoissa. Poikaseina oli hänellä tasaväkinen kilpailija T. Rääkkönen ja myöhemmin kunnostautui Johannes Vanhanen kilpailuilla. Myös hiihtäjä-maratoonari Viljami Virolainen edusti KU:ta nuoruusvuosinaan.

Yleisurheilun puolella kilpailivat seuran alkutaipaleella menestyksellä ainakin Toivo Männikkö, pituutta yli 650, Paaso juoksi tilastoaikojen 100 m:llä. Eero Käpin keihäänkaaret kantoivat yli 50 metriä, samoin Herman Backmanin, mikä oli 1920-luvulla vielä huomattava tulos.

Seuraavalla aikajaksolla — 1930-luvun alkuvuosilta — on muistissa kers. Kärkkäinen 100–400 m ja nyky luutn. Mannerheimristin ritari Toivo Honkaniemi 400–1.500 m. Pikamatkoilla nykyinen mus.kapt. Erik Nurminen, Tauno Hinkkanen ja Aatos Koho sekä Ilmari Karainen. Hyydyssä oli Tauno Hinkkanen korkeudessa päättään 2 senttiä korkeampi ja Mikael Orho hypäsi jo poikasena kolmiloikkaa kolmetoista ja puoli metriä. Ennen muita on muistettava monipuolisuusmieh Aaro Kekki, joka 10-vuotisjuhlakilpailuissa voitti kaikki muut lajit paitsi 1.500 metriä. Keskimatkoja hallitsi Huuskon suku Röykkylästä. Eino oli nuorukaisena piirin nuortenmestari ja alle 16 minuutin juoksija 5.000 metrillä sen aikuisilla radoilla sekä Tauno ja Viljo myös kilpailivat menestyksellisesti. Petäjäjärveläisistä on lisäksi muistettava Vilho Kuparinen 100 m ja hyyt, Aarne Luukko keihästä yli 57 m ja Viljo Karvanen (Purontaa) keskimatkat.

Opettaja Pihlajaniemi muistaa hyvin kansakoulun »olympialaisissa» kunnostautuneet Onni Laihasen, Viljami Vasileffin ja Lauri Laulajaisen, jotka voittivat n. 10 kunnan »olympialaisissa».

Myös Vuokselasta oli jäseniä KU:ssa. Heistä aktiivisena muistan nimet Pitkänen, Liski ja Käppi. Myös naisten pikamatkalla meil-

Sakkolan Emil Kuisma oli 1930-luvun parhaita hiihtäjiä Kannaksella

lä oli rippikouluikäinen neitonen, joka voitti silloisen Suomen mestarin ja alitti Suomen ennätysajan!

Muistettakoon myös Arkuntanhuan kylässä kasvanut Erkki Roininen, joka oli aikansa ylivoimaisesti lupaavin urheilijanku Sakkolassa, hypäsi pituutta rippikouluikäisenä yli 650. Erkki lähti vapaaehtoisena talvisotaan ja menehtyi sillä matkalla. Hänen tavallaan monet nuoret lähtivät kotalon tielle — suurmaaoitteluun, josta niin kovin usealla ei paluuta ollut.

Kiviniemen Urheilijain alaosastona toimi Kiviniemen Naisvoimistelijat, mutta liittyi sitten Suomen Naisten Liikuntakasvatustalon jäseneksi. Seuran perustaja Ester Pitkänen tuki ja neuvoi ja »yllytti» nuoria tyttöjä toimintaan. Tulosta tulikin, Tanhuvaaran ohjaajakurssin suoritti 2 tyttöä. Hiihtokurssit olivat Kiviniemessä, osallistuttiin SNLL:n suurjuhlille, käytiin Kiviniemen Urheilupuiston kursseilla 4–5 tytön voimin ym. Tärkeä Urheilupuiston tytöt kulivat rautatietä pitkin (uskalsivatkin). Opettajina oli sellaisia tunnettuja urheilunaisia kuin Irja Lipasti ja Ada Onnela. Meidän tytöt olivat silloisilta nimiltään: Aili Koiranen, Alina Karpanmäki, Lempi Koiranen, Helvi Koho ja Ester Rääkkönen.

Naisvoimistelijain sihteerinä toimi Aili Koiranen, voimistelun ohjasi Aili Koiranen, rva Arvelin taikka Leila Männikkö. Purpurin ja muut esitykset säesti viululla Iivari Karpanmäki. Matkat Helsinkiin ja muualle Suomeen rahoitettiin iltamien pitämällä lähityöparistossa. Olisi paljonkin kerrottavaa, mutta tilanpuutteessa on jatkettava Suvannon Seudun palstoilla. — E. H. — A. K. — I. P. ja V. P.

Haitermaan Naisvoimistelijat

20-luvun loppupuolella perustettiin Sakkolan Haitermaan Suomen Naisten Liikuntakasvatustalon alainen seura, joka toimi viireästi talvisotaan asti. Perustavassa kokouksessa oli läsnä Haitermaan ja Pannusaaren tyttöjä suurin joukoin. Seuran ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin rva Alma Kiviranta ja voimistelunohjaajaksi opettaja Sanni Naskali. Alku oli utta ja outoa, mutta mikä puutui taidossa, sen korvasi innostus. Harjoituksia pidettiin kerran viikossa kansakoululla. Paitsi tavallisia »treenausharjoituksia» oli nuori into vetämässä pian »esiintymään». Omalla nuorisoseuran talolla pidettiin iltamia, esitettiin voimisteluohjelmia, laululeikkejä, kansantansseja, kaksintansseja ym. Myöhemmin tehtiin vierailuita ympäri Sakkolaa, vieläpä naapuripiitäjinkin.

Jonkin aikaa toimittuaan seura tarvitsi lisää »ohjaajia» ja utta taitoa työssä. Kun Viipurin Tanhuvaarassa järjestettiin kesäisin voimisteluohjaajakursseja, sinne lähetettiin ensimmäisenä Aino Naskali (nyk. Koiranen) ja parin vuoden väliajoin Hilja Koiranen ja Rauha Koiranen (nyk. Kairesmaa). Tanhuvaarasta palaavat olivat täynnä intoa ja voimisteluharjoitukset saivat uuden sykäyksen. 30-luvun alkupuolella osallistuttiin Viipurin maakuntajuhlilla voimisteluohjelmaan. Juhla oli innoittava ja antoi rohkeutta uusien yrityksiin. V. 1937 Helsingin Suurkisoihin aloitettiin voimisteluharjoitukset hyvissä ajoin. Suurkisoihin osallistuttiin yhdeksän tytön joukolla.

Samana vuonna syksyllä seuramme täytti 10 vuotta. Tämän juhlan valmistelut vaativat paljon työtä. Siellä esitettiin monenlaista ohjelmaa, eniten harjoitusta vaativat pitkä voimisteluyksitys ja purpuri. Viimeksi mainittuun olimme saaneet Haitermaan Miesvoimistelijoilta »virka-apua» tanhuvaareiksi. Nämä, samoin kuin kisaohjelman, ohjasi Rauha Koiranen. Nykyisiin mittapuihin verrattuna olivat esityksemme vaatimattomia, mutta kiitollisuudella muistemme sitä aluttuuta, jolla varsinkin silloiset johtajat toimivat seuran hyväksi. Heistä Sanni Naskali on jo siirtynyt ajan rajan taakse. »Mamma» Kiviranta oli joukossa innoittavana sieluna. Jokaista kokouksessa lausuttu elämän tavoite »terve sielu, terveessä ruumiissa!» — Elsa Hättönen

NUORTEN KRISTILLINEN YHDISTYS

Sakkolan seurakuntaan perustettiin Nuorten Kristillinen Yhdistys jo vuonna 1906. Sen toiminta ulottui yli koko laajan seurakunnan. Hengellisiä tilaisuuksia pidettiin noin kerran kuukaudessa eri kylissä, milloin kodeissa, milloin kansakouluissa tai seurojen talloissa, puhujana useimmin oman seurakunnan pappi, lisäksi NKY:n jäsenet toivat ohjelmaan oman osuutensa.

Puheenjohtajina toimivat alkuvuonna pastori G.A. Vikman sekä rovasti Elenius. Pisimmän ajan, 12 vuotta toimi puhj. mvj. Mikko Naskali. Vuodesta 1932 toimi puheenjohtajana kirkkoherra Juho Silvennoinen, sihteerinä aluksi opettaja, emäntä Katri Riikonen, hänen jälkeensä pitkän ajan Simo Rauhala ja vuodesta 1932 Tauno Paukku.

Seurakunnan laajuuden takia ruvettiin perustamaan kyläosastoja. Niinpä Haitermaan kylään perustettiin v. 1925 NKY:n kyläosasto, puheenjohtajana emäntä Katri Koiranen ja sihteerinä nti Iida Koiranen. He toimivat tehtävissään ansiokkaasti talvisotaan saakka. Toiminta oli milloin vilkkaanpaa, milloin hiljaisempaa.

Kokoontuimme usein jäseniltoihin lukemaan raamattua ja keskustelemaan sen pohjalta, välillä laulaen virsiä ja hengellisiä lauluja. Kun vuonna 1926 valmistui Haitermaan kansakoulu, olimme iloisia, kun oli saatu väljemmät tilat kokoontua. Koululla pidettiin usein hengellisiä yleisötilaisuuksia. Puhujina esiintyivät oman pappien lisäksi maallikkopuhujat. Olipa ilo saada kauempaakin tulleita vierailijoita. SNKr. Liitosta vierailivat opettajat Eeva Alha ja Mandi Sinkkonen sekä Etelä-Karjalan piiriliitosta piirisihteerit Halonen, Hakkarainen, Heijö ja Rantanen. Koulun tilat täyttyivät aina hartaita kuulojoista. Vuosien 1933–34 talvella pidettiin noin viikon kestävä raamatukurssit Sakkolan Valistustalolla seurakunnan ja NKY:n yhteisvoimin. Kurssin johtajana toimi khra Kaarlo Hyrske. Kurssilla oli koko ajan useita kymmeniä osanottajia. Siihen aikaan oli maaseudun ihmisillä vielä aikaa osallistua, varsinkin talvella, sanan kuuloon ja viipyä useita päiviä sekä saada uusia hengellisiä virikkeitä jo tutuksi ja rakkaaksi käyneelle NKY:n työsaralla.

Eivät ne kottityökään silti tekeväntä jääneet, sillä voimia ja ahkeruutta riitti myös niihin. NKY:n

Sakkolan Jäntevän voimistelijoita v. 1914

suuttaan samanaikaisesti Paavo Nurmen kanssa ja voitti Nurmen Pyhäjärven »Kaiku»-seuran kilpailuissa. Samaan aikaan edusti myös Albert (Ruuna) Rautaneva Jäntevää hyvällä menestyksellä. Lisäksi muistamme Juho Tuokon ja Juho Karosen. Nuoremasta 1930-luvun urheilijoista mainittakoon Vilho Sipiläinen, Lauri Lamppu, Santeri Lamppu (jäppälöilijä Samppa Lamppu), Oiva (Adolfsen) Ahtisaari, Veikko Hässä, Aapro Jääskeläinen, Viljam Virolainen, Armas Ruuna, Aapro Kurikka, Aapro Haapsaari, Kaarlo Kallonen, Viljo ja Soini Karjalainen, Albert Naskali, Martti Loponen. Riiskasta olivat kotoisin ainakin tunnetut urheilijat Manu Paksu, Filemon Karppanen, Juho Rastas, Viljami Rastas sekä Arvo ja Kauko Kuparinen. Opiskelevasta nuorisosta muistettakoon Paul ja Kurt (Sonny) Soravuo, veljekset Eino, Väinö ja Tauno (Böckerman) Sares. Heittolajeissa on menestyneet Manu Pitkänen, Matti Laamanen, Ville Kuisma, Mikko Pitkänen, Manu Nihti ja Yrjö Sipiläinen, pikamenijänä Lauri Elenius, keskimatkoilla Juho Karvonen ja Juho Pitkänen.

Sotien jälkeen yritettiin jatkaa toimintaa, jopa kilpailuja pidettiin ja kokouksia järjestettiin. Viimeksi toimintapaikka on ollut Lempäälä, sillä virallisesti ei Jäntevää ole vielääkään lopetettu. Viimeinen puheenjohtaja oli Eero Kurikka.

Sakkolan Jäntevän urheilijoista jäi hyvin moni kaatuneena kunniankenteille, heidän joukossaan Mannerheimristin ritari, majuri Pentti Valkonen. — A. J.

Lapinlahden urheilutoiminnasta

Urheilutoiminta Lapinlahdessa alkoi jo silloin kun nuorisoseura perustettiin v. 1908. Vaikka samat henkilöt olivatkin jakuvasti kaikessa seuratoiminnassa mukana, katsottiin kuitenkin urheilun kuuluvan ikäänkuin omaan kastiinsa. Siihen oli vaikuttamassa pitäjään perustettu urheiluseura »Jäntevä».

Kylään perustettu kyläosasto lieneekin jonkin aikaa toiminut, mutta perustettiin uudelleen v. 1933. Tällä väliin nuorisoseura

hoiti urheilupuolenkin järjestä-mällä ja osallistumalla mm. kolmen seuran otteluun, Lapinlahti-Petäjäjärvi-Riiska, vuosina 1929–33.

Kylän vanhemman polven urheilijoista ovat mieleen jääneet nimet: Mikko Loponen, Viljam Kuparinen, Aleksander ja Edvard Söder, Mikko Kallonen, Juho Kekki ja Albert Ruuna sekä Heikki Ukkonen. He ovat miltei kaikki muuttaneet manan majolle, mutta heidän näyttämänsä esimerkki nostatti innostuksen kipinän nuoremille sukupolville.

Uudelleen perustetun Jäntevän kyläosaston puheenjohtajana toimivat Albin Kallonen v. 1937 ja Reino Söder lopun aikaa, sihteerinä Albert Naskali. Jäsenistöön kuului kotikyläläisten lisäksi Raudun Vehmaisista ja Röykkylän suunnalta muutamia urheilijoita.

Ennen talvisotaa raivattiin nuorisoseuran tontille urheilukenttä juoksuratoinen ja käytiin kylän mäkikuntien välisiä kilpailuja. »Koverojan myllärin maljasta» kilpailtiin Jäntevän osastojen välisenä kiertopalkintoa. Siihen oli jo saatu 2 kiinnitystä, kunnes Kasarmilan osasto katkaisi voittojen sarjan. Nuoremman polven urheilijain nimellä on mainittu Jäntevää käsittelevässä kirjoituksessa Raudun Vehmaisten Tauno Kirves kuuluu seuraamme. Hän kohosi sotien jälkeen hiihtäjänä maailman parhaimmiston eturiviin. — A. N.

Erkki Roininen, vapaaehtoisena lähtenyt urheilupuika menehtyi talvisodassa

ANTTI TAPIO KOIRANEN:

Sakkolan pelimannit

»Eihä meil Sakkolas paljo pelimannei olt, mut ei niitd usjast naapurikylästäkdd huolintä lainata. Kyl mei omat pelimannit riittiit mei kalenoihä.» Näin sanovat vanhat sakkolalaiset, ja Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen pelimannikortistoa tutkiessani voim täysin syin pitää tätä väättämää todenperäisendä. Kortistossa on nimittäin mainittuna kuudettakymmentä sakkolalaispelimannin nimeä. Tekemieni haastattelujen perusteella kortistoa apuna käyttäen olen koonnut tähän artikkeliini muutamia poimintoja näistä pelimanneista.

Vanhimpana tunnettuna sakkolaispelimannina on mainittu Juhon Pitkän eli Tiuttila Jussi (s. 1860-luvun lopulla). »Se Pitkäsä Jussi, hää soittel ylet aikaa viulujaa, pitki kujasi kulk ja soittel. Hää ol pitkä ja hoikka ko riuku, oikee ilone mies. Ain hänel ol se viulu kerallaa. Joskus hää tul kouluportillekkii arkpäivän viuluus kans soittellemmä. Hää ol oikee kätevä käsistä, sellane penkkipuuseppä ko ol ammatiltaa. Välist humalapäässä Jussi kurittel viulujaa, hää löi sen palasiks kanno päähä, jos se ei soint häne mieliksee (ko se ei olt ain viirees). Sit hää otti ne sirut kaik sakkii ja vei kotihee, mis hää liimas viulun uvestaa kokkoo. Se ol sit viulu syy, ko hää itse ol huktikas.

Lempnimmees Tiuttila Jussi sai siit, ko hää ylet aikaa soittel jot tui-tui-tui-tui. Ain ko tui-tui alko kuulumaa, ni ihmiset sannoit, jot taas se Tiuttila Jussi tulloo". (kertoja Eeva Koiranen).

Kiviniemen tunnetuimpana viulupelimannina mainitaan Juhon Koiran eli »Soittaja-Koiranen» eli »Soittaja-Juhon». Hän on elänyt vuosisadan vaihteen aikoihin.

Karholan kylän musiikkipuolen hoiti ehkä parhaiten Tuomas Haikon eli (s. 1880-luvulla), joka 2-rivisellä hanurillaan »soittel ilaistujaisis ja kalenois kons polkkaa kons valssi kons kakunassii ja vinterskaa».

Tunnetuimmaksi Sakkolan pelimanniksi, tai oikeammin sanoen soittajaksi, pitäjän ulkopuolella nousi vuosisadan ensimmäisillä vuosikymmenillä Albert Aleksanterinpoika Vis kari (s. 1893), joka hanurillaan soitti monet tanssit enimmäkseen Sakkolan naapuripiitäjissä. Itse hän kertoo omista soittomatkoistaan seuraavasti:

»Ensittä alko mui soittoin, jos oikee rehellisest puhutaa, se alko taljenkkal, ja se ei kestää kauaa, ko mie ostin itsellein kaksrivisen. Sil mie sit soitin muunmuas Metsäpirtti Puikkolas vihkiäiset ja mie sanoin: »Nyt ko mie ens pyhän seuraava kerra tulen, ni mie tulen viisrivise kans.» Sit mie mäninkii ja ostin itsellein viisrivise ja mä-

piiriin liittyivät läheisesti myös tyttö- ja poikakerhot. Niinpä Haimtermaan kylään perustettiin v. 1925 myös tyttökerho. Sen ensimmäisiksi johtajiksi tulivat emännät Elisa ja Katri Koiranen ja v. 1928 lähtien talvisotaan saakka Lyyli Naskali. Poikakerho perustettiin muutamaa vuotta myöhemmin, johtajana kanttori Antti Kuisma.

Nyt ovat Sakkolan NKY-läiset haajaantuneet ympäri isämme maata, mikäli heitä vielä elossa on. Meille, muukalaisina täällä vaeltaville kuuluu kehotus: »Ole uskollinen kuolemaan asti, niin minä annan sinulle Elämän kruunun.» L.N.

ni sen kans seuraavan pyhän soittamaa.

Miul ol näitä tilauksii ain koko kuukaus täys. En mie omas kyläs saant soittaa koskaa, ko hyö ei tietäneet minnuu ajois tilata. Ain miu pit kiertää pitki naapuripiitäjii.

Useissa tanssitilaisuuksissa olivat Albert Viskarin soittajatoverina vilakkalaiset viulunsoittajat Matti K yll ä s t i n e n, Väinö M a k k a r a (myöh. Mielonmäki, »Mati Väinö», s. 1902), Aatto R e p o sekä lisäksi Ville K e k k i Lapinlahdesta. Ville »ol sellane varsinaine riinkelihakkaaja». Hän löi tahtia triangelilla eli kolmio-raudalla viulujen ja hanurin soittole.

Näistä mainittakoon, että Väinö Makkara on varsinaista pelimannisukua. Jo hänen isoisänsä Lauri M a k k a r a oli tunnettu viulupelimanni.

Albert Viskaria kolme vuotta vanhempi Vilhelm L a m p p u, joka tunnettiin kyläläisten keskuudessa nimellä »Juna-Ville» (s. 1890), oli Petäjärven kylän tunnetuimpia viulunsoittajia. Useissa tanssitilaisuuksissa saatiin hypellä hänen soittonsa tahdissa. Hän oli myös kovasti kekseliäs mies. Kerran hän viulun puutteessa rakensi sellaisen kanisterista. »Se ol semmone litra kanister. Ville tek siihe näät kaulan ja sit laitto siihe kieleit. Vähähä vikisemäl se soitti eikä siin olt oikee kaunis ään. Tavallisel viulu kokalha sitä soitettii. Näät ko kalenoit piittiit, ni mones sellases hää sitä soittel. Tuski niitä semmosii viululoi monta Suomes lie». (kertoja Nikolai Suikkanen).

Nuorison tanssi- ja piirileikki-paikoista oli sipilänmäkeläisten suosiossa Arroin eli Kaivopuisto. »Sellaset Arroi kaivoks säntötti Suure suo reunal, mist alko kuiva kangasmaasto. Siit kaivost otti koko kylä veen, kons talvel ves omast kaivost loppu. Täs Arroi kaivol ol sellane aukia kohta, jota reunustiit mänty- ja koiivikkometsä. Siin myö pietti kalenoit ja sitä paikkaa myö sanottii Arroi kaivoks, Kaivopuistonha se myö tunnettii. Sielhä miekii soittamaa opin mandoliini ja viuluu.» (kertoja Toivo Koiranen).

Kaivopuiston kalenoissa olivat usein soittajina viulupelimannit Toivo Koiranen (s. 1909) ja Eino K a r o n e n (s. 1914, k. talvisodassa) sekä mandoliiniinsoittajat Iivari Lankinen ja Väinö K o r p e l a i n e n, jotka molemmat olivat Virkin sahalla työssä. Kyllä siitä komea ääni lähti, kun nämä neljä soittajaa yhteen soittivat, ja se musiikki kuului kauas.

Joskus jouduttiin kalenoissa tyytymään huuliharppuun. Sen pelin soiton taisi Ilmari T a p a n i n e n, joka usein oli kalenasoittajana ja »soittel huuliharppuu joskus iha vaa piloiltaa».

Riihikalenoissa huuliharppua soitti Iivari N a s k a l i Sipilänmäeltä. »Aluks hää soittel sillo-

vaa ko hanurisoittaja ol »syleksimäs», mut ko kansa huomaa, jot hyväh tuo Iivar on soittamaa, ni hyö jo toisel kerral kutsuit hänet yksinnää soittamaa sil kakspuoleisel huuliharpullaa». (kertoja Toivo Koiranen).

Monet muutkin Sakkolan pelimannit ansaitsivat tulla mainituiksi, mutta koska laitoksemme arkistossa on yleensäkin Sakkolan pelimanneista vähän tietoja, en tässä yhteydessä pysty sitä tekemään. Jos lukijakunnalla on tietoja vanhoista sakkolalaisista soittajista, ottakaapa yhteyttä Tampereen yliopiston kansanperinteen laitokseen puh. 931-21040/495 tp. ammuenssi Koiranen.

Jos kellä on vielä taito säilynyt ja päässä vanhoja sakkolalaisia soitteita, älkää antako niiden unohuttua, vaan siirtäkää myös jälkpolvien kuultaviksi.

LISÄÄ SAKKOLAN PELIMANNEISTA

Vanhemmat sakkolalaiset muistanevat vielä pikkuisen miehen Antti Pitkäsän, joka viuluineen liukuskeli junissa, laivoissa ja juhlapaikoissa, missä vain oli ihmisiä koolla. Hän soitti ja lauloi enimmäkseen omatekoisia laulujaan, joita oli myös painetuissa vihkosissa, mitä hän samalla kaupitteli kuulijoilleen. Antin täydessä vuosia oli Suomen Kuvalehdessä hänen kuvansa ja titelinä kansanlaulaja. Näin »suuret herrat antoivat arvoa hänen harastukselleen.

Eeti Rämö oli kotoisin Kiviniemen Saviojalta. Hän oli vuosisadan vaihteen jälkeen tunnettu haitarisoittaja kotipaikkakunnallaan. Sitten hän meni Viipuriin kuoronjohtajakursseille ja johti mm Kiviniemen nuorisoseuran sekakuoroa pari vuosikymmentä. Tanssioitot häneltä jäivät ja hanuri vaihtui urkuharmooniin.

Ylikonstaapeli Matti Pitkän enen Kiviniemestä ei ollut varsinainen tanssisoittaja. Mutta hän säesti viulullaan kaikki kansantantut, mitä nuorisoseuran alkuajoilla esitettiin. Pitkäsän koko perhe oli hyvin musikaalista, monta kertaa he esiintyivät seuran talolla ohjelmassa neljällä viululla äänissä soittaen. Yhtyeeseen kuului Mattin lisäksi hänen poikansa Yrjö sekä tyttäret Linda ja Esteri. Myös Antti Uosukainen suurenkylän puolelta säesti viulullaan joskus kansantantuja.

Matti Pitkäsän ikääntyessä tuli hänen tilalleen Iivari K a r p a n m ä k i, joka harjoitti ja säesti miltei kaikki kansantantut, mitä Kiviniemessä esitettiin noin kymmenen vuoden aikana. Seuratoiminta oli silloin vilkasta ja tuntuu melkein jatkuvasti. Vaativimpia olivat naisvoimistelijat, jotka kävivät kursseja mm Tanhuvaarassa, Viipurissa. Ei tyydytty enää suomalaisiin, vaan esitettiin myös eestiläisiä ja ruotsalaisia tantuja. Nämä vaativat soittajalta melkoista nuotinlukutaitoa. Myös Ilma K a r p a n m ä k i ja Lauri P e l k i n e n soittivat joskus kansantantuja.

Kiviniemessä oli kaksi viulunsoittajaa, jotka pitkän aikaa pitivät pintansa vielä hanurien aikakaudella, Jalmari N u o r a ja A l b e r t S i p i l ä i n e n. Mm nuorisoseuran kaikissa tilaisuuksissa he soittivat tanssimusiikin monien vuosien aikana.

Uudemman ajan haitarisoittajia oli Kiviniemen seudulla paljon, päällimmäisinä T a u n o T a n n e r, K e r m i s e n ja R u u n a n veljekset, Juhon K e i n ä-

Sakkolalainen kansansoittaja Emilia Kuparinen, runoilija Aleks. Aavan äiti

nen sekä Jalmari Nuora Røykkylästä.

SAKKOLALAINEN KANSANSOITTAJA

Mennyt mummoni.

Hän oli enoni Aleksanteri Aavan äiti Emilia Kuparinen o.s. Karvanen, Riiskasta, syntynyt Sakkolan Petäjällä. Kun katson mummoni kuvaa, tulee äitini elävästi mieleen, niin ovatsaman näköiset. Kun olin pieni tytön tyllerö, suuri suru painoi, oli itku herkässä, silloin pakenin mummoni syliin sinne Mustaniemen mökkiin turvaan, jossa hän asui tyttäriensä kanssa. Tiesin jo etukäteen, että asioihin tulee parannus.

Kun tunsin tarvitsevani ruokaa, mummo antoi aina pieniä perunalohkoja, jotka rasvassa paistettuna olivat suurta herkkua ja lisäksi ystävälliset sanat olivat lisähoystönä. Mutta sitten hän myös osasi, toisista mummoista poikettavasti, parantaa syöliä ihmisistä. Aina etukäteen sopivat asiakkaan kanssa salaiset asiansa.

Meitä oli monta lasta, enon lapset ja me Hannan kanssa. Tietysti meitä kovasti kiinnosti, että miten mummo parantaa. Ja näin se lapsen mielestä kävi: Mummo purki vanhasta pellavakankaasta rihmoja useita säikeitä, jopa tikku-tukun, pyyhki sillä syyliä ja mumisi itseksensä. Samalla meitä lapsia hädisti kauemmas ja siksi emme koskaan saaneet sanoista selvää - hienosti se kumminkin kävi. Sen jälkeen mummo vei rihmat saunan lattian alle mätänemään ja kun aika oli kypsä, oli syyliä hävinnyt tiheensä. Äidin silmäluomesta hävisi, samoin Aleksanteri Kiiskin, joka antoi parantajalle kolme silloista markkaa hyvän tekijäisiä.

Mummo ei ollut mitenkään kylä-rakas. Eino-serkku haki usein hänet hevosella heille ja saattoi sitten meille ja vei takaisin kotiin. Hänellä oli niin ihmeen keltaiset hiukset, ettei nykyaineilla sellaista saisikaan. Tikutin mummon lehtin monta kertaa ja varoin, ettei vaan niskahiukset kiristäneet. Kaulaliina, joka näkyy kuvassa, on minun antamani, hän itse halusi sen kuvaan, kun siinä oli niin

kauniita harmaita ja punaisia pallokuvia.

Siinä kuvassa istuu mökkinsä rapulla tuo minun ihmeellinen mummoni, vanhan kansan violisti. Kun vieraat kuulivat, että mummo voi soittaa vaativillekin kuuliijoille, pyysivät häntä soittamaan. -Rakastatko musiikkia, kysyi mummo. Jos sai myöntävän vastauksen, alkoivat viulun kielet elää: »On neitonon kaino armain, mi aamuna sunnuntain...»

Se oli yksi rakkaimmista soittoistaan.

Kun tarkastelen kuvaa, mieli palaa menneeseen ja tulee ikävä, ehkä silmänikin kasvavat...

Rakas mummo - jos saisin Sinut vielä pitää, kun olen saanut osan musiikin aarteesta minäkin, siitä onnellinen olisin ja kuuntelisimme toinen toisiamme. Jumalaa kunnioittava oli mummo ja musiikki kiiri ulos pienestä ikkunasta: Heli täti lauloi, Anna täti soitti sitraa ja kitaraa, mutta mummo oli viuluineen keskellä.

Enoni Jupa oli suuri, mutta talvella melko kylmä. Silti olimme siskoni kanssa monesti talvellaikin yöitä mummolassa. Mummo teki lattialle pitkän rivin nukkumattiloja. Kun oli jonkin aikaa kulu-

nut ja luuli meidän nukkuneen (minä silti valvoin), pani käntensä hiljaa jokaisen otsalle ja sanoi: »Jumala, siunaa ja varjele tätä lasta.» Mutta minä myös sen kuulin. Tähän minusta kauneimpaan piirteeseen mummostani, lopetan tosipohjaisen muistelun hänestä. - S a i m a Ä i k ä s.

Sakkolan Osuuskaupassa Kiviniemessä

seisoskeli miehiä syksyllä kun oli satanut juuri ensimmäisen lumen. Kysyttiin paikalla oleelta Taavetti Turpeiselta:

- Pyssyyk tää lum maas?
- Minä olen elänyt kohta seitsemänkymmentä vuotta enkä ole vielä pysyvästi lunta nähnyt, vastasi Taavetti.

- Oha miul ämmä kans, sano Taskise ukko, ko pyys kaks äänestyslippuu. (Sakkola)

SAKKOLASTA MYYTIIN 40.000 porsasta vuosittain

Sakkolassa lienee kasvatettu porsaita myyntiin jo kauan aikojen, ainakin jo viime vuosisadalla vietin porsaita Pietariin elävinä. Kuljetuksessa käytettiin sitä varten valmistettuja pärekoreja. Porsaskaupan suuntaus Pietariin jatkui 1910-luvulle, jolloin aloitettiin porsaskuljetus Viipurin alueelle. Kun Suvannon ja Vuoksen laivat alkoivat kuljettaa tavaraa Antreaan, muodostui porsaita huomattava kuljetusartikkeli laivaliikenteessä. Tällöin laajeni porsaskauppa ainakin Sortavalaan, Kotkaan ja Haminaan. Kun Hiitolan-Raasulin rautatie valmistui jo ennen vapausotaa, antoivat parantuneet kuljetustiet lopullisen sysäyksen Sakkolan rotuporsaan kasvatukselle. Kauppa käsittehti piian käytännöllisesti koko maan, Lieksasta Ouluun ja Uudeltamaalta Tampereen seudulle.

Porsaanvälittäjistä, "parisniekoista" ja "puksuista" muistan kerrotun ensimmäisiä olleen Mikko Kalloksen Lapinlahdesta, Paavo Rastaa Riiskasta ja Simo Naskalin Kirkonkylästä. Seuraavan välittäjäkälkuokan muistan jo hyvin: Antti Naskali Haidermaasta, Heikki ja Martti Pekkanen sekä Aleksanteri Kiiski, Mikko ja Antti Rastas Riiskasta, Aapro Tuokko Petäjärveltä, Juhon Nuora, Antti, Juhon ja Salomon Naskali Kirkonkylästä sekä Matti ja Martti Ollikainen Ojanimestä. Viimeksi tällä alalla toimineista mainitsen seuraavat: veljekset Mikko, Manu ja Aleks. Ollikainen, Juhon Rastas, Matti Naskali, Eino Kiiski, Juhon ja Vilho Sipiläinen, Aleks Lponen, Juhon ja Akseli Paukku, Eemil Leinonen, Albert Tarmila ja Matti Karvonen.

Kun välittäjät lisäsivät ostojaan, nousi hinta ja tuotanto koko Suur-Sakkolan alueella. Viimeisien vuosien rautatiekuljetukset Sakkolasta olivat 35.000-40.000 porsasta vuodessa.

Porsaiden välitys oli sittenkin vielä jollakin tavoin sattuman varasta, sillä kun lähettiin matkalle, ei monellakaan ollut etukäteen tietoa ostajista, vaan lähettiin "partin" kanssa onnea koettamaan. Milloin oli tuuri parempi, milloin huonompi, joskus jäivät vallan myymättä, joskaan takaisin Sakkolaan ei porsaita koskaan tuotu. Tällaista huonoa tuuria varten oli "parisniekoilla" hoitopaikkoja ja jälleennyymiä, jotka hoivasi porsaita viikon verran.

Vakituisia ostajia olivat vain eräät meijerien sikalat, jotka ostivat isojakin partteja. Meijerit vaativat aina isoa ja hyvää tavaraa ja ainakin Ollikaisen veljekset välittivät erälle meijerille myös laihoja emakkoja, jotka sielä lihotettiin teuraskuntoon.

Välittäjien kulut muodostuivat paitsi kasvattajille maksettavasta hinnasta, myös monista muista kuluista, kuten pikatavararahdista, ruokinnasta, myynti-ilmoituksista lehdistä, jälleennyymjän osasta ja välittäjän junalipusta. Kun sattui olemaan heikko menekki, tuli tappiotakin. Kevätaikana piti osata hiukan sään lämpenemistäkin ennustaa ja suunnata myynti oikeaan suuntaan.

Omalta osaltani voin kertoa, että harjoitin isäni kanssa porsasvälitystä n 15 vuotta. Parhaimpina vuosina lähenteli välitetty porsasmäärä 5.000 päätä. Vakiinuisia myyntipaikkoja olivat Joensuu, Kuopio, Savonlinna ja Jyväskylä. Mutta kun sattui olemaan paljon tarjontaa näillä paikkakunnilla,

Sakkolan porsaita kaupataan

matkattiin Kemiin ja Rovaniemelle saakka.

Sakkolalle oli porsaskauppa niin merkittävä, että siitä tuli paikkakunnalle enemmän tuloja kuin metsänmyynnistä.

Millainen oli Sakkolan kuuluisa rotuporsas? Se oli lyhyt karsäi-

nen, korvat alaspäin taipuneet, pitkärühoinen ja leveäharteinen.

Nykyisin lienee Sakkolan rotuporsas jo loppunut Suomesta. Pois ovat nukkuneet "parisniekatkin" eikä enää liene menneitä muistelmassa kuin muutama jo ikämies. - Vilho Sipiläinen.

KUOROTOIMINTAA SAKKOLASSA

Kuorolauluharrastus oli Sakkolan pitäjässä erittäin voimakasta. Pitäjän alueella toimi monta seka-kuoroa. Näistä mainittakoon erikoisesti Kiviniemen nuorisoseuran sekakuoro ja Vilakkalan sekakuoro. Monta muutakin kyläkuoroa oli toiminnassa, mutta minulla ja ehkä monella muullakin on erityisesti mielessä Haittermaan laulukoulu, joka perustettiin v. 1921.

Kuoron perustajana ja ensimmäisenä johtajana toimi erittäin innokkaasti Sakkolan seurakunnan silloinen kanttori Israel Maasalo. Hänen työnsä jatkajina mainittakoon kanttorit Uno Liikkanen ja Aaro Lehmusvuori.

Kuoron jäsenmäärä oli perustamisvuonna 25 ja kuoro sai ajanmittaan lisää jäseniä, joten kokonaisuus lienee ollut neljänkymmenen paikkeilla. Innokkaasti nämä kuorolaiset kokoontuivat harjoituksiinsa kerran viikossa ja valmistivat ohjelmaa tulevia esiintymisiä varten. Kuoron harjoitukset pidettiin aluksi Antti Naskalilla, mutta Haittermaan koulun valmistuttua harjoitukset alettiin pitää koulun luokkahuoneessa.

Kuoron harjoitusintoa pitivät yllä erinomaiset ja esimerkilliset johtajat. Kuoron johtajat asuivat kirkonkylässä ja sieltä kertyi matkaa Haittermaan kuoron harjoituspaikalle kymmenkunta kilometriä. Koska kulkuyhteydet eivät siihen aikaan olleet parhaat mahdolliset, joutui johtaja usein suorittamaan kyseisen matkan jalkaisin. Johtajalta kysyttiin todella innostusta, kun hän oli aina paikalla. Olipa sääkin sitten millainen tahansa. Ja koska johtajat olivat näin toimeliaita ja uskollisia, eivät kuorolaisetkaan voineet jäädä harjoituksista pois. Tämä puolestaan vaikutti siihen, että runsaasti ohjelmaa saatiin pian valmiiksi ja esittämiskelpoiseksi.

Kuorolla oli toiminnassaan tietysti aina myös jokin tavoite. Vuotuisissa Kannaksen juhlissa ja maakuntajuhlissa kuoro oli aina mukana ja esiintyi menestyksellisesti, saavuttaen palkintosijoja ja yltäen joskus jopa voittoonkin asti. Erikoisesti on mieleeni jäänyt Viipurin sk-piirin valistuskilpailut Käksälässä v. 1930. Tällöin kuoro kävi kovan kamppailun naapuripiitjän kuoron kanssa ja niin kävi, että arvostelulautakunta jätti meidät toiselle tilalle. Mutta korvauksen saimme lottien esitettyä laulun Hakamaassa ja

voittivat ensimmäisen palkinnon. Seurakunnan ja kunnan järjestämissä tilaisuuksissa kuoro vieraili usein. Myös nuorisoseuran, suojeluskunnan ja lottien järjestämissä juhlissa kuoro täydensi ohjelmaa omilla numeroillaan.

Kirkossa kuoro oli mukana ensimmäisenä adventina nämä kaksi kuoroa, Haittermaan kuoro ja Kirkonkylän laulajat, lauloi aina kirkossa Hoosianna-hymnin yhdessä. Kuorolaiset olivat myös aina valmiita lähettämään sinne, mihin kuoron ohjelmaa haluttiin.

Kuoron toiminta alkoi kumminkin saada yhä enemmän seurakunnallisia muotoja. Tähän lienee vaikuttanut eräs seurakunnan kirkkoherra, joka ei hyväksynyt sitä, että seurakunnan kanttorin johtama kuoro kävi laulamassa esim. nuorisoseuran järjestämissä tilaisuuksissa, joissa ohjelman lopuksi saattoi olla tanssiakin.

Kuoron ohjelmassa oli mm isänmaallisia lauluja ja kansanlauluja.

Sodan jälkeen kokosi kanttori jälleen Haittermaan kuoron jäsenet ja päätimme jatkaa kuorotoimintaa. Jälleen kerran viikossa kokoonnuimme kanttori Lehmusvuoren asunnolla ja jatkoimme harjoitusta. Täällä, Lempäälässä, tuli valituisesti kuvaan myös ent. Kirkonkylän kuoro ja kuoron nimeksi muuttui Sakkolan Seurakuntakuoro. Tämä yhdistettykuoro esiintyi monissa Sakkolan pitäjän juhlissa ja muissa tilaisuuksissa Sakkolan seurakunnan lopettajajuhlissa saakka, joka pidettiin 28.12. 1949 Lempäälässä. Tässä juhlassa kuoro lauloi viimeisen kerran. - Eino Koironen.

Varvas-Matti

lähti Pietariin myymään lohja. Telekat lastattiin kaloilla ja matka alkoi. Perille päästyään hän möi lohjet ja pistäytyi kapakkaan, kun oli vähän viinaan menevä. Hyvien ystävien seurassa kuluivat pian rahat ja yhtämittä menivät sekä hevonen että kärritkin kulkusta alas. Kun kaikki oli lopussa, oli matka kotiin. Täällä hänen hyvin kipakaksi tunnettu eukkonsa nosi aika metelin. Matti kuunteli alkan- ja sanoi sitten:

- Joha nyt on ilmane ihme,

TOINI VALKONEN:

Sakkolanpuvun syntyvaiheita

Vuosisadan alussa jouduin kansakoulun päätettyäni Sakkolasta Helsinkiin mummoni turviin jatkaamaan oppikoulun. Olihan luonnollista, että koti-ikävä Sakkolaan kalvoi mieltä. Hevosmatka Galizinan (Leipäsuu) tai Perkjärven asemalta oli yli 90 km ja se pakotti odottamaan seuraavaa kevättä. Sakkolaa eivät uudet koulutoverit tunteneet. Ainoita olivat tohtori Scwindtin tyttäret, joiden isä oli tekemässä muinaistieteellisiä kuvauksia Sakkolassa. Lapinlahden kalmistosta löytyi m.m. solki, jota aikaisemmin sai ostaa Kalevan korujen joukosta Sakkolan solkena. Ikävä kyllä sitä ei enään näe korujen luettelossa. Valkjärven alueella oli samoissa tehtävissä maisteri Salenius, jonka tytär kuului myös koulutoveriini. Kävin Kansallismuseossa ja siellä lausivitrinissä näin mallinukella Sakkolan puvun. Se toi ikäänkuin kotiseudun lähelle. Sitä täytyi käydä useasti katsomassa. Siitä alkaen välkkäyi mielestäni saada tuo puku talteen uudestaan käytettäväksi.

Olivathan Viipurilaisen osakunnan ylioppilaat kotiseuturakkautensa koonneet museoon talteen 1880-luvulla suuren määrän vanhenevaa ja häviävää aineistoa. Talvisodan jälkeen jouduttuamme joksikin ajaksi Askolaan kävin Lahdessa rouva Helmi Vuorelman kotteellisuuskokouksessa. Siellä tutustuin ystävällisen rouva Vuorelman kanssa kuvastoihin ja työtarpeisiin. Löydettiin vain pellavapalttinaa. Olihan sota-ajan pula-aika. Lähdin Helsinkiin Kansallismuseoon. Vuosikymmenien jälkeen tuo virallisen mukha kivitalo näyttä-

tyikin sisäiltäpäin vastaanottavan ystävälliseksi, sen sai aikaan museon intendentti maisteri Tyyni Vahter, joka paneutui asiaani ainavankuin ilahuneena yrityksistäni. Tarkastettiin Sakkolasta koottuja pukuja ja osia. Pähineitä, harakoita oli useita ja ne olivat enimmäkseen kuuluisan sakkolalaisen Larin Parasken ompelamia. Niitä käsiteltiin kuin pyhiä muistoja, arvokkaimmat varastot olivat sodasta turvassa. Sain kuitenkin tri Scwindtin suuren värillisen kirjan »Karjalaisia käsitöitä» lainaksi ja alkoi saamani pellavapalan kirjominen.

Tuli paluu Kannakselle, josta kovan rakennustyön jälkeen oli lähdeittä taas hakemaan uutta sijoituspaikkaa ja se löytyi Hämeestä. Nyt tuli entistä tärkeämmäksi ajaa asiaa eteenpäin ja ajan ollen maisteri Vahter ilmoitti että hänellä on käytettävissä Taideteollisuuskoulusta valmistunut piirustaja Aili Touri. Oli omakohtaisesti paljosta kieltäytyttävä, jotta saisi tuon aarteen omistukseensa. Se oli suuri salkku, joka oli täydellinen ja erittäin kaunis työ. Vein sen Lahteen ja v. 1950 keuhdilla tuli liikkeestä jatsulla sovitamaan puku. Siinä se nyt oli Kirsti-tytären päällä kaikkien ihailtavana. Salkkuun oli maisteri Vahter merkinnyt: Sakkolan-Raudun puku, ja niinhän se sopiikin. Puku kuului Äyrämöis-pukuihin - pakanuuskaistiin - ja kuuluimmehan silloin yhteiseen Emäpittäjä-Sakkolaan. Yhdistyköön se edelleen meitä. - Puvusta saa tietoja: Oy Helmi Vuorelma, Lahti ja Vokki Oy, Helsinki.

EVAKUOINTITEHTÄVISTÄ 1944

Vaikka asukkaat ehtivät olla vain pari vuotta entisillä asuinsijoillaan, niin oli kertynyt tavallisessa jokapäiväisessä elämässä tarvittavaa materiaalia sikäli, että kun niitä jouduttiin sieltä pois siirtämään, ei se ollutkaan mitenkään helppoa, kun ottaa huomioon ne olosuhteet, jolloin jouduttiin tuota siirtoa suorittamaan, eikä tuota siirtoa voitu mitenkään täydellisesti suorittaakaan.

Minulle oli annettu tehtäväksi evakuointikuormauksen hoitaminen Sakkolan asemalla, samaan tehtävään tuli myös Jalmari Naskali. Sakkolassa majoitetusta Is. komppaniasta oli määrätty käyttömme 42 miestä.

Kesäkuun 8. päivän aamuna, siinä kello 4 maissa minut herätettiin ja sain käskyn lähteä tehtävääni suorittamaan. Ensiksi kävimme kapteeni Jauhon kanssa tutustumassa tilanteeseen aina Metsäpirtissä saakka. Myöhemmin aamupäivällä olimme jo kuormaajajoukkue kokonaisuudessaan koolalla ja meillä oli tilaisuus tehdä valmisteluja tulevaa kuormausta varten. Meidän oli myös kuormattava metsäpirttiläisten tavarat.

Ensimmäinen evakuointijuna saapui Sakkolan asemalle 9.6. 1944. Siinä oli 50 tavaravaunua.

valkjärveläine myöp kärrillöi koko ikääse joka markkinoll eikä siint o mittää, mut mie ko nää yhtet kärrit möin, ni meinataa reppli silmätki pääst.

Näiden kuormaus aloitettiin välittömästi. Kuormausta helpotti paljon se, että oli myös eläimiä ja hoitajia, jotka itse "kuormasivat" itsensä. Junaan tuli myös huomattava kappaletavaramäärä, mutta kuormajat olivat silloin niin hyvässä työkuunnossa, että työ luisti ripeästi. Ensimmäinen evakuointijuna pääsi lähtemään jo noin kolmen tunnin kuluttua kuormauksen alkamisesta.

Tästä alkaen evakuointijunia lähti jatkuvasti kohti Äänekosken ja Suolahden asemia. Kun olimme muutamia vuorokausia kuormanneet tavaroita, alkoi väsymys tulla, joten apuvoima, jonka Kaukolan miehet meille antoivat, oli erittäin tervetullut. Heidän lisäksi osallistui kuormaukseen komppanian verran sotavankeja ja heillekin riitti työtä tarpeeksi. Vihollinen osoitti kiinnostusta touhumaan ja silloin tällöin kävi pommittaen tervehtimässä. Emme päässeet pommituksista tappioita, ihmishenkiä menetettiin neljä, eläimiä vaunullinen ja junan veturi.

Silti työtä jatkettiin, kunnes tilanne muuttui, ettemme saaneet junia Sakkolan asemalle, sillä niitä tarvittiin kipeimmin muualle, evakuointiin ja sotilaskuljetuksiin. Tietysti meillekin oli lepo tarpeen, vaikka asemalaituri oli tavaraita tupaten täynnä odottamassa kuljetusta.

Valitettavasti sotapoliisiosasto, jonka piti huolehtia asemaalueen vartiointista, oli meille tuntemattomasta syystä poistunut koko paikkakunnalta, jättäen tavarat vartiotta, josta johtui, että omat

»Kun Lampun Matill oli valjaissa Ellu, sun pomfeli, valjaissa Ellu»

Sakkola raviurheilun pitäjä

»Onha kaikki kalloa ja leipää, mut ei jokahisel uo hyvyitä hevosta», sanoi eräs hyvän hevosen omistaja Sakkolassa.

Sakkolan isännät arvostivat viereä, hyväliikkeistä ja kestävästä hevosta, sillä pitäjäläiset joutuivat käyttämään hevosta kuljetusvälineenä. Sakkolasta käytiin kauppa vuosisadan alussa Pietariin hyvinkin vilkkaasti. Sinne kuljettiin maito, voi, teuraseläimet, vasikat, elävät porsaat ja paljon heinää. Tähän kaupankäyntiin tarvittiin hyväkulkuisia hevosia. Ammattiveljet (parisniekat) eivät tuoneet paluurahtia, mutta heinäviejät useasti toivat paluukuormana kauppiaiden tavaroita tullessaan.

Raviurheilu Sakkolassa sai alkunsa jo viime vuosisadan puolella, sillä silloin Viipurissa pidetyissä ravikilpailuissa oli monena vuonna sakkolalaisia palkintoluettelossa. Vanhimmista ravimiehistä erikoisesti kannattaa mainita kauppias Matti Lamppu, joka hyvillä hevosillaan kilpaili menestyksellä jo viime vuosisadan puolella ja tämän vuosisadan alussa useilla hevosillaan kilpaili aina Oulussa saakka. Oulussa oli 22. p:nä helmikuuta 1905 Kuninkuusravit, jolloin samassa sarjassa kilpailivat tammät sekä oriit. Tähän ajon otti Matti Lamppu osaa Eilu-nimisellä tammallaan ja voitti koko kilpailun sekä ravikuninkuuden aivan ylivoimaisesti. Tältä matkalta juontaa alkunsa levyille laulettu säkeistö: "Kun Lampun Matill oli valjaissa "Ellu", sun pomfeli valjaissa Ellu. Sillä mallilla Aström on keinotellut, sun pomfeli, pomfeli, pom!" Lamppu oli suunnitellut malliltaan uudet silat, jonka valmistusohjeiden valjasiike Velj. Aström lunasti ja ansaitsi mallin myynnillä hyvin.

Sakkola oli tunnetusti raviurheilun pitäjä, sillä Sakkolaan rakennettiin ravirata jo v. 1906, jolloin silloiset innokkaat ravimiehet pääasiassa talkoovoimin rakensivat Kiviniemen kesäradan. Radan viikkinen suoritettiin suuren maatalousnäyttelyn ja kilpa-ajojen yhteydessä v. 1908. Tällöin koko näyttely oli ravirata-alueella. Maa-alue oli vuokrattu 25 vuoden vuokrasopimuksella. Maasta omisti P. Vuorinen 2/3 osaa ja Nirkkonen 1/3 osan. Kiviniemen

joukot, jotka samanaikaisesti veättyivät Suvannon pohjoispuolelle, luulivat niitten joutuvan vihollisen saaliiksi ja yrittivät tuhota ne. Mutta asia kyllä selvisi.

Kun junien tulo keskeytyi ja tilanne muuttui aina uhkaavammaksi, oli maatalousväestön, joka ei vielä ollut lähtövuorossa, heti lähdeittävä karjoneen ja välttämättömien tavaroiden kanssa pitkän maantietä evakkotapaileelle. Kunnan johtoporras katsoi myös, ettei se enää voi mitään toimia ja lähti pois.

Evakuoimistyöt kyllä jatkuivat edelleen, juna tuli silloin tällöin ja vähitellen asemalaituri tyhjeni tavaroista. Vuoden satoakin saimme armeijan avustuksella pois siirrettyksi. Kaikkia kuormauksia emme voineet suorittaa Sakkolan asemalla, osa kuormattiin Noitermaan ja Pyhäjärven asemilla. Viimeinen juna kuormattiin Noitermaan asemalla 19.9. 1944. Junan kuormana oli pääasiassa sadon korjuussa käytettyjä koneita.

Olen tässä lyhyesti muistellut jo kymmeniä vuosia sitten tapahtuneita toimintoja. Ja samalla tahdoin kiittää niitä, jotka olivat mukana edellä mainitussa uhrautuvassa työssä. - M.N.

Kesärata Oy osti koko raviradan alueen omistukseensa v. 1922.

Kiviniemen kesärata ainoana raviradana Itä-Kannaksella muodostui koko alueen raviurheilun keskuksiksi, jonne ympäristöpitäjien ravurit kokoontuivat ottamaan mitata toistensa kunnosta. Raviradan alueella pidettiin ravikilpailuiden lisäksi Kiviniemen markkinat pitkän aikaa, maatalous- ja hevostonäyttelyitä, yleisurheilukilpailuja ym.

Kilpa-ajoista puhuttaessa ei sovi unohtaa myöskään jäärata-ajoja, joita joka vuosi Sakkolan maamiesseura järjesti Suvannon jäällä.

Toisia Sakkolan hevostiehiä luettelematta, on kumminkin mainittava yksi mies: Suomen Raviurheiluun sihteri Mikko Pitkänen. Hän oli koko maan hevosturheilun

ystävien tuntema ja arvostama henkilö, pätevä kilpailujen valvoja ja kuuluttaja, jollaista nykyisinkin kaivattaisiin, mutta ei ainakaan meikäläisen penkkiurheilijan mielestä ole vielä ilmaantunut.

Kiviniemen Kesärata Oy:n ensimmäiseen hallitukseen kuuluivat Eemil Männikkö pj, Matti Lamppu vpj, Pekka Falin, Ville Käppi ja Yrjö Vulli. Varajäseninä olivat Antti Naskali, Evert Männikkö ja Albert Lamppu.

Kun Kiviniemen Kesärata Oy purkautui v. 1944, olivat tässä viimeisessä hallituksessa seuraavat henkilöt: Evert Männikkö pj, Juho Lappalainen vpj, jäseninä Toivo E. Männikkö, Jalmari Naskali, Elias Käppi ja Albert Lamppu sekä varajäseninä Jalmari Ollikainen, E.J. Koppanen ja Juho Kekki. - J. Naskali.

VIRKIN VAIHEITA

Sakkolan kauppias- ja liikemiesperinteitä sekä ajanmukaista maanviljelystaloita edustivat ennen sotia Viktor Virkin erilaiset yritykset. Tämä monitoiminen puuhämies oli Valkjärveltä syntynyt, mutta oli nuorena miehenä tullut Sakkolan kirkonkylään perustaen pienen kaupan mahtavan Lampun kauppakartanon viereen. Vuosisadan alussa kin talouselämä heilahteli ja vauras Lamppu teki konkurssin. Yrittäjä Viktor Virkin nuoren Maria-vaimonsa, o.s. Laamanen, kanssa osti suuren konkurssipe- sän vuonna 1906 ja laajensi vuosien varrella yrityksensä mahtavan edeltäjänsä tapaan. Kaupan lisäksi oli laivayhtiö, saha, mylly, höylämo, korjauspaja ja sähkölaitos.

Nykyistä mittapuuta käyttäenkin tämä Virkin omistukseen siirtynyt Lampun tila oli kohtalainen. Pinta-ala lähes 400 ha, mistä viljeltyä runsaat 76 ha, hyväkuntoista metsää yli 300 ha ja loput luonnonniittyä ja laidunmaata. Pellot olivat tasaisia ja salaojitettuja. Viktor Virkki oli edistyksen ja uudistusten kannattaja. Kaikki "tekniikan ihmeet" koettiin kohta niiden ilmestyttyä. Virkin kaupan kaupanhoitajana ollen Väinö Havian poika sotilas- mestari Olavi Havia muistelee, että Virkillä oli traktori, niittokone, lypsykone ja monta muuta maatalouskoneita jo paljon ennen sotia. Samoin talossa oli kuorma- ja henkilöauto, mikä ei ollut ihan tavallista vielä kaksi-kolmekymmentäluvulla.

Kauppa- ja asuinrakennus oli tilava. Kamareja oli kahdeksan, lisäksi keittiö ja suuri tupa, konttori ym liiketoimien lisäksi. Ylhäällä oli valtavan iso vinttikamari ja taloon kuului monta pienempää asuinrakennusta kauppa-apulaisen, sahan ym yritysten henkilökunnan asuintoina.

Virkin puutarhassa oli 450 omenapuuta, toista sataa marjapensasta, iso mansikka- ja juurikas- kasvimaa koristepensaiden lisäksi. Kivinaavetassa ammuvi tavallisesti vähintään 30 sarvipäätä, hevosia oli 8 ja tietysti, Sakkolassa kun oltiin, sikalassa röhi vähintään 25 possua. Kanoja pidettiin tasanaisesti satakunta ja lampaista n. 15. Vuosisadan alussa maakartanoissa, vaikka olikin oma kauppa, pysyttiin tiiviisti omavaraistalouden piirissä.

Ennen sotia kaikissa Virkin asuin- ja eläinsuojissa olivat vesisijhot ja navetassa automaatti-

set juomakupit. Sähkökin tuli omasta sähkölaitoksesta.

Konsulentti Manja Haltia muistelee, että kun Virkin tilasta tuli talon kolmannen emännän Maiju Virkin, o.s. Sirviö, aikana harjoittelutila, tämä tapahtui v. 1929, ei sitä olisi kotitalous-, puutarha-, maanviljelys- ja karjalousopiskelijoiden harjoituspaikaksi ilman näitä mukavuuksia hyväksytykään. Isännän lisäksi oli emäntä valistunut ja lujatahtoinen. Hän toimi harjoittelijoiden ohjaajana, olihan hän Karjalan Marttapiiriin hallituksen jäsen sekä Sakkolan Marttojen puheenjohtaja. Petäjärven johtaja toimi viime vuosina harjoittelijoiden valvojana.

Maanviljelyn, karjanhoidon ja monien muiden yritysten lisäksi Virkki peri Lampulta myös majatalon eli kievarinpito-oikeuden. Tätä liiketoimintaa varten piti talossa olla aina kaksi huonetta matkustavia varten, samoin kaksi hevosta ja kummallakin oma kyytipaikka. Pitäjän kärkeä pidettiin tien toisella puolella olevassa talossa, mutta käräjätuomarit yöpyivät ja söivät aina Virkillä.

Kannaksen rautatie- ja maantielikenteen kehityksessä loppui kievaritoiminta ja Virkin vanhin elossa oleva tytär, toimitusjohtaja Tyne-Kerttu Virkki muistelee, että majatalonpidosta olisi luovuttu joskus 20-luvun lopussa. Ehkä samanaikaisesti kun Viktor Virkin muutkin liiketoiminnat, alkaneen yleismaailmallisen laskukauden aikana, olivat osoittaneet hiljennemisen merkkejä. Isä luopui kauppanpidosta ja monista muista liiketoimistaan ja keskittyttiin 30-luvulla yksinomaan maa- ja karja- talouteen sekä puutarhan tuottavuuteen. Ennättipä olla laaja sokerijuurikasviljelykin, taisi olla peräti 20 hehtaarin viljelysopimus Antrean sokeritehtaalle.

Kyllä Virkin kokoisessa huusholissa aina sattui ja tapahtui. -Isä oli huomattava paikkakunnan teollistuttaja ja työnantaja, joten ei ihme, jos meillä varsinkin kesäse- seen aikaan päivällispöytään 30 ruokailijaa samanaikaisesti istuutui, muistelee Tyne-Kerttu Virkki. -Omaa perhettä oli isän ja äitipuoleni lisäksi viisi tyttöä ja pikkuveli, harjoittelijoita, liikeapulaisia, palvelijoita ja tilapäistä työntekijää. Puutarha teetti paljon työtä ja muistan, miten sota-aikana monesti kaipasin Virkin-syksyistä omenasatoa. 450 puuta tuotti hyvin hoidettuna sellaisen määrän hedelmiä, että olimme kurkkua myöten kyllästuneet

J. Naskalin juoksijattama Lento v. 1939, suitsissa Annikki Naskali.

...mie vaan pajoilla paraman kaatoilla kaunistelen...

Larin Paraske

Sakkolan pitäjän väestön henkistä harrastuksista ja kulttuurielämästä mainittaessa jokainen muistaa Helsingin keskustassa pronssipatsaana istuvan runonlaulajan ja itkuvirsiens taitajan Larin Parasken.

Paraske syntyi Inkerinmaalla Lempaalan Miskunmäessä joulukuun 27 p:nä 1833. Hänen isänsä oli Mikitta Mikitanpoika, joka oli joutunut Lempaalan Kusovin hoiviin maaorjaksi. Äiti, samoin kuin äidiniäitkin olivat Sakkolasta kotoisin. Äiti oli syntynyt Vaskelassa ja samaan kylään joutui 22-vuotias Paraske avioituttuaan itseään paljon vanhemman leskimiehen Larilan Kaurin kanssa.

Larin Paraske eli aineellisesti köyhää, mutta henkisesti rikasta elämää runsaat 70 vuotta. Hänet siunattiin haudan lepoon alkuvuodesta 1904 Raudun Palkealan ortodoksiselle hautausmaalle. Vuonna 1911 Eteläkarjalaisten Nuorisoseurojen Liitto pystytti hänen hau-

omanan pakkauksesta ja koitimme aina vaihikkaa tiputella kyvännu- toisiakin sioille varattuun laatikkoon.

-Isäni Viktor Virkki oli tarmokas ja toimelias touhunnies. Liiketoimintansa lisäksi hän paneutui maanviljelykseen, joten yhteiskunnalliset ja kulttuuririennot jäivät hänen kohdaltaan vähäisiksi. Kuitenkin hän suhtautui erittäin myönteisesti esim. maakunnan voimakkaaseen nuorisoseura- ja maamiesseura-toimintaan. Muistan, että kerran kun tarvitsimme pianoa nuorisoseurantalolle, ei Maiju-emäntä olisi sitä lainannut, mutta isä sanoi, että "pittäähä höille se iltamissa lainata". Isä oli siinä mielessä edistyksellinen, että koulutti kaikki viisi tytärtäänkin erilaisiin ammatteihin. Enää meistä ei ole jäljellä kuin kolme. Täällä Helsingissä ovat Mirja-sisareni, joka on ekonomi ja Kyllikki-sisareni, joka on saanut fil. maisterin arvon. Itse olen ollut kiinnostunut käsityöalasta, toiminnut opettajana veljeskamsamme Eestin kotiteollisuuskouluissa ja sota-aikana minulla oli tilaisuus muistiinmerkitä, kehittää ja elvyttää Aunuksen rikasta ja monipuolista käsityöperinnettä. Lisäksi olen toiminut erilaisten kurssien ja kiertävien kotiteollisuuskoulujen opettajana, joskin varsinaisen elämäntyöni on tapahtunut Omin Käsin-lehden päätoimittajana. Sen ohella olen omistamassani taide- ja kotiteollisuusliike Vokissa pyrkinyt kaikin käytettävissä olevin keinoin kehittämään suomalaisen kotikäsityötaidon ja taideteollisuuden harrastusta sekä avartamaan ostavan yleisön kiinnostusta niihin. Nyt eläkeläisenä olen hoidel-

dalleen muistomerkini ja sotien jälke- keen sama seura myötävaikutti, et- tä Hankkijan toimesta vuonna 1950 Helsingin kaupungin museon vie- ressä voitiin paljastaa kuvanveis- täjä Alpo Sailon muovaama Suo- men suurimman runonlaulajan ja itkuvirsiens taitajan pronssiin va- lettu hahmo.

Eläessään ei Paraske joutunut näin huomattavien kunnianosoitus- ten kohteeksi. Köyhänä mökin- emäntänä hän sai raataa ja aher- taa jokapäiväisen elatuksen hank- kimiseksi suurelle lapsijoukol- leen. Kahdeksasta lapsesta aino- astaan kolme kesti ankaran elä- män. Lasten kuolema, puute, köy- hyys ja sairaaloinen, ehkä vähän saamatonkin ja avuton aviomies eivät lannistaneet henkisesti rik- kaan ja äylyllisesti kehittyneen Pa- rasken mielikuvitusmaailmaa. Il- miömainen muisti auttoi häntä an- kean arjen keskellä tallettamaan kaikki kuulemansa loitsut, itkuvir- ret ja kansanrunot. Tarpeen tul- len hän pystyi niitä itsekin sepi- tämään. Tältä luku- ja kirjoitus- taidottomalta sakkolalaiselta mö- kinemännältä on muistiinmerkitty yli 32.000 säettä suomalaista kan- sanrunoutta.

Larin Parasken varsinaisena löytäjänä pidetään kansatieteestä ja perinteestä kiinnostunutta Sak- kolan kirkkoherraa A. Neoviusta. Hänen tarmonsansa ansiosta Larin Paraske alkoi kiinnostaa "Helsingin herroja" ja ilmiömiäinen tai- taja joutui monta kertaa käymään pääkaupungissa, jopa ulkomail- lakin, taitojaan esittämässä. Kun Neuvius siirtyi Porvooseen, vie- raili Paraske sielläkin runojaan muistiinmerkittytään. Samalla kun kansanrunoudesta kiinnostu- neet kuuntelivat Larin Parasken itkuvirsiä, piirsivät tunnetut ku-

lut Merikannon tie 3:ssa sijaitse- van Vokki-Virkin näyttelyä ja Vokki Oy:n lahjatarvikekauppa Kasa- sarmink. 19.

- Leo-veljeni hoitelee Orimatti- lassa maatila, jonka Viktor Virk- ki ennätti evakkoaikanaan sieltä hankkia. Se oli rappiutila, mutta tarmollaan, erilaisilla uudistus- silla ja peräänantamattomalla ah- keruudella isä-Virkki sai sen jopa tuotavaksikin. Vahinko, että isä kuoli jo vuonna 1950, vähän päälle 70-vuotiaana. Ties mitä yrityksiä hän olisi vielä vanhoilla päivil- läänkin täällä evakossa saattanut keksiä.

- Sakkolalaisen Virkin kauppias- svun perinteet taitavat päättyä minuun. Oman yritykseni, käsi- työ-, kotiteollisuus- ja taideteol- lisuuskiinnostuksen jatkajaa ei ole ja sisareni lapsetkin ovat antautu- neet henkimmille aloille.

- Mitenkähän olisi saattanut käydä.... jos ....? - K.W.

Sakkolan Osuuskaupan johtokunta v. 1923

SAKKOLAN OSUUSKAUPPA r.l.

"Henkisen ja taloudellisen elämän elpyminen voimistuttaa ja kehittää myöskin osuustoiminnallista ajattelua ja käytännöllistä toimintaa", kuulee usein lausuttavan. Joskin tämä on totta, niin varmaa toiselta puolen on myöskin se, että taloudellinen ja henkinen sekä kansallinen hätä on useimmissa tapauksissa antanut lopullisen sysäyksen osuustoiminta-aatteen syntymiseen. Lähes esimerkki tästä on selvästi löydettävissä omasta maastamme ja erikoisesti Kannaksen kovaa kokeneista pitäjistä.

Kohdistuen huomiomme vain Sakkolan pitäjän elämään ja kehitykseen viime vuosisadan puolivälissä kuluvan vuosisadan alkupuolelle, saamme vääjäämättömän todisteen siitä, että vaikea taloudellinen ja henkinen tila synnyttää osuustoiminnallista yhteensittymistä, joka lopulta kehittyy käytännölliseksi toiminnaksi.

Kun maakauppa vapautui, muutti maahamme, ja varsinkin Kannakselle lukuisa joukko venäläisiä kauppiaksi. Niinpä Sakkolassakin vuosisadan vaihteessa oli täällä toimivista 8 kauppiasta noin puolet venäläisiä, mutta vähitellen luisui kauppa täysin suomalaisiin käsiin.

Näinä aikoina löysi osuustoiminta-aate tiensä Sakkolaankin. Kiviniemen perustettiin osuuskauppa v. 1906 ja kun Kirkonkylän seudun köyhtyneiden torppareiden ja käsityöläisten toimesta perustettiin v. 1907 osuuskauppa, alkoivat kirkonkylän asukkaat ajatella oman kaupan perustamista. Kanttori Israel Maasalon toimesta ryhdyttiin asiaa toteuttamaan. Jäseneksi aikovien koemerkintäläisten palattua takaisin oli merkintä niin lupaava, että perustamiskokous

vaamataiteilijat lehtiöihinsä luonnoksia. Tunnetuin Paraskesta maalattu kuva lienee Albert Edel-feltin maalaama. Siinä hän ilmeikkäästi hautaristiin nojaten esittää vaikuttavaa itkuvirtää.

Karu elämä ja synnynnäinen kaudentaju olivat opettaneet Parasken myös taitavaksi käsityöntekijäksi. Hän käytti Sakkolan pitäjänpukua ja esiintyessään pyrki pukeutumaan siististi. Puvunharrakka eli sorokkapäähineen kirkontamalleja hän ompeli varmasti satoja. Jälkimaailmallekin niitä kerrotaan hänen kuoltuaan jääneen noin sata. Lisäksi puvussa oli paljon koristekirjontaa puserossa, esiliinassa ja päällysvaipassa.

Tuskin minkään muun Suomen pitäjän puku on tullut niin tunnetuksi sivistyneistön piireissä kuin Sakkolan puku Larin Parasken ansiosta. Sakkolan keskeisin kulttuurihenkilö Larin Paraske teki Sakkolan puvun ikuisiksi ajoiksi tunnetuksi. Me voisimme jatkaa hänen kuolematonta elämäntyötään ainakin pukuperinteen osalta.

T y y n e - K e r t t u V i r k k i.

sittuun liiketaloon sijoitettiin sitäpaitsi ajanmukainen kahvila ja matkustajakoti. Kahvila toimi tosin jo vuodesta 1934 toisessa osuuskaupan omistamassa talossa.

Myymlöitä oli ostettu ja avattu Ruunuvaltaan 1917, Vilakkalaan 1920, Petäjärven aseman ja Ryhmänkylään 1923, Lapinlahden kylään 1926, Haparaisten kylään 1923, Kiviniemen kasarmialueelle avattiin jakelupaikka 1924 jatkuen vuoteen 1927, jolloin se lopetettiin. Mutta kun jatkuvasti tuli toivomuksia myymälän avaamisesta, päätti hallintoneuvosto esittää yleiselle osuuskuntakokoukselle myymälän rakentamista Kasarmilaan. Esitys hyväksyttiin ja rakennettiin ajanmukainen myymälä, jossa oli täydellinen ruokatavaraosasto ja lihanjäähdyttämö.

Rinkeli- ja leipätehdas aloitti toimintansa 1938 Kiviniemessä. Kasarmilan myymälä vaurioitui talvisodassa niin pahoin, että se oli välirauhan jälkeen korjattava täydellisesti. Tämä myymälä joutuikin päämyymäläksi ja keskusvarastoksi vv. 1941-1944, sillä kun Kiviniemeen ei ollut välirauhan jälkeen alkuajoihin rautatieyhteyttä, katsottiin kasarmialueen liikennetyhteyksien vuoksi sopivammaksi - ja kun Kiviniemen myymälä oli pahoin vaurioitunut - että sen korjaus oli rakennustarvikkeiden saannin vaikeuksien vuoksi melkein mahdotonta. Päällikettä ei näin ollen voitu sijoittaa, mutta avattiin sinnekin Kiviniemen kesäkuussa 1942 sivumyymälä kauppias J. Sipposen liiketalossa, jossa se toimi marraskuuhun 1943 ja sen jälkeen Vuoksen maidonmyyntiosuuskaupan talossa.

Kun suurin osa osuuskaupan jäsenistä on ollut maanviljelijöitä, on osuuskauppa tahtonut näitten maanviljelijäjäsentensä apuna olla ostamalla heidän maanviljelystuotteensa. Näin on osuuskauppa joutunut välittämään huomattavia määriä maataloustuotteita, joita on myyty omille kuluttajajäsenille sekä lähetetty suurempiin kulutuskeskuksiin. Lisääntyvä teuraseläinten tarjonta ja ruokatavaraosastojen perustaminen pakotti osuuskaupan perustamaan v. 1936 päämyymälän yhteyteen teurastamon, jossa kaikki ostetut teuraseläimet teurastettiin ja toimitettiin kulutuspaikkoihin.

Viljakauppa kehittyi siten, että 1936 hankittiin osuuskaunnalle viljanlajittelukone, jolla puhdistettiin ja lajiteltiin vilja, joten siitä saatiin kaupunkutuotteita. Viljakauppa oli v. 1939 yhdenoista kuukauden aikana 3.595.234 mk ja v. 1943 4.551.556 mk.

Säästökassa aloitti toimintansa 1927 ja sai heti suopean vastaanoton, ollen 1.12. 1939 talletukset 2.313.977 mk. Heti talvisodan jälkeen ei liike enään ottanut talletuksia vastaan, vaan koetti suorittaa niitä pois. Mutta heinäkuussa 1942 alkoi taas säästökassatalletuksien vastaanotto, joka jälleen päättyi kesäkuussa 1944, ollen talletukset tällöin 2.703.958 mk.

V. 1942 syksyllä aloitti osuuskaupan sirkkelisaha ja pärehöylämö toimintansa. Näin ollen oli Sakkolan Osuuskaupalla v. 1939 päällikkeen lisäksi 10 sivumyymälää, kahvila, matkustajakoti, leipomo, teurastamo ja viljanlajittelija. Ja v. 1944 päällikkeen lisäksi 7 sivumyymälää, sirkkelisaha ja pärehöylämö.

V. 1938 oli osuuskaunnalle päätetty perustaa uusi ajanmukainen varasarmyly ja viljankuivaamo Haittermaan aseman lähellä olevalle tontille. Siihen oli jo rakennettu sopiva rakennus v. 1943 ja varattu kaikki tarvittavat koneetkin. Vuoden 1944 sota esti kuitenkin tämän yrityksen perille viemisen.

Käytännöllisten tehtäviensä ohella järjestivät hallintoneuvosto ja johtokunta vuosittain osuustoiminnallisia valistustilaisuuksia, jopa joskus valistusviikkojakin myymälöitten alueella.

Sakkolan Osuuskauppa useaan otteeseen lahjoitti Sakkolan kunnan

MAITOKAUPASTA SAKKOLASSA

Viime vuosisadan puolella oli Sakkolaan perustettu ns. Saunameijereitä viisi kappaletta, mutta ne eivät pystyneet kilpailemaan hinnassa Pietariin maidonkuljettajien kanssa, joten ne joutuivat lopettamaan toimintansa raaka-aineen puutteessa. Maitojen kuljetus Pietariin kesti vuoteen 1917, jolloin raja sulkeutui. Tästä oli seurauksena, että jouduttiin valmistaan kotivoita ja tuli separaattorien aikakausi, jota kesti 5-7 vuotta, paikoin kauemminkin.

Sakkolaan perustettiin neljä maidonmyyntiosuuskaunta, niistä kauimmin toimi Sakkolan Maidonmyynti-Osuuskunta, joka aloitti toimintansa 1922, käsittäen alueen Sakkolan kirkonkylästä osaan Vuokselaa ja lisänä Porsaanmäen, Tiituan ja Musakanlahden kylät Pyhäjärven pitäjistä. Myöhemmin perustetut osuuskaunnat olivat kyläosuuskunta, joten toiminta ei päässyt kovin suureksi, kuitenkin ne tekivät suuriarvoista työtä jäseniensä ja karjalouden hyväksi.

Sakkolan M/m Osuuskaunnan ensimmäiseen hallitukseen kuuluivat Ville Laamanen puheenjohtajana, Antti Naskali varapuheenjohtajana, muina jäseninä Matti Valkonen, Juho Tenkanen ja Juho Lepänen, varajäseninä Matti Laamanen, Mikko Laamanen ja Martti Rekonius.

Vuosina 1922-24 osuuskauppa toimi vuokrahuoneistossa kerman vastaanottoasemana kaksi kertaa viikossa. V. 1924 osuuskauppa sai ostettua oman talon sopivalta paikalta. Rahaa ei silloin osuuskaunnalla ollut, mutta luottoa riitti, kun kaikki hallituksen jäsenet menivät omavelkaiseen takaukseen. He olivat rohkeita pappoja, jolla riitti uskoa osuuskaunnan menestykseen, eikä siinä myöskään petyneet.

Omassa talossa uutta käyttöä varten tehtyjen muutosten valmistuttua saatiin alkaa jokapäiväinen maidon ja kerman vastaanotto. Tästä hetkestä alkoikin varsinaisen toiminta, joka vuosi vuodelta kehittyi ja laajeni. Paikkakunnan karjaväki otti omakseen tämän uuden osuustoimintamuodon liittymällä jäseneksi ja ruveten toimittamaan tuotteitaan sen välityksellä. Tuotteiden kuljetus Viipuriin Valiolle tapahtui ratateitse vuoteen 1939, jolloin osuuskaunnalle ostettiin kuorma-auto, jolla kuljettiin tuotteet Viipuriin Valiolle. Sodan puhjettua 1939 osuuskauppa joutui keskeyttämään toimintansa, päästen jatkamaan vasta 1943, jolloin takaisinpalannut väestö oli

kotiutunut ja saanut hankittua karjaa-menetetyn tilalle. Paikkakunnalle majoittuneet sekä kauempana olevat rintamajoukot tarviivat maitoa. Näiden osastojen huoltopäälliköiden kanssa neuvoteltuamme ja sovittuamme hinnoista ja kuljetuksista osuuskauppa aloitti toimintansa perustuen pieniä kylävastaanottoasemia 8 kpl, joista kuljetus tapahtui armeijan autoilla joukko-osastoihin.

Kun Sakkolan M/m Osuuskauppa perustettiin 1922, sen toiminta aika kesti noin 17 vuotta. Suunnilleen rippikouluikässä se joutui sodasta saamansa vammaan takia poistettavien joukkoon, mutta tuona suhteellisen lyhyenäkin aikana se sai paljon aikaan paikkakunnan karjaloustuotannon kohottajana sekä tuotteiden laadun parantajana, sillä Sakkolan M/m Osuuskauppa kohosi Eteläkarjalan Meijeriliiton alueella kärkipäähän. Tästä ovat puolueettomina todisteina monet erilliset ja kiertopalkinnot, jotka aikanaan joutuivat osuuskaunnan omistukseen.

Osuuskunta purettiin 1950. Hallituksessa toimivat silloin Matti Laamanen pj, Matti Varvas vpj muina jäseninä Manu Kuisma, Mauno Nikkanen ja Emil Kuisma, varajäseninä Martti Kekki, Mikko Hynnä ja Tuomas Kaasalainen.

Alussa tuli mainittua maidon kuljetuksesta Pietariin. Pojannaskalana olin kotonani seuraamassa maitojen vastaanottoa ja puikkeliin tyhjiä ruukukasoja välissä, sillä ne oli tyhjinä kasattu korkeisiin kasoihin. Myöhemmillä ajalla, kun jouduin läheltä seuraamaan maidon käsittelyä, tulin ajatelleeksi, ettei Pietarissa tainnut olla kovin ankarat laatuvaatimukset. Eräs osittain käytännön muoto minua aikanaan oudoksutti: uudempi maito ja se maito, josta oli liuhki (kerma) puhallettu eri astiaan, kaadettiin uuden maidon kanssa samaan astiaan. Liuhkin erottaminen kävi kätevästi: kun sormella näitisti kierrettiin ympäri potinlaitaa, niin jopa liuhki irtosi puhaltamalla. Sekin laatuvaatelu minulle osittain selvisi, kun muistin että se pyyhkäisyormi välillä pistettiin suuhun, siten kal saatiin myöskin laatuvaatelu.

- J. N a s k a l i.

Osallistu, voit auto!
OHDAKE-merkeillä palvelukoti vammaisille.
Kysy merkkejä postista.

Sakkolan Maidonmyynti-Osuuskunnan hallituksen jäseniä v. 1950, istumassa vasemmalta: isännöitsijä Jalmari Naskali, Matti Laamanen, hallituksen pj. Mikko Hynnä ja Martti Kekki, seisomassa: Manu Kuisma, Emil Kuisma ja Tuomas Kaasalainen

alueella toimiville yhdistyksille ja seuroille huomattavia avustuksia ja kansakoululapsille kiertopalkintoja koulujen välisiin kilpailuihin. Kiitokseksi seurat suorittivat osuuskuntatilaisuuksissa ja juhliissa ohjelmaa, jopa kokoillan näytelmiä.

Kuten selostuksesta ilmenee, Sakkolan Osuuskauppa r.l. toimi 40 vuotta, ollen tänä aikana kaksi kertaa jäsenistönsä kanssa yhdessä evakkotaipelellakin ja on solmitussa rauhanteossa sen toimialue kokonaan jäänyt Neuvostoliiton puolelle.

"IHME MIKKO" - KEKKILÄN KARTANO - KEKKILÄN LANNOITTEET

Sakkolassa lempinimeltään tunnettu Ihme-Mikko, Mikko Jortikka, syntyi Kaarnaajella kauppias Tuomas Jortikan poikana 10. 3. 1886. Istä olisi halunnut pojasta kauppiasta, mutta poika tahtoi opin tälle uhaten lähteä merille, jos ei pääse kouluun. Niinpä hänet lähetettiin Kätkälmeen, missä hän suoritti keskikoulun ja siirtyi jatkoopiskelulle Kuopioon. Kuopion kouluaikana hän joutui itse vastuuseen toimeentulostaan, sillä isä oli joutunut taloudellisiin vaikeuksiin.

Sinnikäs Mikko luki läksynsä tovereittensa kirjoista, kirjoitteli, paikkasi jopa kenkiä, ja suoritti kaikenlaisia pikku tehtäviä leipänsä pitimeksi. Tultuaan ylioppilaaksi v. 1909 hän sai harjoittelupaikan Tanskasta maatalouskoetilalla ja ensimmäisen innostuksen lannoituskysymyksiin. Palattuaan Tanskasta hän siirtyi Karhulan tehtaiden perustajan vuorineuvos William Reinhold Ruthin maatilalle osallistuen viljelyskoetointaan, joihin edistysellinen vuorineuvos uhrasi runsaasti varojansa ja tarmoansa. Vuorineuvoksesta saamansa henkilökohtaisen lainan turvin Mikko Jortikka aloitti opiskelunsa Helsingin yliopistossa. Ennen valmistumistaan hän joutui kuitenkin taloudellisista syistä ottamaan paikan toimittajana Savon Sanomissa, johon hänen toivottiin jäävän vakinaiseksi. Kasvien ravitsemuskysymykset kiinnostivat kuitenkin häntä enemmän kuin sanomalehtiura ja hän jätti heti tilaisuuden tullen väliaikaistoihensa ja suoritti v. 1916 agronomin ja fil. kandidaatin tutkinnot. Naimisiin mentyään hän osti vaimonsa perinnön turvin nimismies Heikki V. Helanderilta Kekkilän kartanon, jonka hän oli katsonut erittäin sopivaksi maaperäksi suunnittelemaansa kasvilannoitustutkimuksille.

Hän oli nimittäin solminut avioitton lahtelaisen kelloseppän tyttären Kerttu Wilhelmiina Kärnän kanssa, johon hän oli tutustunut opiskeluaikanaan Helsingissä Suomen Laulussa. Kerttu Kärnä, jonka äiti oli toiminut kansakoulunopettajana Sakkolassa, oli opiskellut Helsingin musiikkiopistossa laulua, pianonsoittoa ja lausuntaa. Morsian pantiin nyt Reitkallin puutarhakouluun valmistumaan tulevaan tehtäväänsä miehensä apulaiseksi. Kekkilän kartanoon tulivat sitten emännän lisäksi myös Mikko Jortikan sisaret Loviisa ja Aino Jortikka sekä veli Arvi Jortikka ja tämän puoliso, puutarhaopettaja Anni Jortikka, joiden kanssa yhdessä hoidettiin kartanon tiluksia meijereineen ja sahoinen. Saha ja meijeri toimivat rahalähteinä suurisuuntaisille, työläille ja aikaa vieville lannoituskokeille. (Rouva Jortikka ilahdutti Sakkolaa musiikkiharrastuksillaan ja valmisti konsertin, konsertoiden Helsingissä v. 1932.)

Kekkilän kartanon maat

olivat maaperältään lentohiekkaa, jonne "järkevä ihminen ei perustaisi puutarhaa", kuten kasvibiologian professori J. I. Liro, Mikko Jortikan hyvä ystävä sanoi. Mutta Mikko Jortikka sai tämän hiekkamaan kukoistamaan istuttaen sinne 3000 omenapuuta, viljellen hehtaarikaupalla avomaalla tomaattia aikana, jolloin sitä ei vielä Suomessa osattu syödä vaan vietiin Tukholmaan, tupakkaa, joka kuulemma oli aromiominaisuksiltaan erinomaista, kukkia, jotka saatiin ennennäkemättömään kukintaan, mansikoita, vihanneksi jne. Kekkilän kartanosta tulikin tunnettu harjoittelu- ja retkeilykohde puutarhaväen keskuudessa. Kun lisäksi Mikko Jortikka oli taitava kotieläinten hoitaja pelastaen esim. eläinlääkärin antamalla teurastus-

tuomiolta köyhän naapurin ainoan lehmän, luontui kuin itsestään tuo lempinimi "Ihme-Mikko" sakkolalaisten suuhun.

Mikko Jortikan puutarhan menestymisen salaisuus

oli se, että kasveille valmistettiin niin ihanteelliset kasvuolosuhteet kuin mahdollista. Kasvualustan happamuus tehtiin peruslannoituksella sopivaksi. Pohjaveden oikeiden korkeussuhteiden merkitys otettiin huomioon. Sen jälkeen kasveja ravittiin antamalla jokaiselle kasvilajille "ideaalitaavalla" koeruutujen antamien vitteitten mukaan valmistettuja ravinteita oikeissa suhteissa ja oikeaan aikaan. Mikko Jortikka valmisti näin ensimmäiset monipuoliset seoslannoitteet Suomessa ja teki siten uraauurtavaa historiaa suomalaisen lannoitustutkimuksen alalla. Hänen lannoitteensa sisälsivät jo tuona aikana kasveille välttämättömiä hivenaineitakin. Lannoituskoeruutuja oli parhaaseen aikaan 1800 ja kokeita tehtiin kymmenisen vuotta.

Kekkilän kartanosta jouduttiin luopumaan 1920-luvun lopulla ja Mikko Jortikka siirtyi Sakkolasta pääkaupunkiin. Hän väitteli maantieteiden tohtoriksi 25.5.1934 väitöskirjallaan "Hedelmäpuiden ja marjapensaiden leviämistä Suomessa" ja suoritti vuotta myöhemmin lisensiaattitutkinnon. Mainittakoon, että hänen suosittelunsa omenapuiden leikkaustapa on nykyisin yleisesti käytännössä.

1930-luvun alussa hän teki matkan Neuvostoliittoon tuoden sieltä maahamme eräitä prof. Mitsurinin talvenkestäviä omenalajikkeita. Mikko Jortikan sydäntä lähellä oli myös hautausmaakulttuurin edistäminen. Hän toimi useita vuo-

Tellervo-tyttönen omenapuun vierellä kuuluisassa Kekkilän omenatarhassa

sia myös "Kotipuutarha" ja "Puutarha ja Koti"-lehden vastaavana toimittajana. Hänen kirjansa "Koti- ja huvilapuutarhat" on ollut monelle puutarhan ystäväälle ponttimeina ja "Kotimaisen tupakan viljelyminen ja valmistaminen" oli sotien aikana ilmestyneenä uutena painoksena "kuumaa tavaraa".

Kekkilän lannoitteet

tulivat ensi kerran markkinoille v. 1924 ja ne saavuttivat 1930-luvulla maassamme suuren suosion. Sairaus ja kuolema katkaisi kuitenkin Mikko Jortikan suunnitelmat. Hän kuoli Helsingissä 30.11.1939. Ja sitten tulivat sodat, jotka katkaisivat myös lannoitteiden valmistuksen. Jo jatkosodan aikana aloitti Kerttu Jortikka uudelleen kukkalannoitteiden valmistuksen pienessä mittakaavassa miehensä perustaman Kokeilupuutarha Oyn puitteissa. Sodan jälkeen raaka-aineiden saanti oli kuitenkin vaikeaa, hyvät lannoitteet oli "unohdettu" ja niiden markkinointi oli hankalaa. 1940-luvulla lannoitteiden suunnitteluun ja kehittelyyn paneutui "Ihme-Mikko" vävy, biokemian professori Jorma Erkama ja hänen puolisonsa Tellervo Erkama on vuodesta 1970 lähtien toiminut nykyisen Kekkilä Oyn toimitusjohtajana.

MESSINKISET TORVET - KUPARISET SOITTAJAT

Ylläolevalle sanonnalle oli ihan kirjaimelliset perusteet silloin kun Kuparinen-nimisiä soittajia oli useampia puolustusvoimiemme soittokunnissa. Nyt heistä on osa jo eläkkeellä tai muissa tehtävissä.

Kapellimestari, musiikkimajuri Eino Kuparinen syntyi 15.7.07 Sakkolassa, Lapinlahden kylässä. Hän aloitti soitto-oppilanaan Savon Jääkäriyrityksen soittokunnassa Kätkälmeessä vuonna 1921. Soittaja-aliupseerina hän opiskeli Konservatoriossa, jossa suoritti myös kapellimestarin tutkinnon.

Hän toimi sotilaskapellimestarina vuodesta 1937 JP 2:ssa Valkjärvellä ja JP 4:ssä Viinimessä. Kauimmin hän ehti vaikuttaa Turussa, jossa hän oli 25 vuotta Laivaston soittokunnan ja Varuskunnan soittokunnan kapellimestarina. Eino Kuparisen oma instrumentti on kornetti, jonka soittajana hän tuli tunnetuksi ja suosituksi jo Viipurissa oloaikanaan vuosina 1925-27. Siellä hänen opettajansa musiikkikapteeni Saraste tapasi ilmoittaa soittokunnalleen ennen esitystä, että "Kuparinen soittaa sitten soolot".

Sittemmin Eino ehti kouluttaa itse monen monta sotilassoittajaa, jotka nyt vuorostaan jatkavat hänen jälkiään, hänen jäätyään eläkkeelle 15.7.1967. Tuona päivänä hän myös veresti vielä ansaitiaan (= asete, huuliote) kornetin kanssa soittamalla vaimolleen julkisen serenadin "Sä kasvoit neito kauniiden". Kapellimestarin työssään Eino Kuparinen joutui luonnollisesti tekemään monen monia sovituksia puhallinorkesterille, mutta hän on myös luonut useita omia marssisävellyksiä.

Eino Kuparisen veljenpoika Teuvo Kuparinen aloitti myös puolustuslaitoksessa palvelunsa soitto-oppilanaan, erikoistuen huilunsoittajaksi. Hän muutti kuitenkin opintojensa suuntaa niin, että valmistui merivoimien upseeriksi. Nykyisin komentaja Teuvo Kuparinen on Merivoimien Esikunnan huolto-osaston päällikkö.

Eino Kuparisen poika Kari Kuparinen on hänkin ollut soitto-oppilanaan, mutta rumpujen ja musiikin teorian parista hän siirtyi muihin tehtäviin, mm RUK:n kurssille, ja palvelee nykyisin pääesikunnassa viestitarkastajan sihteerinä. Sotilasarvoltaan hän on luutnantti.

Viime vuosisadan puolella muutti yksi Sakkolan Lapinlahden Kuparinen Petäjärven kylään ja täällä jatkui suvun työ Suomen musiikkilämän hyväksi. (Myös edellä mainitut "Kupariset soittajat" olivat viimeksi asumassa Petäjärven kansakoulupiirissä).

Aluksi on mainittava Martti Kuparinen, kuoronjohtaja ja soittokunnan jäsen, hänen poikiaan ovat Kaino Kuparinen ja Petäjärven soittokunnan johtaja ja kapellimestari Uno Kuparinen. Uno Kuparinen on monipuolinen muusikko. Hän on kirkkomuusikko, hanuristi, kapellimestari sekä tenori ja barytonitorvien puhaltaja. Alkuaskeleen tällä alalla hänkin otti JP 4:ssä, samoin veljensä Kaino, jossa olivat Eino K:n oppilaina. Uno Kuparinen valmistui Turussa Kirkkomusiikkiopistossa lukkariksi ja urkuriksi. Nykyisin hän toimii Kouvolassa, varuskunnan soittokunnan kapellimestarina.

HYVÄ UUTINEN SAKKOLALAISILLE JA KAIKILLE KOTISEUTULEHTEMME YSTÄVILLE:

SUVANNON SEUTU

ilmestyy v. 1972 8 numeroa vuoden aikana. Tilauks-hinta 6 mk koko vuosikerta. Alkuvuoden numeroita saatavana. Tilauksia ottavat vastaan Rautatiekirjakauppa, kirjakaupat, osuuskaupat, posti, asiamiehet ja lehden konttori, osoite 37370 Narva.

Muistakaamme kotiseutuamme, josta kertoo meille SUVANNON SEUTU!

SALOMON KARPPANEN - osaava sakkolalainen esi-isä

Salomon Karppanen syntyi Sakkolassa Rökkylän kodissaan Kylmojan töyräällä keuhkolla 1869. Suvannon vaihtelevissa ja monimuotoisissa maisemissa hän kehittyi käteväksi ja monitoimiseksi. Maanviljelyyn liittyvät kotityöt eivät häntä kauankaan tyydyttäneet, vaan hänen taitojaan kaivattiin kautta Suvannon seudun ja kauempanakin mitä moninaisimmissa asioissa. Erinäiset puu- ja tuohiesineet muotoutuivat hänen käsissään vaivattomasti, eivätkä muutkaan materiaalit olleet hänelle vieraita. Satulaseppän ja valjaskorin tehtäviin liittyi jo sepän, suutarin ja räätälin taidot. Mainittakoon elinkeinoista vielä metsästy, kalastus ja kauppa. Mikään ei näyttänyt olevan hänelle vierasta.

Musikaalinen kun oli, hänet kutsuttiin jo nuorena Keisarillisen Kaartin soittokuntaan. Nuorisoseuratyössä hän oli Sakkolassa kantavana voimana, hänen käsi-alaansa oli lava Rökkylän ahon laidassa, hänen rakentamansa kullissit siellä esitettäviin näytelmäkappaleisiin ja siellä hän itsekin esiintyi. Lisäksi tunnettiin hänet kanteleen- ja muidenkin instrumenttien tekijänä. Hän kuoli Keljassa v. 1919.

Salomon Karppasen tekemiä kanteleita tai muita taidonnäytteitä ei liene säilynyt ainuttakaan. Jotain tai oikeastaan kaikkea hänen taidoistaan on kuitenkin jäljellä samumattomina kipinäinä hänen jälkeläisissään, neljässä pojassa ja kahdessa tyttäressä sekä edelleen näiden perillisissä.

Vanhin poika Kaarlo Karppanen on teatterimies-näyttelijä ja ohjaaja, nyt jo eläkkeellä Lappeenrannan Kaupunginteatterista, mutta näyttelee ja nauttii kaupunkilaisten suosiota edelleenkin Lappeenrannassa.

Musikaalisin Santeri Karppanen soitteli aikoinaan viulua, myöhemmin harrastanut kuorolaulua, ehkä tunnetuin Mikkelin

Martti Kuparisen veljenpoika Vilho Kuparinen kuuluu samoihin "Kuparisiin soittajiin". Hän oli myös syntynyt Sakkolan Petäjärvellä ja soitti eri joukko-osastojen soittokunnissa. Näiden Kuparisten serkku Yrjö Nuora musisoi Toijalan puolella, jossa myös musiikkisuku jatkuu edelleen.

Lahdessa on kanttorina Vilho Kuparisen poika Juha Kuparinen, jonka äiti on Eino Kuparisen sisar. Hän on siis "kahtapuolinen Kuparinen soittaja". - A.A.

Salomon Karppanen Keisarillisen Kaartin soittokunnan jäsenenä v. 1893 Sortavalassa.

Laulumiehissä, siirtyi sodan jälkeen perheineen Tukholmaan.

Pojista nuorimmat Aapo ja Eka elelevät molemmat Helsingissä viljellen kuvaamataidon ja mainonnan monenkirjavaa sarkaa.

Yhäkin hehkuvat Salomonin kipinät kirkkaina kuten esimerkiksi Eka Karppasen jälkeläisissä. Kymmenisen vuotta sitten kajauttiivat laulajaisarukset Tuula ja Paulla äänensä kaiken kansan kuuluville. Heidän laulunsa soi edelleen kirkkana omilla tahoillaan ja kaikki näyttävät jatkuvan. Molemmilla heillä on tytär kuin nuotien mukaan. Nämä tuoreimmatkin versot uhuavat musikaalisuutta, rytmiä ja toimintaa.

Tästä Ruskealan pitäjäläisestä

aineiston runsauden vuoksi jäivät yli mm. seuraavat kirjoitukset: Sakkolan maaperän rikkaudet, Muisteluksia miehistä ja meiningeistä, Kyllikki Wikström: Sakkolan taiteilijoita, Kyllikki Wikström: Olavi Huuska, muusikko, Kyllikki Wikström: Armas Maasalo, Kyllikki Wikström: Haahdenmaan näyttelijäisarukset, Taino Söder: Näyttelijän tie, Kaarina Liesmaa: Ne kirkonkirjat... - Kirjailija Nillo Juhonpoika Lanttamus, Taiteen sarjoilta (Olavi Arrankoski, Eino Bauvala, Aulis Aalto), Onni Pursiainen. Nämä kirjoitukset julkaisemme myöhemmin Karjalan sivuilla.